

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี
Model of Creative Tourism Management in Khu Bua Community
Ratchaburi provinces

ทรงสิริ วิชิรานนท์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ชื่องานวิจัย : รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี
 ผู้วิจัย : ทรงสิริ วิชิรานนท์
 พ.ศ. : 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว และเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มคนในพื้นที่ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า พ่อค้าแม่ค้า และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานในพื้นที่ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกลุ่มนักท่องเที่ยว ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษา

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว พบว่า ชุมชนคูบัวมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว ได้แก่ 1) ประวัติศาสตร์ของชุมชน 2) ความเป็นพื้นที่เมืองโบราณบ้านคูบัว 3) อัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย-ยวน 4) ความพร้อมของชุมชน

2. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของสภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกของชุมชนคูบัว พบว่า จุดแข็ง ได้แก่ มีชื่อเสียงด้านผ้าทอ มีแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน มีกลุ่มอาชีพที่มีการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ มีแหล่งเรียนรู้ และทำเลที่ตั้งอยู่ที่ย้ายเข้าได้ง่าย จุดอ่อน ได้แก่ ขาดความรู้ ประสบการณ์และทักษะในการประกอบอาชีพ ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ขาดความตระหนักของลูกหลานถึงความเป็นรากเหง้าของตน และไม่มีผู้สืบทอดทางด้านวัฒนธรรม โอกาส ได้แก่ การสื่อสารมีหลากหลายมากขึ้น ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว และกระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีมากขึ้น อุปสรรค ได้แก่ กระแสบริโภคนิยม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ขาดการบูรณาการและเชื่อมโยงแผนระหว่างหน่วยงานส่วนกลางกับหน่วยงานระดับท้องถิ่น

3. ความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนคูบัว 1) การรับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนคูบัว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวทางสังคมออนไลน์ 2.ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวชุมชนคูบัว จะเป็นการแวะในช่วงเวลาไม่เกินครึ่งวัน 3. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ตอบว่า คือ การท่องเที่ยวที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยวไปร่วมทำกิจกรรมต่างๆกับชุมชน 4) ความต้องการในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว ส่วนใหญ่สนใจที่จะเรียนรู้ความเป็นอัตลักษณ์ไทยยวน และการเรียนรู้โบราณสถานในท้องถิ่น และ 5) ปัญหาหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทาง และควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง

4. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี สรุปได้ 2 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวันและ 2)รูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่นส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว อาจดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์และขั้นตอนของการจัดส่งสินค้าและบริการ

Title: The Creative Tourism Management Model of Khu Bua Community, Ratchaburi

Author: Songsiri Wichiranon

Year: 2021

Abstract

The purposes of this research were to study the potential of creative tourism resources and the creative tourism management model of Khu Bua community, Ratchaburi. This research was qualitative. The research tools were the in-depth interview and focus-group. The target groups were local people consisting of community leaders, entrepreneurs, merchants and government officials working in the area and tourist groups. The accidental sampling was applied for selecting tourist groups and the purposive sampling for other key informants. The data was analyzed by content analysis.

The research results were as follows:

1. It was found that Khu Bua community's potential for creative tourism were community history, the ancient city area of Ban Khu Bua, Thai-yuan cultural identity and community readiness.
2. As for strengths, weaknesses, opportunities and obstacles of Khu Bua Community's Internal and External Environment, the community strengths were famous woven fabrics, ancient tourist sites, occupational groups' product development and promotion, learning centers, and an easily accessible location. The community weaknesses were a lack of career knowledge, skills and experiences; no land of their own; without descendants' awareness of their roots as well as no successors to the community culture. The community opportunities were more communicational channels, the official tourism promotion policy and the increase of cultural tourism trend. The community obstacles were consumerism, social change and lack of integration and linkage between central and local authorities.
3. Opinions and demands of tourists towards creative tourism in Khu Bua community were:
 1. Due to the community tourist attractions information, most tourists got the information from online social media.
 2. According to tour time, the tour in the community took no more than half a day.
 3. As for the knowledge and understanding of creative tourism of the community, most tourists replied that they participated in various activities the community planned.
 4. Due to creative tourism activities, the demand for the community activities mainly focused on learning about the Thai-yuan identity and local ancient sites.
 5. According to the problem or suggestion for the creative tourism of the community, most tourists suggested that there should be various channels directly informed by its responsible agency.

4. There were two models of creative tourism management for Khu Bua Community, Ratchaburi including (1) tourism models changing from high-class cultural products to everyday cultural ones and (2) tourism models allowing tourists to participate in local community tourism activities. As for the community creative tourism management, there were two phases: the experience and product creation phase and the product delivery and service phase.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรีเล่มนี้ เกิดจากการที่ผู้วิจัยได้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการบริการวิชาการ การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม ระยะเวลา 3 ปี (งบประมาณ ปีพ.ศ.2562- งบประมาณปีพ.ศ.2564) พบว่า ชุมชนคูบัวมีเรื่องราวประวัติศาสตร์ มีวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง และเป็นพื้นที่ตั้งของโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง และจากการคุยกับผู้นำชุมชน ได้ทราบถึงความตั้งใจที่จะพัฒนาให้ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวลำดับต้นๆ ของจังหวัด ผู้วิจัยจึงจัดทำโครงการวิจัยเรื่องนี้ขึ้น

ขอขอบคุณคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่สนับสนุนงบประมาณรายได้ปีงบประมาณ 2564 ในการทำวิจัย ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว ผู้นำชุมชน ตลอดจนชาวบ้านตำบลคูบัว อำเภอเมือง ที่ร่วมให้ข้อมูล อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย จนทำให้การจัดทำวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ทรงสิริ วิชิรานนท์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามวิจัย	3
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
นิยามศัพท์	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
แนวคิดการจัดการ	5
แนวคิดการท่องเที่ยว	7
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	11
ชุมชนคูบัว	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
กรอบแนวคิดการวิจัย	41
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	42
การเลือกพื้นที่วิจัย	42
แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา	42
วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	43
การวิเคราะห์ข้อมูล	44

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	46
ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว	46
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี	70
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	83
สรุปผลการศึกษา	74
ข้อเสนอแนะ	76
บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	81
- แบบสัมภาษณ์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว	

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แผนที่ชุมชนคูบัว	24
2 โรงเรียนชุมชนวัดคูบัว	28
3 วัดคูบัว	29
4 วัดโฆลงสุวรรณคีรี	29
5 สถานีรถไฟบ้านคูบัว	30
6 การทำนาในชุมชนคูบัว	30
7 กลุ่มอาชีพอนุรักษ์ผ้าจากคูบัว	31
8 ร้านกาแฟ ในชุมชนคูบัว	31
9 ผลิตภัณฑ์จากผ้าขาวม้า โรงงานทอผ้าขาวม้ายิ่งเจริญ	32
10 เสื้อสำเร็จรูปของสตรีและของบุรุษจากผ้าจากคูบัว	33
11 ความเป็นมาของชาวไทยวนจากเชียงแสนถึงคูบัว	46
12 สื่อประชาสัมพันธ์บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ไทยวนคูบัว	47
13 สภาพทั่วไปของชุมชนคูบัว	48
14 เมืองโบราณบ้านคูบัว	49
15 โบราณสถานหมายเลข 40 เมืองคูบัว	51
16 กาดวิถีชุมชนคูบัว	52
17 การตกแต่งให้มีบรรยากาศล้านนาในกาดชุมชนคูบัว	53
18 กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในกาดชุมชนคูบัว	54
19 อาคารจิตอาสาภัณฑสถานบ้านคูบัว	55
20 ผ้าขึ้นคูบัวลายโบราณ	57
21 ผ้าขึ้นคูบัวในปัจจุบัน	58
22 สีและลายโบราณลายเขียซ้อนเขียของของกลุ่มทอผ้าจากคุณยายซ้อน	61
23 กำแพงและประติมากรรม โบราณสถาน บ้านคูบัว	62
24 การแต่งกายของชาวไทยวน	63
25 การแต่งกายของแม่ค้าในกาดชุมชน	63

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
26 การแต่งกายของกลุ่มสตรีคูบัว ด้วยชุดไทย-ยวนในงานเทศกาลประเพณีของชุมชน	64
27 แงงหยวกกล้วย	64
28 แงงผ้า	64
29 ภาษาเขียนไทยยวนที่ปรากฏตามสื่อประชาสัมพันธ์ในชุมชน	65
30 ผลิตภัณฑ์จากผ้าจก	71
31 สื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลสถานที่สำคัญในชุมชนคูบัว	72
32 การประชุมเพื่อบริหารจัดการด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชนคูบัว	72

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูงมีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก การเติบโตและการขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้งของธุรกิจการท่องเที่ยวได้สร้างโอกาสงานทั้งในภาคอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง อันก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย นอกจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวยังช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้นด้วย องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO,2009) ได้ประเมินไว้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่มุ่งสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีโอกาสเพิ่มสูงขึ้นจาก 21.1 ล้านคนในปีค.ศ.1990 เป็น 133.3 ล้านคน ในปี ค.ศ.2020 และในจำนวนของกลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ดังกล่าว นั้น มีแนวโน้มที่จะแสวงหารูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่ที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวมวลชน (Mass Tourism) แบบเดิมที่เน้นการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบบเน้นจำนวนซึ่งมีลักษณะแนวโน้มสูงที่นักท่องเที่ยวจะใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง ซึ่งอาจทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ไม่ประทับใจตามที่คาดหวังไว้เป็นผลให้ไม่อยากจะกลับมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นซ้ำอีก ดังนั้นแนวคิดใหม่ที่จะตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพจึงได้ถูกเสนอขึ้นเพื่อที่จะหารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และหาแนวทางนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อการท่องเที่ยวโดยไม่สร้างผลกระทบต่อทางลบเหมือนที่ผ่านมา อีกทั้งภาครัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญถึงการตลาดสมัยใหม่ รวมถึงกลุ่มลูกค้าที่มีคุณภาพ สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการกับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ๆ ที่ต้องการร่วมทำกิจกรรมในพื้นที่ท่องเที่ยวมากกว่าตัวแหล่งท่องเที่ยวเอง เพื่อจะช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์และศักยภาพของตนเอง เช่น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เกิดขึ้นมาแล้วกว่ายี่สิบปีในต่างประเทศ แต่สำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังคงเป็นเรื่องใหม่ แม้จะมีหลายหน่วยงานเริ่มให้ความสำคัญ แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังคงไม่เป็นที่รู้จักกันมากนัก ทั้งในกลุ่มของผู้ประกอบการด้านธุรกิจการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังไม่มีองค์ความรู้ที่ชัดเจน ทั้งในด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว การระบุทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เหมาะสม รวมถึงการระบุกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้น การแก้ปัญหาดังกล่าวจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น อันจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จัดทำได้อย่างมีแบบแผนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น อันจะส่งผลให้การท่องเที่ยว ประเภทนี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในลำดับต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) จึงถือได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์และทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่เริ่มเกิดขึ้นในช่วงปีพ.ศ. 2542 โดยได้รับแรงบันดาลใจจากความมั่งคั่งของวัฒนธรรมในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความผูกพันของ

นักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้านส่งเสริมการเข้าไป ไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผ่านประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนไปร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำประทับใจ อย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว และโดยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้จะให้คำตอบใหม่ที่สอดคล้องกับปรารถนาของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ไม่เพียงแต่ต้องการ “มองดู” สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน แต่มีความประสงค์ที่จะ “ลงมือทำ” เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง พร้อมๆ กันกับพัฒนาศักยภาพของตนผ่านการปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว และเพื่อที่จะได้รับแรงบันดาลใจใหม่ๆ ภายหลังกลับไปดำเนินชีวิตปกติหลังการพักผ่อน นอกไปจากของที่ระลึกที่ซื้อจากร้านค้าและภาพถ่ายจำนวนมากในกล่องดิจิทัลตามรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบเดิม (องค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2558)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว (Wurzburger, 2010 อ้างถึงใน Richards and Raymond, 2000) ตัวอย่างกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น การเรียนภาษาท้องถิ่น การทอผ้า การวาดภาพวาด การแกะสลัก และการทำอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น (ภิญโญ แก้วสง่า, 2555) ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้จะส่งผลต่อนักท่องเที่ยวและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เศรษฐกิจในท้องถิ่น การรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน เห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มุ่งเน้นการเรียนรู้ ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลายจากชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าให้กับท้องถิ่น และเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว เกิดผลิตภัณฑ์สินค้าที่คงความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นซึ่งเป็นการกระจายรายได้ให้ชุมชน จากที่ได้กล่าวมานั้นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้สามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่การท่องเที่ยวได้ เพราะสามารถสร้างความสมดุลทั้ง 3 ส่วน คือด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งหากสามารถนำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มาปรับใช้กับพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว จะสามารถพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวขึ้นให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์คือ การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของชุมชน หรือสถานที่นั้น ๆ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่อย่างลึกซึ้งโดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนเจ้าของพื้นที่และวัฒนธรรม โดยชุมชนจะสะท้อนถึงวิถีชีวิตและการถ่ายทอดอย่างเป็นรูปธรรม และตามความเป็นจริง จนทำให้สถานที่ดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจโดยมีวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของนักท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครจึงได้ร่วมกับจังหวัดราชบุรีลงนามบันทึกข้อความตกลงความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมทรัพยากรบุคคลของชาติและองค์ความรู้ในหลากหลายสาขาวิชา โดยเฉพาะคณะศิลปศาสตร์ เป็นคณะที่เปิดสอนทางสังคมศาสตร์ทั้งวิชาชีพ โรงแรม ท่องเที่ยว ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล ภาษาไทยประยุกต์ และวิชาชีพศึกษาทั่วไป ซึ่งคณะมีพันธกิจหลัก 4 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการวิจัยด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม และด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะได้ให้ความสำคัญต่อการกิจด้านวิจัยและการบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคมอย่างมาก โดยรูปแบบด้านการวิจัยและการบริการวิชาการได้มีการปรับเปลี่ยนจากการเป็นผู้นำเสนอองค์ความรู้ แต่ปรับเปลี่ยนเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรของคณะกับชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันยอมรับซึ่งกันและกัน ภายใต้ความต้องการของชุมชน โดยคณะเป็นผู้นำองค์ความรู้และนวัตกรรมไปประยุกต์ใช้

กับชุมชน ไปถ่ายทอดและแก้ปัญหาให้กับชุมชน จัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน จึงเป็นที่มาของ “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว” ในครั้งนี้ โดยได้เลือกพื้นที่ชุมชนคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เป็นพื้นที่เป้าหมาย เนื่องจากในปีงบประมาณ 2562 ผู้วิจัยได้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการบริการวิชาการ การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม ระยะเวลา 3 ปี (งบประมาณ ปีพ.ศ.2562- งบประมาณปีพ.ศ.2564) วัตถุประสงค์โดยรวมของโครงการคือ ออกแบบ สร้างสื่อการประชาสัมพันธ์แบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) ตลอดจนพัฒนาแอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณวิถีชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริมและจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้มีความรู้เกี่ยวกับศักยภาพทางการท่องเที่ยวโดยใช้แอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริม ในชุมชนคูบัว ซึ่งแม้ว่ามีผลให้มือนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจวิถีชุมชนคูบัวมากขึ้น แต่จากการสังเกตและสอบถามพบว่านักท่องเที่ยวยังมีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ที่ต้องการให้สืบสาน รักษาวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่และมีการเผยแพร่ในวงกว้าง

ดังนั้นการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว นี้จึงเป็นการต่อยอดจากการบริการวิชาการของคณะและความต้องการของชุมชน เพื่อจะเป็นแนวทางหนึ่งในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนคูบัว ผลักดันให้เกิดการสร้างรูปแบบการสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นการผสมผสานการนำวัฒนธรรม ประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม มาสร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจภายใต้ความเข้มแข็งของชุมชนที่จะยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนให้เป็นที่ดึงดูดของนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างคุ้มค่า สร้างความอุดมสมบูรณ์แก่สิ่งแวดล้อมชุมชน นำไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนคูบัวได้ในที่สุด

คำถามวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและเป็นแนวทางในการหาคำตอบผู้วิจัยได้กำหนดคำถามของการวิจัยดังนี้

1. ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัวเป็นอย่างไร
2. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัวมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้ ใช้พื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี
2. ขอบเขตด้านประชากรการศึกษานี้มีกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ประกอบด้วย
 - 2.1 ผู้นำชุมชนคูบัวทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คนพื้นที่ในชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในจังหวัดราชบุรี
 - 2.2 นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในชุมชนคูบัว

3. ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนคูบัว จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของสภาพแวดล้อมของชุมชนคูบัวและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษาครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม 2563 –กันยายน 2564

นิยามศัพท์

การจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อันประกอบไปด้วยการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไปและเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เพิ่มคุณค่าให้กับสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตนผ่านการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์จริงที่เป็นคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ทักษะในท้องถิ่น และเข้าใจบริบทพื้นที่เป้าหมายอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยว และเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม

ชุมชนคูบัว หมายถึง ชุมชนที่ผู้คนในชุมชนสืบเชื้อสายมาจากไทยวน ตั้งอยู่ที่ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนและศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนคูบัว
2. ได้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของชุมชนคูบัว
3. ความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนคูบัว
4. ได้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี
5. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับการพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการ แนวคิดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนคูบัว งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารวิชาการ งานวิจัย และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง พอสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการจัดการ
2. แนวคิดการท่องเที่ยว
3. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
4. ชุมชนคูบัว
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดการจัดการ

ความหมายของการจัดการ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545, หน้า 18 - 19) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดการไว้ว่า เป็นการกำหนดแผนงานต่าง ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญมีไว้เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และทำให้จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เกิดผลสำเร็จด้วยดี โดยมีผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้ดูแล มักใช้ในการบริหารในหน่วยงานราชการเป็นส่วนใหญ่ มีแนวทางในการดำเนินงานที่ทุกแนวทางล้วนมีความเชื่อมโยงกันโดยตรง คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การสั่งการ (Leading/ Directing) และอำนวยความสะดวกการควบคุม (Controlling) หากสามารถปฏิบัติได้ตามกระบวนการที่วางไว้วงจรจะถือว่ามืองค์กรประสิทธิภาพที่ดี

วิโรจน์ สารรัตน์ (2545, หน้า 3 - 5) ได้กล่าวว่า การบริหาร เป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยใช้หน้าที่หลักทางการบริหารอย่างน้อย 4 ประการคือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม มีผู้บริหารเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบที่จะให้มีการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักการการบริหารที่สำคัญที่สุด คือการวางแผน (Planning) เนื่องจากไม่ว่าจะทำสิ่งใดก็ตาม ต้องเริ่มต้นด้วยการวางแผนเป็นอันดับแรก องค์ประกอบของกระบวนการวางแผนจะประกอบไปด้วยภารกิจ จุดหมาย และแผน

จักรกริช หมอประกอบ (2547) กล่าวว่า การบริหารมีความสำคัญต่อทำงานที่มีประสิทธิภาพมาก ถ้าเกิดว่าการบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพจะก่อให้เกิดผลกระทบในแง่ลบต่อบริษัทและสิ่งที่ตั้งไว้ก็จะไม่ประสบความสำเร็จ โดยมีผู้บริหารเป็นผู้ดูแลจัดการกระบวนการต่าง ๆ ถ้าผู้บริหารมีประสิทธิภาพ มีความรู้ มีแนวคิดทันสมัย และมีกระบวนการบริหารที่ดีก็จะช่วยให้องค์กรก้าวไปข้างหน้า แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการขับเคลื่อนไปข้างหน้าต้องอยู่ที่การประสานงานกันของแต่ละฝ่ายด้วย อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเป้าหมายของงาน การมีโครงสร้างองค์กร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างองค์กรไปในทิศทางที่หลากหลาย เช่น ความเป็นผู้นำ (Leading) เป็นสภาวะที่ผู้นำดูแลจัดการเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ หรือการควบคุม (Controlling) เป็นกระบวนการวางกฎระเบียบเพื่อให้การปฏิบัติงานขององค์กรบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้การเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงปฏิบัติในองค์กร

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2555) ได้กล่าวว่า การบริหาร หรือเรียกอีกอย่างว่าการจัดการ หมายถึง

การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของ โดยจะคำนึงถึงกระบวนการบริหาร และเป็นส่วนสำคัญต่อการบริหาร อันประกอบไปด้วย การบริหารนโยบาย (policy) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) การบริหารคุณธรรม (Morality) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society) การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting)

สรุป การจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อันประกอบไปด้วยการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม

องค์ประกอบการบริหารหรือการจัดการ

องค์ประกอบที่สำคัญ 4 ของการจัดการมี ดังนี้ (มานะ ทองสิมา ,2557)

1) คน (Man) ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการบริหารงาน หรือองค์การต่าง ๆ เพราะการทำงานทุกอย่างจำเป็นต้อง มีบุคคลที่มีคุณภาพในการปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบต่อองค์กร และงานที่ได้รับมอบหมาย

2) เงิน (Money) งบประมาณก็เป็นอีกสิ่งทีจ ำเป็นต่อทุกองค์กรจำเป็นที่จะต้องมีงบประมาณเพื่อการดูแล หรือบริหารงานภายในองค์กร หากไม่มีงบประมาณการบริหารงานของหน่วยงานก็ยากที่จะบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

3) ทรัพยากรหรือวัสดุ (Material) การบริหารจำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์ หรือทรัพยากรในการบริหาร หากหน่วยงานขาดวัสดุอุปกรณ์ หรือทรัพยากรในการบริหารจะเป็นอุปสรรค และก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน

4) การจัดการ (Management) เป็นหน้าที่ของผู้บริหารโดยตรง หมายถึงเป็นตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการกำกับปัจจัยทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาข้างต้น ให้สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจนบรรลุเป้าหมายตามที่หน่วยงานต้องการ ซึ่ง รูปแบบการบริหารจัดการนั้นจะขึ้นอยู่กับ ทัศนคติของผู้บริหาร แต่ละคนเป็นสำคัญ

หน้าที่ของการจัดการ

หน้าที่ของการจัดการ คือกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการ โดยมีทักษะของผู้บริหารเป็นหลักตัวชี้วัดความสำเร็จ (IM2, 2558) โดย Drucker (2538) ได้เสนอหลักการกระบวนการจัดการ ซึ่งประกอบด้วย

1. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในการงาน แนวทาง และระยะเวลาในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ และเพื่อให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ โดยการวางแผนต้องควบคุมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. การจัดองค์กร (Organizing) เป็นการมอบหมายงานให้บุคคลในแต่ละแผนกได้ปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้และเมื่อแผนกประสบความสำเร็จก็จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จไปด้วยดี

3. การเป็นผู้นำ (Leading) เป็นการจูงใจ ชักนำ กระตุ้น และชี้ทิศทางให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้โดยการเพิ่มผลผลิต และเน้นมนุษยสัมพันธ์ทำให้เกิดระดับผลผลิตในระยะยาว ที่สูงกว่าภาวะงาน

4. การควบคุม (Controlling) เป็นหน้าที่ของผู้บริหาร ที่จะต้องรวบรวมข้อมูลเพื่อ ประเมินผลการดำเนินงานเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และทำการตัดสินใจในการดำเนิน การ

แนวคิดการท่องเที่ยว

การเดินทางท่องเที่ยววนั้น นับเป็นกิจกรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีมาแต่โบราณ แต่เดิมจะเป็น เพียงผลพลอยได้จากการแสวงบุญ หรือเพื่อติดต่อค้าขาย เยี่ยมญาติ การศึกษา สุขภาพอนามัย เหตุผลทาง การเมือง และแสวงหาแหล่งเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีหลักฐานปรากฏทางประวัติศาสตร์ในครั้งแรก เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 4,000 ปี มาแล้ว โดยมีจารึกข้อความไว้ที่ผนังวิหาร Del el Bahari ที่เมือง Luxor ได้เล่า เรื่องการประพาสเมือง Punt (สันนิษฐานว่าเป็นประเทศโรมาเนียในปัจจุบัน) โดย Hatshepsut แห่งอียิปต์ Anderson (อ้างถึงใน รัตนภูมิ ศรีวิชัยมูล, 2539) กล่าวว่า ร่างการของมนุษย์ทุกคนมีพลังความอยากผจญภัย ที่เรียกว่า พลังยูลิสซีส ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้มนุษย์ทุกคนต้องออกเดินทางก็ตาม แต่นั่นไม่อาจทำให้มนุษย์เกิด ความย่อท้อในการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวได้ ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยววนั้นนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ เพราะการท่องเที่ยวเป็นประสบการณ์ของชีวิต ที่จะช่วยให้มนุษย์ที่แตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ได้มีโอกาสรู้จักสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นยังเป็นการเดินทางเพื่อหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เคยปฏิบัติในชีวิตประจำวันอันทำให้มนุษย์รู้สึกเบื่อหน่าย และเกิดความเครียดได้ จึงเป็นเรื่องที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากความเครียด มนุษย์จึงปรารถนาที่จะออกเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่แปลกใหม่อยู่เสมอ

ความหมายการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมาย กว้างขวางครอบคลุมการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจการเล่นกีฬา การติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยม เยือนญาติพี่น้อง

สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization หรือ IUOTO) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่าจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีเงื่อนไขตาม หลักสากลดังต่อไปนี้คือ (Goeldner & Ritchir, 2006)

- 1) ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
- 3) ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ใน การเดินทางนั้น

สมชาติ อุ๋อัน (2552) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเคลื่อนย้าย ของผู้คน จากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งรวมไปถึงการเดินทางภายในประเทศและการเดินทางระหว่าง ประเทศ นอกจากนั้นการเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อการติดต่อ ธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้องก็นับเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น โดยในหลักเกณฑ์ความหมายกำหนดเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

- 1). เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2). เดินทางด้วยความสมัครใจ
- 3). เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

ฐิรชญา มณีเนตร (2552) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไปและเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยว มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา การเดินทางเพื่อการศึกษา การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา การเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องหรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเป็นการนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางจากที่หนึ่งไปที่หนึ่ง ซึ่งมักหมายถึงเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

รัชพร จันทรสว่าง (2546) ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวกายโยกย้ายของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่มิใช่เพื่อการหารายได้

McIntosh R.W. & Gupta S. (1980) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อจุดหมายต่าง ๆ โดยมีมูลเหตุจูงใจ 4 ประเภท ดังนี้

1. มูลเหตุจูงใจทางด้านกายภาพ หมายถึงความต้องการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเช่น เข้าร่วมกิจกรรมทางการกีฬา หรือรักษาสุขภาพ พักผ่อนตากอากาศชายทะเล หรือร่วมกิจกรรมบันเทิงอื่น ๆ
2. มูลเหตุจูงใจทางวัฒนธรรม หมายถึงความต้องการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ในแหล่งอื่นที่มีใช้ที่อยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ ประเพณีต่าง ๆ
3. มูลเหตุจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง ความต้องการพบปะสังสรรค์กับผู้คนใหม่ๆ หรือเพื่อนเก่า ญาติพี่น้อง
4. มูลเหตุจูงใจด้านสถานภาพและเกียรติภูมิหมายถึง ความต้องการพัฒนาตนเองให้มีฐานะหรือเกียรติภูมิสูงอาจเป็นไปเพื่อการศึกษาการประชุมและการติดต่อธุรกิจ

Lumsdon (1999) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ติดต่อและสัมพันธ์กับกิจกรรมของบุคคลโดยสามารถเกิดขึ้นจากการที่เดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนและการติดต่อธุรกิจ ซึ่งเอาเหตุผลกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการเดินทางและการท่องเที่ยว

Harris and Joy (1996: 154) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่ามาจากหลายจุดมุ่งหมาย คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวระยะสั้นที่มีหลายจุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นการที่ประชาชนได้เดินทางเคลื่อนย้ายจากที่อยู่อาศัยประจำเพื่อธุรกิจเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในวันหยุดงานเยี่ยมเพื่อนและญาติ
2. เป็นการท่องเที่ยวระยะสั้นในช่วงที่มีเวลาว่างเป็นการพักผ่อนเพียงหนึ่งคืน เพื่อพักผ่อนหย่อนใจเป็นหลัก
3. เป็นกิจกรรมทางด้านอุตสาหกรรม เป็นการเดินทางไปรวมกันเพื่อธุรกิจ และมีการเตรียมสินค้าและบริการสำหรับธุรกิจ ความเพลิดเพลิน และเป็นกิจกรรมยามว่างที่ได้ห่างไกลจากสิ่งแวดล้อมที่บ้าน
4. เป็นปรากฏการณ์ที่รวมเข้าด้วยกัน โดยเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว นักธุรกิจ คณะผู้ต้อนรับระดับรัฐบาล ผู้ต้อนรับในชุมชน เพื่อการต้อนรับและรับรองสำหรับผู้มาเยือน
5. เป็นการศึกษาในพื้นที่ เป็นที่ได้ห่างไกลจากที่อยู่ประจำ เพื่อแสวงหาสิ่งที่ตอบสนองความต้องการ และจะส่งผลถึงคุณลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่งเกี่ยวกับการเคลื่อนที่ออกไปจากสถานที่อันคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน ประการที่สองวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ และจะต้องไม่เป็นไปเพื่อการหารายได้จากสถานที่ที่เดินทางไปเยือน และประการสุดท้ายคือระยะเวลา กำหนดไว้ยาวนานที่สุดติดต่อกันไม่เกินหนึ่งปี

สาเหตุและแรงจูงใจของการเดินทางท่องเที่ยว

ไรอัน (Ryan, 1991 อ้างใน Burns : 1999) ได้ประมวลแรงจูงใจทางจิตวิทยาที่มีส่วนกำหนดความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เดินทาง ว่าประกอบด้วย

การพักผ่อนหย่อนใจ (Relaxation)

การหลีกหนี (Escape)

ความปรารถนาที่จะเติมเต็มตนเอง (Self-fulfilment)

เกียรติยศ (Prestige)

จับจ่ายใช้สอย(Shopping)

สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม(Social interaction)

ทำความปรารถนาให้เป็นจริง (wish-fulfilment)

แรงจูงใจทางเพศ (Sexual opportunity)

การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว (Strengthening family bonds)

ส่วนโคเฮน (Cohen, 1979 อ้างใน Catibog-Singha , 2011) กล่าวถึงรูปแบบของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวต้องการมีอยู่ใน 5 ประเภท คือ

1. การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreational) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของความเพลิดเพลินที่ให้ความสดชื่นรื่นรมย์ที่จะช่วยรื้อฟื้นคืนความแข็งแกร่งทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2. การหันเหความสนใจ (Divertionary) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของการเบี่ยงเบนหรือหลีกหนีออกจากโลกสามัญหรือน่าเบื่อหน่ายของชีวิตประจำวัน

3. ประสบการณ์เป็นอื่น (Experiential) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบประสบการณ์แสวงหาความหมายของชีวิตในวิถีวัฒนธรรม “อื่น”

4. การทดลอง (Experimental) การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของโอกาสที่จะทดลองเรียนรู้วิถีชีวิตที่แตกต่างไป เช่นการไปอยู่ในหมู่บ้านเพื่อแสวงหาความสงบหรือสภาวะทางจิตวิญญาณบางอย่าง

5. การแสวงหาตัวตน (Existential) นักท่องเที่ยวพบว่าในบางสถานที่ที่อยู่ห่างไกลจากที่อาศัยของตนเองช่วยตอบสนองความปรารถนาและเป็นเสมือน “ที่พำนักทางจิตวิญญาณ” ส่วนตัว ที่จะต้องหาทางไปเยือนเมื่อมีโอกาส

ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมิได้ต้องการเพียงการจับจ่ายใช้สอย ถ่ายภาพ ชื่นชมพื้นที่ของการท่องเที่ยวด้วยการมองดูอยู่ห่างๆเท่านั้น นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะ (Special interest tourism)สนใจตัวกิจกรรมมากกว่าตัวแหล่งท่องเที่ยวเองและสนใจที่จะเลือกกิจกรรมตามความต้องการและความสนใจ นักท่องเที่ยวปัจจุบันต้องการประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ และใช้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง

ปัจจัยของการท่องเที่ยว (วรรณา วงษ์วานิช, 2539) แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจุดหนึ่งหรือหลายจุด

ก็ได้ ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุด แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นจะมีนักท่องเที่ยวและสนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก

2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่รองรับการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบายที่สำคัญมากที่สุดคือ เรื่องที่พักแรมไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริโภคจึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยว

3) การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ คือ ต้องมีการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยว มีผู้ให้ความหมายการจัดการการท่องเที่ยว พอรวบรวมได้ ดังนี้

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ได้ให้หลักการในการจัดการการท่องเที่ยวโดยต้องพิจารณาการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายจะต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวไปด้วย

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ซึ่งประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Services) อันได้แก่การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ

3. การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing) โดยเป็นส่วนของความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึงกิจกรรม รูปแบบหรือกระบวนการการท่องเที่ยว

นอกจากหลักการในการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้ว อาจต้องพิจารณารวมไปถึงแนวทางอื่น ๆ ได้แก่

- แนวทางการบริหารและการจัดการ
- แนวทางการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
- แนวทางการบริหารและการจัดการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย
- แนวทางการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น
- แนวทางการให้ประชาชนกลุ่มและองค์กรอื่น ๆ ที่มีส่วนร่วม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้ให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผนโดยมีการจัดการบริหารงานบุคคลการอำนวยความสะดวกและควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้รวมทั้งมีการประเมินผลแผนการท่องเที่ยวด้วย

อารีย์ นัยพินิจ และฐิรชญา มณีเนตร (2551) ได้ให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในด้านการวางแผนด้านการจัดการผู้รับผิดชอบ การควบคุม การจัดสรรงบประมาณ การประเมินผลและรายงานผล เกี่ยวข้องกับทางการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) ได้กล่าวถึง การจัดการการท่องเที่ยวที่ควรจะดำเนินการใน ความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ท่องเที่ยว มีอยู่ 5 ภารกิจหลัก ดังนี้

1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ หน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวควรมีบทบาทในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้สาธารณะชนได้รับรู้และทราบให้มากที่สุด

2. การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นการสำรวจหาข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

3. การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นการจัดทำแผนงานโครงการเพื่อปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยว

4. การบริหารแหล่งท่องเที่ยว เป็นการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด

5. การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวเป็นการวางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่รับผิดชอบ

สรุปว่า การจัดการการท่องเที่ยว คือ การกระทำหรือปฏิบัติอย่างมีเป้าหมายเพื่อสอดคล้องกับหลักการทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ทางสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทางมาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่กำหนดไว้

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

คำว่า Creative Tourism การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ บัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกโดยโดยคริสปิน เรย์มอนด์ (Crispin Raymond) และ เกร็ก ริชาร์ด (Greg Richards) ในปีพ.ศ.2543 ในความหมายที่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง

Richards and Raymond (2000) ได้ให้นิยามไว้ว่าหมายถึง : การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วม และจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของจุดหมายปลายทางของวันหยุดของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังหมายถึงการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรมและมีโอกาสได้ใช้ชีวิตชีวิตร่วมกันกับเจ้าของสถานที่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชนแต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชนเท่านั้น

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) (2006) ได้กำหนดนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ไว้ว่า “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ คือการเดินทางที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์จริงแท้ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปะ ฆรรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น และนำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น”

ในการประชุม Creative Cities Network (2009) ได้นิยามความหมายให้กับ Creative Tourism ขึ้นใหม่ ว่า“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ ฆรรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่”

ปี 2550 คริสปิน เรย์มอนด์ ได้ปรับนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ “คือรูปแบบอันยั่งยืนของการท่องเที่ยวซึ่งมอบความรู้สึกที่แท้จริงของวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการลงมือปฏิบัติและประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างไม่เป็นทางการ โดยการลงมือปฏิบัติที่นั้นเกิดขึ้นในกลุ่มขนาดเล็กที่บ้านหรือสถานที่ทำงานของผู้สอน โดยพวกเขายินยอมที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของตนเองไปพร้อมๆไปกับได้ใกล้ชิดกับผู้คนที่ท้องถิ่นที่ได้มาเยือน”

สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (2553) ได้นำเสนอนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ว่าเป็นกระบวนการ “การต่อยอด เพิ่มค่า หาจุดต่าง โดยใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์” กล่าวคือ “ต่อยอด” เป็นการต่อ

ยอดจากฐานทุนเดิมที่มีอยู่ ทั้งทุนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม “เพิ่มค่า” การเพิ่มมูลค่าและคุณค่าแก่ทรัพยากรการท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ความเป็นไทย “หาจุดต่าง” สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับศักยภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่นำไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Rossitza Ohridska-Olson and Stanislav Ivanov (2010) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มุ่งเน้นที่นักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีความสนใจเฉพาะ (Niche Interests) และให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นสำคัญ

เห็นได้ว่า คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความจดจำประทับใจและในท้ายที่สุดจะมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยว ในนิยามขององค์กรยูเนสโก ได้เน้นย้ำถึงความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน (Hosts and Guests) ผ่านประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แท้จริง โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ศิลปะ และมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ท่องเที่ยวและคนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อันเป็นการสนับสนุนส่งเสริมระหว่างวัฒนธรรมซึ่งจะช่วยพิทักษ์รักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้สืบเนื่องต่อไป

สำหรับในประเทศไทย คณะทำงานโครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, 2555) ได้ให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ว่าเป็น “การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม”

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งตอบสนองกับความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคนกลุ่มใหม่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (Host) ส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผ่านประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Authentic-active Participation) ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรคของตนไปร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place/Spirit of Place) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้ ให้คำตอบใหม่ที่สอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวปัจจุบัน ที่ไม่เพียงแต่ต้องการ “มองดู” (Seeing) สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน แต่มีความประสงค์ที่จะ “ลงมือทำ” (Doing) เพื่อเรียนรู้ ทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง พร้อม ๆ กันกับพัฒนาศักยภาพของตนผ่านการปฏิบัติ (Practice) กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว และเพื่อที่จะได้รับแรงบันดาลใจใหม่ ๆ ภายหลังจากกลับไปดำเนินชีวิตปกติ

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Ankomah & Larson, (2000) ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่า มี 5 ลักษณะที่สำคัญไว้ ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ จะมีศักยภาพและสามารถเพิ่มมูลค่าได้ง่าย แต่มักจะไม่ค่อยเกิดขึ้นจะต้องผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ประเพณีทางวัฒนธรรมนั้นด้วย

2. การสร้างสรรค์ จะต้องมีการนำนวัตกรรมหรือการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้

3. เนื่องจากการสร้างสรรค์เป็นกระบวนการ ดังนั้นทรัพยากรที่เกิดจากการสร้างสรรค์จะต้องมีความคงอยู่อย่างยั่งยืน มากกว่าการเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสหรือมองเห็นได้ ในขณะที่ทรัพยากรทางกายภาพ ด้านวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑสถาน อนุสาวรีย์ วัตถุทางวัฒนธรรมและลดคุณค่าลง แต่ทรัพยากรที่เกิดจากการสร้างสรรค์จะคงอยู่ตลอดไปไม่มีที่สิ้นสุด

4. การสร้างสรรค์ สามารถเคลื่อนไปอย่างเป็นพลวัตหรือไม่หยุดนิ่งมากกว่าที่จะเป็นเพียงผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสได้เท่านั้น การสร้างสรรค์ที่ไม่หยุดนิ่ง เช่น ศิลปะ งานฝีมือ ซึ่งมีชีวิตอยู่ตลอดเวลา และไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัวเหล่านี้คือเป็นความท้าทายสำคัญ และเป็นจุดหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

5. การสร้างสรรค์ ไม่เพียงแต่จะเกี่ยวพันกับความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับคุณค่าอีกด้วย ดังนั้น กระบวนการสร้างสรรค์จะต้องสร้างคุณค่าใหม่ ๆ ให้กับยุคปัจจุบันนี้ให้เกิดอย่างรวดเร็ว เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

เกร็ก ริชาร์ด (Richards, 2010) ได้ประมวลคุณลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน (Each engaging the other)
2. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน (Cross-cultural engagement / cultural experience)
3. นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (Spirit of place / deep meaning / understanding of the specific cultural of the place)
4. นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม (Hands-on experience)
5. นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน / ส่งต่อ-ส่งผ่านประสบการณ์ (Exchange information / transformation and transformative experiences)
6. นักท่องเที่ยวเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นแค่ผู้ชม (More participate than observe)
7. นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการสร้างประสบการณ์กับเจ้าของบ้าน (Co-creating tourism experience)
8. มีความเป็นของแท้ เป็นของจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ / ประสบการณ์จริง (Authentic both process and product / genuine experience)
9. เป็นกิจกรรมที่น่าจดจำ มีความประทับใจและเข้าใจ (Memorable / I hear and I forget, I see and I remember, I do and I understand)
10. เป็นการท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจงของนักท่องเที่ยวแต่ละคน (Tailor-made approach)

จากคุณลักษณะ 10 ประการ ดังกล่าวที่เกร็ก ริชาร์ดส ได้ประมวลไว้ ถือเป็นหลักพื้นฐานที่ใช้ได้กับการท่องเที่ยว ดังนั้นเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีรูปแบบที่ชัดเจน จำเป็นต้องมีเรื่องของการสร้างสรรค์ (Creativity) และกระบวนการออกแบบการท่องเที่ยว ซึ่งเรียกว่า The 3S Principles ประกอบด้วย Stories Telling , Senses , Sophistication (เกร็ก ริชาร์ดส จุฑามาศ วิศาลสิงห์ และเอเลนา พาสชินเจอร์ ,2561)

1. เรื่องราว (Stories) มีเรื่องราวจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผ่านการสืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบ และนำเสนอได้อย่างน่าสนใจ

2. อรรถรส (Senses) สามารถจับต้องได้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 (Sensory Analysis) ได้แก่

- การมองเห็น (Seeing)
- การดมกลิ่น (Smelling)

- การได้ยิน (Hearing)
- การสัมผัส (Touching)
- การลิ้มรส (Tasting)

3.ลีลา (Sophistication) กิจกรรมมีความลึกลับ โดดเด่นและแตกต่าง สามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ รัชสรรค์ผลงานใหม่ ๆ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีลีลาและชั้นเชิงในการสื่อความหมายและนำเสนอ รู้จังหวะ รู้วิธีที่เหมาะสมในการสร้างความน่าสนใจให้กับสิ่งที่นำเสนอ โดยกระบวนการออกแบบใน 3 หมวดใหญ่นี้ สามารถแยกย่อย ออกเป็น 10 ข้อ ได้แก่

การสืบค้นให้ได้ “เรื่องราว” (Stories)

1. กิจกรรมถูกออกแบบมาจากพื้นฐานของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น
2. มีปราชญ์/ศิลปิน หรือ คนเล่าเรื่อง ที่สามารถออกแบบเรื่องราวที่สร้างแรงบันดาลใจและเกิดความดึงดูดความสนใจในการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ผลงาน

การร้อยเรียงให้ได้อรชรรส (Senses)

3. การออกแบบกิจกรรมเป็นการได้ฟังเพื่อเรียนรู้ จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์จริง ได้ร่วมทำสัมผัสจริง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และได้ความสนุก

4. มีการออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมพูดคุยโต้ตอบและแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์ในการทำกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าของบ้านหรือศิลปิน

5. กิจกรรมออกแบบโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (สุนทรีย์ภาพ) คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อยากรบถ้วน

6. สถานที่จัดกิจกรรมมีการออกแบบไว้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้แลกเปลี่ยนและทำกิจกรรม การออกแบบอย่างมีลีลาเหนือชั้นน่าประทับใจ (Sophistication)

7. กิจกรรมถูกออกแบบไว้ให้มีความลึกลับ สามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และได้สุนทรีย์ภาพ

8. การออกแบบกิจกรรมเปิดโอกาสให้พัฒนาศักยภาพ ในการสร้างสรรค์ผลงานของตัวเอง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจถึงขั้นสามารถสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ทั้งผู้มาเยือนและเจ้าของบ้านหรือศิลปิน

9. นักออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีศักยภาพในการสร้างความแตกต่างของกิจกรรม สร้างเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใครเพื่อประโยชน์ทางการตลาด

10. นักออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความพร้อมในการสื่อสารประชาสัมพันธ์และพัฒนากิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

คุณลักษณะเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Richards, 2010)

1. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาทักษะของนักท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ในกิจกรรมการท่องเที่ยวการทำศิลปะโคมไฟล้านนา จังหวัดเชียงใหม่โดยสามารถสร้างทักษะด้านการประดิษฐ์โคมไฟที่เป็นศิลปะพื้นบ้านให้กับนักท่องเที่ยว หรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านการปรุงอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น นักท่องเที่ยวจะได้ทักษะเพิ่มเติมจากการมีส่วนร่วมในการร่วมลงมือทำในกิจกรรมดังกล่าว

2. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสินค้าหลักคือ “ทักษะและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว” ประสบการณ์จะกลายเป็นสินค้า โดยที่ไม่เบียดเบียนทรัพยากรจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อมาเป็นสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยวต่อไป

3. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องได้สู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้แต่คงไว้ซึ่งประสบการณ์และทักษะ สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นสินค้าทดแทนที่ทรงคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว

4. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน โดยที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ง่าย ชุมชนสามารถใช้วิถีชุมชนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนำเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ ส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

5. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่นโดยที่นักท่องเที่ยวจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งเป็นวิถีประจำวัน หรือวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสามารถแบ่งปันและสร้างประสบการณ์ใหม่ๆให้แกทั้งชุมชน และตัวนักท่องเที่ยวเอง

6. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต้องมีความโดดเด่นแตกต่างกันด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว ในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างแต่ละชุมชนมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สามารถดึงมาเป็นเอกลักษณ์ และพัฒนาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และนำเสนอให้นักท่องเที่ยว และเกิดประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของวัฒนธรรมในชุมชน และชุมชนจะรักษาไว้สืบต่อไป

แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อาศัยฐานของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ทั้งวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นของชุมชนหรือพื้นที่ในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือการให้บริการทางการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างคุณค่าทางการท่องเที่ยวอันจะได้จากประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวมีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. การให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการลงมือทำ การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของคนในสังคมหรือชุมชน
2. กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วม และการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของทรัพยากรหรือเจ้าบ้าน
3. เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจผ่านประสบการณ์ที่เกิดขึ้น อาทิ กิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวประมง กิจกรรมการเรียนรู้อาหารท้องถิ่น หรือกิจกรรมการเรียนรู้การทำนา เป็นต้น

ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

กระแสของการท่องเที่ยวที่ปรับเปลี่ยนตามกระแสของการพัฒนาของโลก โดยมีแนวคิดที่ว่า “นักท่องเที่ยว” ในยุคใหม่ไม่ได้เดินทางท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ของการเสพความสุขจากการบริการหรือแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ “นักท่องเที่ยว” ในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ของการเดินทางเพื่อศึกษาหาความรู้ การเรียนรู้และการเข้าใจถึงความแตกต่างกันของสังคมมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งนักท่องเที่ยวทางเลือกใหม่นี้มีผลทำให้รูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวหรือการเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่จะไปหรือการเลือกปฏิบัติกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเปลี่ยนไป ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนของทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวตามมา โดยเป้าหมายสูงสุดของการท่องเที่ยวในทางเลือกใหม่คือ นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินใจหรือความสุขทางจิตใจแล้วนั้น ยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจกันในสังคมของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อันจะทำให้สังคมเกิดความสงบสุข เป็น

การนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงเกาะเกี่ยวคนในสังคมเดียวกันและต่างสังคมยังเป็นการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น และยังเป็นกลไกนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตามถึงแม้ประเทศต่าง ๆ จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวมาก แต่ไม่ได้บ่งบอกถึงความสำเร็จและความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวสูงสุด เพราะบางประเทศมีนักท่องเที่ยวไปเยือนมากแต่กลับได้ตัวเลขของรายได้จากการท่องเที่ยวไม่มากตามจำนวนนักท่องเที่ยว ข้อมูลผลจากการประชุม World Economic Forum ปี ค.ศ. 2015 พบว่า ประเทศไทยมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอยู่ในอันดับที่ 35 ของโลก (World economic Forum: The Travel and Tourism Competitiveness Report 2015) และมีวิวัฒนาการของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติและรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นในประเทศมากมายเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ประเทศไทยจะมีพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลายาวนาน หากแต่สิ่งหนึ่งที่ประเทศไทยยังคงถูกมองว่าเป็นการท่องเที่ยวราคาถูก (Cheap destination) สำหรับการตัดสินใจเดินทางมาเยือนของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวโดยการเพิ่มคุณค่า พัฒนาและออกแบบเมืองท่องเที่ยวที่มีความสร้างสรรค์ (Tourist Destination Creative Design) โดยอาศัยหลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) จึงเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคต

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

UNESCO ได้ให้หลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 6 ประการ ดังนี้

1. Interaction เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
2. Educational เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และความรู้
3. Emotional เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าทางอารมณ์และประสบการณ์
4. Social เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับคนในสังคม ให้เกิดการเชื่อมโยงกัน
5. Participative เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วม
6. Involve เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องร่วมมือกันและเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืน การเรียนรู้และมีส่วนร่วมในศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา เอกลักษณ์/อัตลักษณ์เฉพาะถิ่นระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่ และความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยว กับเจ้าบ้าน รายละเอียดดังนี้ (ภูริวัจน์ เดชอ่วม, 2556)

1. การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืน การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนสอดคล้องกับที่ยูเนสโกอธิบายไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นกลยุทธ์ต่อไปของความยั่งยืน” (Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism) (UNESCO, 2006) และองค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nations World Tourism Organization: UNWTO) อธิบาย “ความยั่งยืน” ไว้ภายใต้หลักการ 5 ข้อ (World Tourism Organization, 1998: 21-22) ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติทางประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมและทรัพยากรอื่น ๆ ในการท่องเที่ยวไว้เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต

2. การวางแผนและจัดการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและสังคม วัฒนธรรมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

3. คุณภาพของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยภาพรวมจะยังคงได้รับการรักษาไว้ได้

4. ความสามารถในการรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะยังคงสามารถรักษาความเป็นที่นิยมอยู่ได้และสามารถทำการตลาดต่อไปได้

5. ผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวจะต้องกระจายไปในทุกภาคส่วนของสังคม

2. การเรียนรู้และมีส่วนร่วมในศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ เฉพาะถิ่นระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2556) อธิบายประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวจากการได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นว่าคือ การที่นักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น (Authentic-active Participation) สอดคล้องกับการให้คำอธิบายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของยูเนสโกที่ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่ไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ สิ่งที่สืบทอดประเพณีที่สืบทอดหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่

3. ความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน ความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน ในทางการท่องเที่ยวความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน คือ การที่เจ้าบ้านมีอัธยาศัยและความเป็นมิตรไมตรี การให้คำแนะนำ การให้ความช่วยเหลือ จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และถือเป็นคุณสมบัติของการเป็นเจ้าบ้านที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว สรุปได้ว่าบทบาทของเจ้าบ้านที่ดีคือแสดงความเป็นมิตรไมตรี ให้ความช่วยเหลือ อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ลักษณะของการต้อนรับที่ดี ยิ้มทักทายให้รู้สึกชุ่มฉ่ำ แสดงความสนใจและให้ความสำคัญ กระตือรือร้นในการรับฟัง มีอัธยาศัยไมตรีอบอุ่น ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม การต้อนรับ คือ (ธนพร พูลเพิ่ม, 2556)

ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยวัฒนธรรมเป็นฐาน (Culture-based tourism) และใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวนำ (Creativity-led tourism) ซึ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional cultural tourism) อย่างเห็นได้ชัด การเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นการขยายขอบเขต และระดับความเข้มข้นของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Richards, 2000 ;Richards and Raymond, 2000)

นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourists)

นักท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นผู้ที่มึบทบาทมากที่สุดเนื่องจากเป็นผู้ได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวและแสดงพฤติกรรมการบริโภคในลักษณะต่าง ๆ ที่ผ่านมายังไม่มีผลงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ระบุคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้อย่างชัดเจน พบว่ามีเพียงการตั้งสมมติฐานจากการวิเคราะห์คำนิยาม ความหมาย และการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถระบุคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยสรุป ดังนี้ (Salman & Uygur, 2010)

นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะมีความเต็มใจที่ก้าวออกมาจากวิถีแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม พร้อมทั้งจะเรียนรู้วัฒนธรรมและประสบการณ์ใหม่ ๆ และเป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบค้นหาทางเลือกใหม่ ยินดีที่จะไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวใหม่ นอกจากนี้ยังมองหาประสบการณ์จริงในวันหยุดพักผ่อนที่สร้างสัมพันธภาพ การมีส่วนร่วมการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาทักษะของตนเอง คาดหวังประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชนในท้องถิ่น

แนวโน้มพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มักมีพฤติกรรมและความต้องการ ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวจะมีความสนใจและมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ มีความต้องการสัมผัสประสบการณ์แบบคนท้องถิ่น หรือ การท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism และความใส่ใจด้านสุขภาพและความปลอดภัยจากนักท่องเที่ยวสูงอายุที่จะมีจำนวนมากถึง 2 พันล้านคน ในปี พ.ศ. 2593 ดังนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องปรับตัว
2. จากการคาดการณ์ขององค์การสหประชาชาติ (United Nations) ประชากรผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) จะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12 ในปี พ.ศ. 2557 เป็นร้อยละ 21 ของประชากรโลก ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจเป็นหลัก คำนึงถึงปัจจัยด้านสุขภาพและความปลอดภัย อีกทั้งยังเป็นนักท่องเที่ยวที่พักผ่อนและใช้จ่ายสูง
3. นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาว Gen-Y ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบคนท้องถิ่นอย่างแท้จริง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ทำให้เกิด Sharing Economy ซึ่งหมายถึงการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน หรือปล่อยเช่าสิ่งต่าง ๆ ที่เจ้าของไม่ได้ใช้งาน เช่น ที่พัก รถยนต์ อาหาร ฯลฯ ให้กับบุคคลที่ต้องการสิ่งเหล่านี้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง
4. การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตและการใช้ Social Media ที่เพิ่มขึ้นอย่างมากจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว (Customer Purchase Cycle) จากแนวโน้มดังกล่าว ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หรือการท่องเที่ยวเชิงคุณค่า ซึ่งเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้ มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ การต่อยอดจากทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ประกอบด้วยทุนทางสังคม วัฒนธรรมและมีการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว เน้นการมีส่วนร่วมและประสบการณ์จริงด้วยการเรียนรู้ศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมและมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน การสร้างความแตกต่างในการท่องเที่ยวโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ มีการสร้างสรรค์ผลงาน ตลอดจนพัฒนาให้เกิดความแปลกใหม่ในการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Richards (2010 : 7) ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

1. บริบท (Context) แหล่งท่องเที่ยวจะต้องจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสถานที่ของตน ซึ่งแต่ละสถานที่อาจจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ จำเป็นต้องนำปัจจัยเหล่านี้มาประกอบการพิจารณาการจัดการการท่องเที่ยว
2. การมีส่วนร่วมจากท้องถิ่น (Local Involvement) ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
3. การมีพันธมิตร (Partnerships) การพัฒนาความสัมพันธ์ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียแตกต่างกันซึ่งถือว่ามีความสำคัญอาจรวมถึงสถาบันทางวัฒนธรรม สมาคมอิสระท้องถิ่น กลุ่มธุรกิจ การท่องเที่ยวบริการทางสังคม และองค์กรชุมชน
4. การวางแผนระยะยาว (Long-term Planning) การวางแผนล่วงหน้าการจัดการการท่องเที่ยว

และการวางแผนทรัพยากรที่สำคัญ

5. การมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน (Clear Objectives) มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและวัตถุประสงค์จะต้องเอื้อต่อการพัฒนา
6. การมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ดี (Strong Content) การจัดการท่องเที่ยวไม่ควรซ้ำและสามารถมองเห็นความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยว
7. การมีอิสรภาพในการบริหารจัดการ (Political Independence and Artistic Autonomy) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ควรจะได้รับประโยชน์ทางการเมืองและโครงสร้างการดำเนินงานควรมีความอิสระในการจัดการท่องเที่ยว
8. การสื่อสารและการตลาดที่ดี (Good Communication and Marketing) แหล่งท่องเที่ยวจะต้องจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสถานที่ของตน ซึ่งแต่ละสถานที่อาจจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ จำเป็นต้องนำปัจจัยเหล่านี้มาประกอบการพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่ชัดเจน
9. การมีแหล่งเงินทุนที่เพียงพอ (Sufficient Funds) งบประมาณที่ให้การสนับสนุน ควรพร้อมสำหรับการใช้ดำเนินงาน
10. การมีผู้นำที่เข้มแข็งและทีมงานที่มั่นคง (Strong Leadership and Committed Team) ผู้นำต้องวิสัยทัศน์และทักษะในการนำชุมชนและทีมงานควรมีความมุ่งมั่นในการทำงาน
11. การเมือง (Political Will) โครงการต้องได้รับการสนับสนุนทางการเมือง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

1. มิติของการให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยว

- 1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวและอัตลักษณ์ความโดดเด่นของทรัพยากร (Tourism Resources and Local Identity) ประกอบด้วย (1) ความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของทรัพยากร (Identity) (2) ความเป็นหนึ่งเดียว (Integrity) และ (3) ความจริงแท้และดั้งเดิม (Authenticity)
- 1.2 การมีส่วนร่วมของเจ้าของแหล่งหรือเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว (People and Participation) (1) ความต่างของวัฒนธรรม (Cross Culture) และ (2) ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม (More Participate)
- 1.3. ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่จะได้รับ (Tourist Experience) (1) การจัดการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์ (Hand in Experience) และ (2) สร้างความจดจำและประทับใจ (Memorable)

2. มิติของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของเจ้าบ้านหรือเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว

- 2.1 การบริหารจัดการบนฐานหลักการธรรมาภิบาลและเป็นธรรมคือการจัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และยึดหลักความพอเพียงโดยอาศัยกฎกติการ่วมกัน
- 2.2 ผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์
- 2.3 การมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วน

องค์ประกอบของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในมิติของการให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวหรือตลาด

องค์ประกอบที่ 1 TOURSM RESOURCES OR LOCAL IDENTITY ทรัพยากรการท่องเที่ยว

หรือความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย IDENTITY ความเป็นอัตลักษณ์ / INTEGRITY ความเป็นองค์รวมและเอกภาพ AUTHENTICITY/ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม

องค์ประกอบที่ 2 PEOPLE AND PARTICIPATION ชุมชนกับการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย CROSS CULTURE การให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และ MORE PARTICIPATE การมีส่วนร่วม

องค์ประกอบที่ 3 TOURIST EXPERIENCE ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว โดย HAND ON EXPERIENCE MEMORABLE การให้ความสำคัญกับประสบการณ์ในการสร้างความความทรงจำที่ประทับใจ แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ วิธีการ และหลักการของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างคุณค่าจากประสบการณ์

1.ขั้นการต่อยอด วิเคราะห์ทุนและความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ทุนเพื่อต่อยอด เป็นกระบวนการแรกของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การสำรวจ วิเคราะห์ และประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

- ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติสรรค์สร้าง อาทิ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ป่าเขา ดอกไม้ แหล่งธรรมชาติที่โดดเด่นของท้องถิ่น

- ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น อาทิ วิธีการดำเนินชีวิตวัฒนธรรม รวมถึงประวัติศาสตร์

ขั้นตอนของการวิเคราะห์ทุน มีดังนี้

1. การสำรวจ ค้นหา ศึกษาทุนทางทรัพยากรหาความโดดเด่น อัตลักษณ์ และคุณค่าในเชิงวัฒนธรรม สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

2. จัดประเภทหรือจัดกลุ่มของทรัพยากร อาทิ ทุนทางภูมิปัญญา ศิลปกรรม ธรรมชาติ การบริหารจัดการ

3. เจ้าของพื้นที่หรือชุมชนร่วมกันประเมินความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยว ค้นหาพระเอกหรือนางเอกที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์และสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้

4. ร่วมกันลำดับความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยว

5. ร่วมกันคัดเลือกทรัพยากรเด่นมาดำเนินการประเมินความเป็นไปได้ในการนำมาต่อยอดสู่การท่องเที่ยว เพื่อนำเข้าสู่ขั้นตอนต่อไป

6. ดำเนินการประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน

2.ขั้นการเพิ่มค่า สู่การท่องเที่ยวเชิงคุณค่าด้วยการสร้างประสบการณ์ในการท่องเที่ยวการออกแบบประสบการณ์สำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณค่า หมายถึง การนำทุนทางทรัพยากรมาต่อยอดให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว และกำหนดรูปแบบการให้บริการของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยสามารถสื่อสารสู่นักท่องเที่ยว ดังนี้

- กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว (Tourist Activity) โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นต้องเป็นกิจกรรมที่มีความลึกซึ้งบนฐานของอัตลักษณ์หรือความเป็นจริงของพื้นที่ ผูกโยงเกี่ยวพันกับทุนทางทรัพยากรที่โดดเด่นตามที่ได้สำรวจและคัดเลือกมาในขั้นตอนที่ 1 กิจกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นเน้นการให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติ มีส่วนร่วมกับพื้นที่หรือชุมชนเจ้าของทรัพยากรอย่างแท้จริง เพื่อสร้างประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยว และสร้างคุณค่าทางจิตใจให้กับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการมุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้ และเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของทรัพยากร

- การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว (Tourism Interpretation) คือ การสร้างและพัฒนากระบวนการสื่อความให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและลึกซึ้งในการเดินทางท่องเที่ยว โดยการสื่อความหมายนี้

อาจดำเนินการได้ทั้งการสื่อความโดยอาศัยคนท้องถิ่นหรือเจ้าของทรัพยากรเป็นผู้สื่อความ และการสื่อความโดยอาศัยเทคนิคหรือเทคโนโลยีช่วยสื่อความ อาทิ คู่มือการสื่อความหมาย หูฟัง ภาพยนตร์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการเตรียมการเพื่อการสื่อความหมายนี้ จำเป็นต้องคำนึงถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกันไปด้วย

- การสร้างเรื่องเล่า (Story Telling) คือ การพัฒนาและสร้างเรื่องราวเรื่องเล่าที่สอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเรื่องเล่านี้ต้องอยู่บนฐานของความเป็นจริงแท้ และมีการสอดแทรกเนื้อหาที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มเข้าใจและสนใจ ตลอดจนสามารถเรียนรู้ได้

- การสร้างสรรค์ของที่ระลึกเพื่อเพิ่มมูลค่า ของที่ระลึกเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถผูกโยงเรื่องราวของการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างดี อย่างไรก็ตามในการจัดการกับของที่ระลึกนี้ ควรให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ขึ้น หรืออาจจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมไปด้วย อาทิ การทอผ้าหรือย้อมผ้าเป็นของที่ระลึก และให้นักท่องเที่ยวนำกลับ การให้นักท่องเที่ยวทำขนมไทยหรืออาหารไทยและสามารถนำกลับไปเป็นของที่ระลึกหรือฝากเพื่อนและญาติพี่น้อง ซึ่งกระบวนการให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ในการทดลองสร้างสรรค์ของที่ระลึกขึ้นมาเองจะทำให้ของนั้นเกิดคุณค่าและมูลค่าในมุมมองของนักท่องเที่ยวได้อีกด้วย

3.ขั้นการหาจุดต่าง สร้างความโดดเด่นบนฐานอัตลักษณ์ สูการเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยว การสร้างสรรค์อัตลักษณ์เพื่อหาจุดต่าง หมายถึง การสร้างสรรค์ประสบการณ์สำหรับนักท่องเที่ยวแบบที่ไม่เหมือนใครบนฐานของทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีหลักการ 3 ด้านดังนี้

- การสร้างความรู้สึกรักของการเป็นเจ้าของ ทั้งส่วนของชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยในมุมมองของชุมชน จะเกี่ยวข้องกับการสืบทอด สืบต่อ การเล่าเรื่องของตนเอง การสร้างความเป็นหนึ่งเดียว สร้างกฎระเบียบในการควบคุมการพัฒนา โดยสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (เช่น การสร้างงาน สร้างอาชีพ) การเรียนรู้จากคนรุ่นเก่า รับฟังจากคนรุ่นเก่า ชุมชนจะทำงานกันเป็นกลุ่ม รุ่นที่ส่งต่อรุ่นน้อง มีการสร้างสวัสดิการจากการท่องเที่ยว จากผลประโยชน์ของการท่องเที่ยว

- การสร้างความรู้สึกรักของการได้เป็นหนึ่งเดียว หากที่อื่นไม่ได้ และไม่ซ้ำใคร คือ การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการทางการท่องเที่ยวโดยอาศัยฐานทรัพยากรที่เป็นอัตลักษณ์ตามที่ได้ประเมินและกำหนดศักยภาพไว้ในขั้นตอนที่ 1 อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์เฉพาะทรัพยากรอาจจะพบว่าอาจมีความคล้ายคลึงกับที่อื่น ดังนั้นในการทำให้เกิดความแตกต่างได้ คือ การสร้างกระบวนการในการให้บริการที่ไม่เหมือนหรือไม่ซ้ำกับพื้นที่อื่น

- การสร้างความรู้สึกรักของการมีส่วนร่วม คือ การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบให้เจ้าบ้านและนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสร่วมกันในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวและทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมของพื้นที่ไม่สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเพียงแค่นักท่องเที่ยวชม หรือดูการสาธิตเท่านั้น ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกมีส่วนร่วมอย่างมีคุณค่าทั้งคุณค่าต่อตนเอง คุณค่าต่อสังคม อาทิ กิจกรรมการเชิงแบบอาสาสมัคร (Volunteer Tourism)

- ขั้นการสร้างกระแสของการท่องเที่ยว” ด้วยการสื่อสารการตลาดการท่องเที่ยวเชิงคุณค่า การสร้างกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การสื่อสารการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไปสู่กลุ่มนักท่องเที่ยว โดยเน้นการนำเสนอเนื้อหา (Message) ของการสื่อสาร คือ “ความเป็นอัตลักษณ์ ประสบการณ์ และความประทับใจในการมีส่วนร่วมของการเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวโดยการสร้างสื่อ ควรสร้างให้เหมาะสมสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม คือ นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะควรสื่อสารด้วยข้อมูลเชิงลึกจึงเป็นส่วนสำคัญ ส่วนนักท่องเที่ยวกลุ่มทั่วไปเน้นการสื่อสารภาพรวม

ชุมชนคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

ตำบลคูบัวเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองราชบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร มีทั้งการทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ มีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เช่นพืช - พืช และพืช - สัตว์ แล้วยังมีอาชีพเสริมคือรับจ้างทั่วไปทั้งในตำบลและต่างพื้นที่ ครึ่งเรือนเกษตรประมาณ 30-40 %

อาณาเขตตำบลคูบัว

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านไร่ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลอ่างทองและตำบลดอนตะโก อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านไร่ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี และตำบลเกาะศาลพระ อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

ประวัติความเป็นมา

ในอดีตประมาณพุทธศักราช 2347 ซึ่งอยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกองทัพพม่าได้มีการร่นกำลังพลอยู่ในเมืองเชียงแสนเพื่อตีเมืองทางฝ่ายเหนือของไทย ซึ่งในขณะนั้นเมืองเชียงแสนอยู่ตอกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพม่า เพื่อจะกำจัดอิทธิพลของพม่า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอกรมหลวงเทพหริรักษ์ร่วมกับเจ้าพระยามราชจักรีวงศ์จากกรุงเทพฯ รวมกับกองทัพจากเมืองลำปาง เมืองน่าน เมืองเชียงใหม่ และเวียงจันทน์ตีเมืองเชียงแสน ซึ่งรวมกันเป็นห้ากองทัพ และสามารถตีเมืองเชียงแสนแตก และทำการพังกำแพงเมือง รวมถึงเผาบ้านเรือนเพื่อมิให้เป็นที่อยู่อาศัย จากนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีพระบรมราชโองการว่า "กองทัพได้ครอบครว 23,000 คนเศษ ก็รื้อกำแพงบ้านเมืองเสีย แล้วแบ่งปันครอบครัว ปันเป็น 5 ส่วน ให้ไปเมืองเชียงใหม่ ส่วน 1 เมืองนครลำปาง ส่วน 1 เมืองน่าน ส่วน 1 เมืองเวียงจันทน์ ส่วน 1 อีกส่วน 1 ถวายลงมาที่กรุงเทพฯ โปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสระบุรีบ้าง แบ่งไปอยู่เมืองราชบุรีบ้าง" โดยกองทัพเมืองหลวงได้นำชาวเชียงแสนลงมาที่กรุงเทพฯ ขณะที่เดินทางมาถึงจังหวัดสระบุรีบริเวณอำเภอเสนาให้ในปัจจุบัน มีชาวเชียงแสนส่วนหนึ่งขอตั้งถิ่นฐานที่บริเวณสระบุรีและส่วนที่เหลือประมาณ 4,600 คนได้เดินทางตามกองทัพมาพักที่บริเวณบางขุนพรหม กรุงเทพมหานครได้ระยะหนึ่ง จากนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรี บริเวณบ้านไร่ใน (พื้นที่บริเวณวัดศรีชมพูไปจนถึงบริเวณวัดเทพาวาสในปัจจุบัน) ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองราชบุรีไปทางทิศตะวันออกประมาณ 2 กิโลเมตร ทางด้านฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง เป็นพื้นที่แห่งแรกที่ชาวไทย-ยวนจากเชียงแสนเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และทำการเกษตร ต่อมาเริ่มมีการขยายขยายครัวเรือนและที่ดินในการทำการเกษตรกระจายไปในพื้นที่ ต่าง ๆ ของจังหวัด

ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่หนึ่งที่ชาวไทย-ยวนได้อพยพย้ายไปตั้งถิ่นฐาน โดยการนำของสองพี่น้องชื่อว่า “หนานฟ้า” และ “หนานขันธ” เมื่อเดินทางมาถึงพื้นที่ตำบลคูบัว หนานฟ้าผู้เป็นพี่เห็นว่าบริเวณที่ราบลุ่มห้วย ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นคูเมืองโบราณสมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 10-13 นั้นเต็มไปด้วยดอกบัวเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยรวมถึงการทำการเกษตรจึงได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ทางฝั่งเหนือของลำห้วยและมีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาจึงได้เรียกพื้นที่บริเวณฝั่งเหนือของลำห้วยนี้ว่า “บ้านปูฟ้า” ในขณะที่หนานฟ้าผู้พี่ได้จับจองพื้นที่ทางด้านฝั่งเหนือของลำห้วย หนานขันธผู้น้องจึงได้นำครอบครัวข้ามไปยังทิศใต้ของลำห้วยและได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย ต่อมาจึงได้เรียกบริเวณพื้นที่ลำห้วยฝั่งใต้ว่า “บ้านปูขันธ” หรือ “บ้านหนองขันธ” ในปัจจุบันบ้านปูฟ้าและบ้านหนองปูขันธถูกนำมารวมกันเป็นหมู่ที่ 3 เพื่อสะดวกต่อการจัดเขตการปกครองของราชการ แต่คนในพื้นที่ก็ยังคงเรียกบ้านปูฟ้าและ

บ้านหนองซันธ้อยู่เช่นเดิม จากปริมาณของประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการขยายครัวเรือนไปยังพื้นที่รอบข้างและห่างไกลออกไป เช่นบริเวณบ้านแคทราย บ้านหนามพุดตอ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีประชากรเชื้อสายไท-ยวนอาศัยอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของตำบลคูบัว รวมถึงในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดราชบุรี ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภोजอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอปากท่อ อำเภอสวนผึ้ง อำเภอวัดเพลง และอำเภอดำเนินสะดวก และยังมีจังหวัดใกล้เคียงคือ จังหวัดกาญจนบุรี ที่อำเภอท่าม่วง อำเภอไทรโยค จังหวัดนครปฐม ที่อำเภอกำแพงแสน

สภาพภูมิประเทศ

สภาพทั่วไปของจังหวัดราชบุรี สภาพโดยทั่วไปเป็นที่อกเขา ซึ่งเป็นสาขาของเทือกเขาตะนาวศรีตั้งอยู่บริเวณชายแดนด้านตะวันตกของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วยเทือกเขาน้อยใหญ่ของเทือกเขาตะนาวศรี บริเวณชายแดนตะวันตกของจังหวัด ทางตอนกลางของจังหวัดมีที่ราบ ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวและพืชไร่ ด้านตะวันออกเฉียงใต้ เป็นที่ราบลุ่มซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูกผักและผลไม้

สภาพภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไป ภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดราชบุรี ไม่ร้อนจัดและหนาวจัด โดยมีอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 18.3 - 36.3 องศาเซลเซียส มีฝนตกหนักในช่วงเดือนกันยายนและเดือนตุลาคม

ลักษณะของดิน

ลักษณะดินในตำบลคูบัว ส่วนใหญ่สภาพดินเป็นดินเหนียว เหมาะแก่การปลูกข้าว ไม้ผล และพืชผัก จำแนกลักษณะความเหมาะสมและข้อจำกัดของดินตำบลคูบัว แบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มชุดดินที่ 2 เนื้อดินเป็นดินเหนียว การระบายน้ำเลว ในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำขังอยู่ที่ผิวดินระหว่าง 4-6 เดือน มีศักยภาพเหมาะสมที่จะใช้ทำ นาในในช่วงฤดูฝน แต่สามารถปลูกพืชผักพืชไร่ พืชผัก หรือพืชอื่นที่มีอายุสั้นได้ในช่วงฤดูแล้ง
2. กลุ่มชุดดินที่ 3 เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียวดินบนเป็นสีเทาเข้ม สีนํ้าตาลปนเทาเข้ม ดินล่าง เป็นสีเทาหรือสีนํ้าตาลอ่อน มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนา อย่างไรก็ตามดินชุดนี้สามารถเปลี่ยนสภาพการใช้ประโยชน์จากนาข้าวเป็นปลูกพืชไร่ ไม้ผล และพืชผักได้ ถ้าได้มีการพัฒนาที่ดิน
3. กลุ่มชุดดินที่ 6 เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินบนมีสีเทาแก่ ดินล่างมีสีนํ้าตาลปนเทาหรือสีเทา มีศักยภาพเหมาะสมที่จะใช้ทำนาในช่วงฤดูฝนและในช่วงฤดูแล้งสามารถปลูกพืชผัก หรือพืชอื่นที่มีอายุสั้นได้
4. กลุ่มชุดดินที่ 7 เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว สีดินมีสีนํ้าตาล หรือสีนํ้าตาลปนเทา มีศักยภาพความเหมาะสมในการทำนามากกว่าปลูกไร่ ไม้ผล และพืชผัก
5. กลุ่มชุดดินที่ 16 เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายแป้ง สีดินมีสีนํ้าตาลอ่อน หรือสีนํ้าตาลปนเทา มีศักยภาพที่จะใช้ทำนามากกว่าปลูกพืชไร่ ไม้ผลและพืชผัก
6. กลุ่มชุดดินที่ 18 เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทรายหยาบ มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนามากกว่าการปลูกพืชไร่ พืชผักและผลไม้ ยกเว้นถ้าได้มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหานํ้าขังและการระบายน้ำของดิน
7. กลุ่มชุดดินที่ 33 เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายแป้ง สีดินมีสีนํ้าตาลหรือสีนํ้าตาลปนแดงบางแห่ง มีศักยภาพเหมาะสมในการปลูกพืชหลายชนิด ทั้งพืชไร่ พืชผัก ไม้ผล และทำนาข้าว
8. กลุ่มชุดดินที่ 36 เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย ส่วนดินล่างเป็นดินร่วนปนดินเหนียว หรือดินร่วนเหนียวปนทราย มีศักยภาพเหมาะสมในการปลูกพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น และปลูกผักบางชนิดไม่เหมาะสมในการทำนา

แหล่งน้ำ ตำบลคูบัว มีแหล่งน้ำธรรมชาติ จำนวน 2 สาย ได้แก่ คลองชลประทาน และคลองน้ำทิ้งชลประทาน นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น คือ ระบบประปาผิวดินขนาดใหญ่ จำนวน 1 แห่ง บ่อน้ำตื้น และน้ำของการประปาเทศบาลเมืองราชบุรีในพื้นที่มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและการชลประทานต่อเนื่อง ทรัพยากรแหล่งน้ำผิวดิน และน้ำใต้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ช่วยให้พื้นที่เพาะปลูกมีน้ำอย่างเพียงพอ และลักษณะดินช่วยอุ้มน้ำได้ดี เพราะแหล่งน้ำอยู่ในเขตลุ่มน้ำหลักแม่กลองฝั่งขวา และอยู่ในเขตลุ่มน้ำรองแม่น้ำอ้อม, ห้วยคูบัว, และห้วยชินสีห์

ส่วนน้ำฝน มีปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาตามฤดูกาลที่เพียงพอ

ฤดูฝน ช่วงเวลา พฤษภาคม – ตุลาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 92.0 มิลลิเมตร น้ำฝนอยู่ในเกณฑ์ ดี การชลประทาน เป็นไปตามประกาศกำหนดส่งน้ำและปิดน้ำชลประทาน โดยประมาณ ดังนี้

ฤดูนาปี เริ่มส่งน้ำข้าวนาปี ช่วงเดือน กรกฎาคม หยุดส่งน้ำข้าวนาปี ช่วงเดือน ธันวาคม

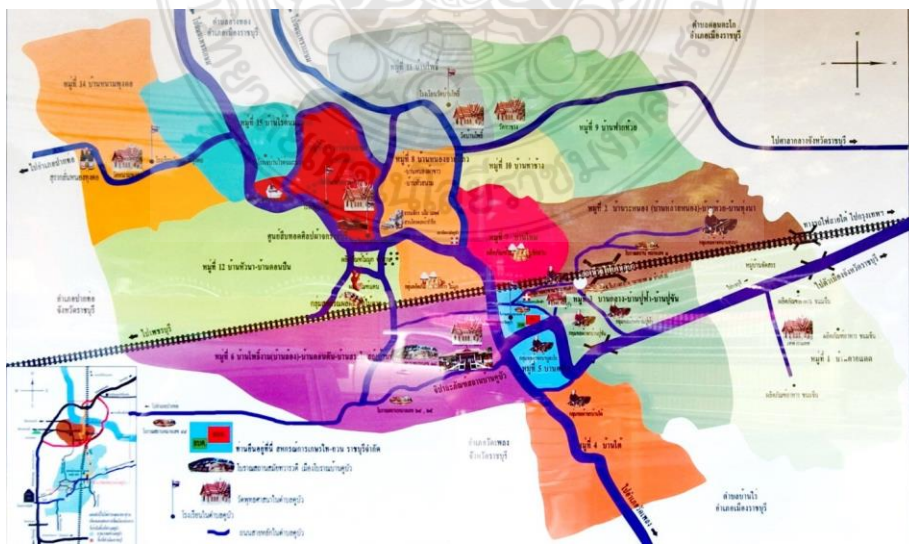
ฤดูนาปรัง หยุดส่งน้ำปลูกพืชฤดูแล้ง ช่วงเดือน มิถุนายน เริ่มส่งน้ำปลูกพืชฤดูแล้ง ช่วงเดือน กรกฎาคม

ตำบลคูบัวอยู่ในเขตชลประทาน มีแหล่งน้ำธรรมชาติเพียงพอ เมื่อฤดูฝนผ่านไปก็ยังมีแหล่งน้ำชลประทาน มีน้ำท่าและแหล่งน้ำใต้ดิน พอดีจะใช้ประโยชน์อย่างเพียงพอ ไม่ประสบปัญหาแหล่งน้ำขาดแคลน

ป่าไม้ ตำบลคูบัว ไม่มีสภาพพื้นที่ป่าไม้เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมถึง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา ปลูกไม้ผลและพืชผักและทำเลเลี้ยงสัตว์ ไม่อยู่ในพื้นที่ป่าที่มีสภาพเป็นป่าต้นน้ำลำธารป่าไม้ถาวร แต่อยู่ภายใต้กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ตามพระราชบัญญัติ ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ที่องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่ง จะต้องขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้โดยจะต้องได้รับอนุมัติให้ใช้พื้นที่เสียก่อนจึงจะเข้าดำเนินการได้ เพื่อไม่ให้ขัดต่อกฎหมายในการดำเนินการ กรณีจะมีการดำเนินโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่

เขตการปกครอง

ตำบลคูบัวประกอบแบ่งเขตการปกครองเป็น 15 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านตากแดด หมู่ที่ 2 บ้านระนอง (บ้านห้วย) หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธ (บ้านปู่ฟ้า) หมู่ที่ 4 บ้านไต้ หมู่ที่ 5 บ้านตะโก หมู่ที่ 6 บ้านโพธิ์งาม หมู่ที่ 7 บ้านใหม่ หมู่ที่ 8 บ้านหนองยายแก้ว หมู่ที่ 9 บ้านปากห้วย (บ้านโพธิ์ไฟไหม้) หมู่ที่ 10 บ้านท่าช้าง หมู่ที่ 11 บ้านโพธิ์ หมู่ที่ 12 บ้านห้วยนา หมู่ที่ 13 บ้านต้นแห่น หมู่ที่ 14 บ้านหนามพุงคอก (บ้านหนามทุ่งดอ) และ หมู่ที่ 15 บ้านไร่มะม่วง

ภาพที่ 1 แผนที่ชุมชนคูบัว

ข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2564 ตำบลคูบัวมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 3,672 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 11,081 คน แยกเป็นชาย 5,256 คน หญิง 5,825 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 443.24 คน : ตารางกิโลเมตร โดยมีประชากรในแต่ละหมู่บ้าน แยกได้ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว,2564)

ชื่อหมู่บ้าน	ตำบลคูบัว	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
หมู่ที่ 1	บ้านตากแดด	692	713	783	1,496
หมู่ที่ 2	บ้านระนอง (บ้านห้วย)	129	210	256	466
หมู่ที่ 3	บ้านหนองขันธุ์ (บ้านปู่ฟ้า-บ้านกลาง)	262	342	389	731
หมู่ที่ 4	บ้านไต้	171	280	321	601
หมู่ที่ 5	บ้านตะโก	138	164	186	350
หมู่ที่ 6	บ้านสระโบสถ์ (บ้านโพธิ์งาม -บ้านร้อง)	271	366	398	764
หมู่ที่ 7	บ้านใหม่	196	311	361	672
หมู่ที่ 8	บ้านหนองยายแก้ว (บ้านหัวสนาม-บ้านหนองผ้าขาว)	133	188	203	391
หมู่ที่ 9	บ้านฟากห้วย (บ้านโพธิ์ไฟใหม่)	394	568	618	1,186
หมู่ที่ 10	บ้านท่าช้าง	217	318	361	679
หมู่ที่ 11	บ้านโพธิ์(บ้านไร่นอก)	239	398	446	844
หมู่ที่ 12	บ้านหัวนา	131	226	225	451
หมู่ที่ 13	บ้านต้นแหน	186	290	340	630
หมู่ที่ 14	บ้านหนองพุดอง (หนองพุดอง)	212	430	453	883
หมู่ที่ 15	บ้านไร่ต้นมะม่วง (ไร่โรงเจ)	301	452	485	937

ประชากร

ประชากรตำบลคูบัวในลักษณะเชิงพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายไท-ยวน และจะมีบางส่วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลคูบัว ตำบลคูบัวมีประชากรทั้งหมด 9,760 คน แบ่งเป็นชาย 4,709 คน และหญิง 5,051 คน ประชากรมีความเป็นอยู่แบบสังคมชนบท ใช้ชีวิตเรียบง่ายมีความสัมพันธ์กับวิถีการเกษตรเป็นส่วนใหญ่

ข้อมูลการเมือง

การเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีผู้บริหารท้องถิ่น (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านละ 1 คน จำนวน 15 หมู่บ้าน รวมเป็น 15 คน

ฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว มีหน้าที่ (1) ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนา อบต. เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการของ อบต. (2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบัญญัติ อบต.ร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีและร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม ของ อบต. (3) ควบคุมการปฏิบัติงานของนายก อบต.ให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบาย แผนพัฒนา อบต.ข้อบัญญัติ ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

ระบบสังคม

ในอดีตชุมชนไท-ยวนราชบุรีมีวิถีที่เรียบง่ายก็เอื้อกับธรรมชาติ มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านอยู่อย่างพอมีพอกิน ช่วยเหลือเอื้อกูลซึ่งกันและกัน ชาวบ้านใช้เวลาว่างจากฤดู ทำนา ทำกิจกรรมบันเทิงต่างๆ ร่วมกันซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์กันของคนในชุมชน แต่ปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป เงินเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตมากขึ้น เพราะทุกสิ่งทุกอย่างถูกกำหนดให้เป็นสินค้า ผู้คนต่างแสวงหาเงินตรา

หนุ่มสาวละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมเข้าไปทำงานทำในต่างถิ่น ลักษณะของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและของคนในครอบครัวจึงมีการเปลี่ยนแปลงไป ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามยังคงความเป็นสังคมชนบทอยู่ คือการยึดถือระบบเครือญาติทำให้ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย คือในหนึ่งครอบครัว นอกจากพ่อ แม่ลูก แล้วยังมีปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา อาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ หรือ สังเกตได้จากการจัดงานบุญในแต่ละครั้ง ผู้ที่เป็นญาติจะให้ความสำคัญและจะมาช่วยเหลืองาน อาจถือว่าเป็นวันรวมญาติได้เช่นกัน การยึดถือระบบเครือญาติมีความสัมพันธ์กันกับการนับถือผีบรรพบุรุษ การนับถือผีบรรพบุรุษเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อการรวมหมู่กันของเครือญาติ ถ้าย้อนกลับไปในอดีตแรงงานถือว่าเป็นปัจจัยในการทำ การเกษตร การสะสมแรงงานจึง เป็นสิ่งสำคัญและวิธีการสะสมแรงงานวิธีการหนึ่งก็คือการแต่งงาน

ภาษาพูดและภาษาเขียน ชุมชนไท-ยวนราชบุรี มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ภาษาพูดจะใช้คำเมืองในการติดต่อสื่อสารกัน ซึ่งการพูดคำเมืองจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับการพูดคำเมืองของชนทางภาคเหนือ แต่จะมีลักษณะเสียงที่แข็งกระด้าง ห้วน ๆ สั้น ๆ ถ้าเปรียบเทียบกับลักษณะการพูดของคนเชียงใหม่ที่มีเสียงอ่อน ในส่วนของภาษาเขียนอักษรของไทยวนมีใช้เป็นเวลาานานแล้ว เมื่อได้อพยพจากเมืองเชียงแสนมาอยู่ที่จังหวัดราชบุรีก็นำเอาอักษรเหล่านั้นมาใช้เขียนลงในสมุดข่อยหรือจารบนใบลาน ชาวไท-ยวนเรียกอักษรนี้ว่า “หนังสือยวน” เรื่องที่บันทึกลงในสมุดข่อยมักจะเป็นตำราหมอดู ตำราสมุนไพรเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ส่วนเรื่องที่จารลงในลานจะเป็นธรรมเทศนาเป็นส่วนใหญ่ ชาวไท-ยวนในสมัยก่อนมักนิยมถวายคัมภีร์เทศน์เพราะเชื่อว่าได้บุญมากส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องเวสสันดรชาดก ปัจจุบันชุมชนไท-ยวนราชบุรียังใช้ภาษาพูดคำเมืองเป็นภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน แต่กับคนภายนอกก็จะใช้ภาษากลางในการติดต่อสื่อสารและพบว่าหนุ่มสาวและเด็กรุ่นใหม่ ๆ ไม่พูดภาษาคำเมืองกันแล้ว ซึ่งสาเหตุที่เด็กรุ่นใหม่ไม่นิยมพูดคำเมืองอาจมีสาเหตุมาจาก

1. การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวไท-ยวนเพื่อให้กลมกลืนกับสังคมเมือง ลูกหลานไท-ยวน ในปัจจุบันมีความคิดว่า การพูดคำเมืองจะได้รับการดูถูกดูแคลนว่าเป็น “คนลาว” ดังนั้นเพื่อเป็นการลบปมด้อยของตนจึงต้องพูดภาษากลาง ซึ่งในประเด็นนี้ ชาวไท-ยวนบางคนยังคงมีความเชื่อว่า ตนเองเป็นคนลาว

2. การศึกษาของลูกหลานไท-ยวน ปัจจุบันชาวไท-ยวนนิยมส่งบุตรหลานเข้าไปโรงเรียนในอำเภอเมืองพ่อแม่จึงฝึกหัดสอนลูกหลานของตนให้พูดภาษากลาง เพื่อใช้ในการสื่อสารกับเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ รวมถึงไม่อยากให้ลูกหลานตัวเองถูกล้อเลียนว่าเป็น “คนลาว”

3. การแต่งงานกันระหว่างชาวไท-ยวน กับคนภายนอก การใช้ภาษาสื่อสารจึงต้องใช้ภาษากลาง ลูกหลานที่เกิดขึ้นพ่อแม่จะสอนให้พูดภาษากลาง

ในส่วนของภาษาเขียน ปัจจุบันชาวไท-ยวนราชบุรี ไม่ได้นำมาใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน เหลือแต่เพียงภาษาเขียนที่บันทึกอยู่ในสมุดข่อย หรือจารบนใบลานเท่านั้น ซึ่งถูกเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัว และวัดในท้องถิ่น แต่ก็มี ความพยายามที่จะฟื้นฟูภาษาเขียนขึ้นมาใหม่ โดยการถอดเทรกรภาษาเขียนไท-ยวนตามป้ายสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในตำบลคูบัว เช่น ป้ายพิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัว ป้ายต้อนรับเข้าสู่พื้นที่ตำบลคูบัว เป็นต้น ปัจจุบันยังคงมีชาวไท-ยวนบางคนที่สามารถอ่านและเขียนหนังสือยวนได้

ตัวอย่างของภาษาพูดที่ชาวไท-ยวนราชบุรี ได้แก่

1. คำพูดที่ใช้เรียกคน สัตว์ สิ่งของ

ยกตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ เรียกว่า... ปู่หรือตาเรียกว่า พ่อคุณ หรือ ยายาย เรียกว่า แม่คุณ เด็กเรียกว่า ละอ่อน ผู้ชายที่ผ่านการบวชมาแล้ว เรียกว่า หนาน รองเท้า เรียกว่า เกิบ ร่มเรียกว่า อ่อง ฝรั่ง (ผลไม้) เรียกว่า ก้วยแก้ว จิ้งจก เรียกว่า จัมลิ้ม

2. คำพูดใช้เรียกการกระทำและความรู้สึก

ยกตัวอย่างเช่น ดู เรียกว่า ผ่อ/แฉง พุด เรียกว่า อี้ไป่ เติง เรียกว่า ย่าง วิ่ง เรียกว่า แล่น คัดถึง เรียกว่า กัดฮอด อร่อย เรียกว่า ลำ

วัฒนธรรมและประเพณี

ประเพณีที่สำคัญของชุมชนคูบัว ประเพณีของชุมชนคูบัว ไทย-ยวนราชบุรี จะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งมีการนำมาผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างลงตัว เช่น

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ในช่วงเดือน 6 จนถึงกลางเดือน 7 ของทุก ๆ ปี หมู่บ้านของชาวไทย-ยวนราชบุรี จะจัดงานทำบุญในหมู่บ้าน เรียกว่า “ทำบุญบ้าน” โดยงานจะจัด 2 วัน งานจะเริ่มตอนเย็นของวันแรก และตอนเช้าของวันที่สอง ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะปั้นตุงตาดินเหนียว ซึ่งแทนสมาชิกและสัตว์เลี้ยงของแต่ละครัว มีการนำเศษผ้ามาสวมใส่ให้กับตุงตาดินเหนียวเพื่อความสวยงามพร้อมกับนำข้าวสุก พริกแห้ง หัวหอม ใส่ในถ้วยเล็ก ๆ ซึ่งแต่ละครัวเรือนจะนำไปรวมกันที่บริเวณทำพิธี แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาสวดทำบุญในตอนเย็นของงานวันแรก ส่วนตอนเช้าของวันที่สองมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเพื่อทำบุญตักบาตร ซึ่งเป็นการสิ้นสุดพิธีกรรม ชาวไทย-ยวนราชบุรีมีความเชื่อว่าการทำบุญกลางบ้านเป็นสะเดาะเคราะห์และต่อชะตาของคนในหมู่บ้าน การปั้นตุงตาดินเหนียวถือว่าเป็นตัวแทนของสมาชิกในครอบครัวเพื่อถวายแก่ท้าวจตุโลกบาล ซึ่งเป็นเทวดาประจำทิศทั้งสี่ ให้เอาตุงตาดินเหนียวที่เป็นคนดีไปแทนผู้ที่มีชีวิตอยู่จริง ชาวไทย-ยวนราชบุรีเรียกว่า “เสียบบาล” ซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนจะให้ความสำคัญกับประเพณีนี้เป็นอย่างมาก ในแต่ละหมู่บ้านจะจัดงานทำบุญกลางบ้านไม่พร้อมกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละหมู่บ้าน

งานทำบุญกลางบ้านเป็นกิจกรรมหนึ่งที่คนในชุมชนเข้ามาร่วมกันทำกิจกรรม เริ่มจากคนในครอบครัวมาร่วมกันปั้นตุงตาดินเหนียว ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์กันภายในครอบครัวตั้งแต่ผู้สูงอายุ พ่อ แม่ ญาติพี่น้องไปจนถึงเด็ก และยังช่วยสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างเพื่อนบ้าน โดยบ้านที่ไม่ถนัดการปั้นตุงตาดินเหนียวก็จะให้บ้านที่มีฝีมือการปั้นตุงตาดินเหนียว ก่อนงานชาวบ้านก็จะมีการวางแผนเตรียมงานร่วมโดยการนิมนต์พระสงฆ์หน้าจัดเตรียมสถานที่ จัดพื้นที่สำหรับวางตุงตาดินเหนียว พื้นที่สำหรับผู้เข้าร่วมพิธี ซึ่งส่วนใหญ่พื้นที่จัดงานก็จะเป็นพื้นที่ว่างของหมู่บ้าน ประเพณีทำบุญกลางบ้านเป็นการนำเอาพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติมาผสมผสานกัน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยการมาร่วมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดความสุขและความสบายใจร่วมกันของคนในชุมชน

ประเพณีสลากภัต ในทุก ๆ ปี กลางเดือน 7 ก่อนวันเข้าพรรษา ชุมชนไทย-ยวนราชบุรี จะจัดงานสลากภัตที่วัดในหมู่บ้านและวัดใกล้เคียง ชาวบ้านจะนำผลไม้หลากหลายชนิดมารวมกันเป็นชุด ๆ เพื่อถวายแก่พระสงฆ์ โดยการทำสลากและเบอร์สลากที่ชุดผลไม้แต่ละชุด จากนั้นจึงนิมนต์ให้พระสงฆ์จับสลาก พระสงฆ์จับสลากได้ชุดผลไม้ชุดใด ชาวบ้านก็จะถวายผลไม้ชุดนั้นให้กับพระสงฆ์รูปที่จับสลากได้ บางวัดก็จะนิมนต์พระสงฆ์วัดอื่น ๆ ใกล้เคียงมาร่วมงานนี้ด้วย ในงานดังกล่าวจะมีกิจกรรมการหล่อเทียนเพื่อถวายพระในวันเข้าพรรษา ประเพณีสลากภัตของชาวไทยยวนราชบุรี จะมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับประเพณีสลากภัตของภาคอื่น ๆ แต่อาจจะมียุทธวิธีทำบุญที่แตกต่างกันไปบ้างตามแต่ละท้องถิ่นในภาคเหนือประเพณีสลากภัตจะเรียกว่า “ตานก้วยสลาก” หรือ “กินก้วยสลาก” หรือ “กินสลาก” ซึ่งอาจเรียกชื่อแตกต่างกันไปบ้างตามแต่ละท้องถิ่น

ประเพณีไปเซ็ง แต่เดิมเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ ชาวไทย-ยวนทุกเพศทุกวัยต่างรวมกลุ่มกันกลุ่มละประมาณ 10-20 คนออกเดินทางพร้อมด้วยอุปกรณ์เครื่องดนตรี มี กลอง แคน ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะร้องรำทำเพลงแฉะเวียนไปตามบ้าน เมื่อถึงบ้านไหน เจ้าของบ้านจะเชิญเข้ามาในบ้าน และให้เงิน หรือของจำพวกอาหาร สุราไว้เป็นเสบียง ซึ่งถ้าเป็นในสมัยก่อนคณะเพิ่งจะเป็นกลุ่มชายหนุ่ม มีการรอนแรมไปตาม

หมู่บ้านต่าง ๆ หากค่าลงที่บ้านใดก็จะพักค้างคืนที่บ้านนั้นด้วย คณะฯจะเดินทางรอนแรมไปหลายวัน เมื่อขึ้นบ้านใดพบหญิงสาวถูกใจ ก็จะหมายตาไว้ และจะหาโอกาสติดต่อผูกพันจนถึงขั้นสู่ขอแต่งงานต่อไป แต่ในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของประเพณีไปแข่งได้เปลี่ยนไปเป็นการละเล่นเพื่อความบันเทิงสนุกสนาน และไม่มีการรอนแรมไปค้างคืนในท้องถิ่นอื่น

ความเชื่อ

ชุมชนไทยวน ราชบุรีมีความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ คือ ความเชื่อในเรื่องผี ซึ่งอาจให้คุณหรือโทษได้ซึ่งผีที่ชุมชนไทยวนราชบุรีให้ความสำคัญ ได้แก่

การละเล่นพื้นบ้าน จ้อย เป็นการเล่นชนิดหนึ่งลักษณะมุขปาฐะ คือ เป็นการเล่าเรื่องสืบทอดกันมา ซึ่งจะมีการร้องในลักษณะเป็นกลอนเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทคำสอน เช่น จ้อยปู่สอนหลาน และประเภทร้องเกี่ยวกับระหว่างหนุ่มสาว ซึ่งสองประเภทมักใช้ร้องเล่นกันในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันไม่หลงเหลือการละเล่นพื้นบ้านชนิดนี้อยู่แล้ว แต่มีความพยายามที่จะรื้อฟื้นการละเล่นจ้อยขึ้นมา โดยการนำการละเล่นจ้อยมาแสดงในงานปอยขันโตกรวมใจ ซึ่งเป็นกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไทยวนราชบุรีที่จีปาระกษัตริสถานบ้านคูบัว วัดโฆลงสุวรรณคีรี

ระบบการศึกษา

ในพื้นที่ตำบลคูบัวมีสถานศึกษาอยู่ทั้งหมด 5 แห่งได้แก่

1. โรงเรียนมัธยมแคทรายวิทยา เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปจนถึงมัธยมศึกษาศึกษาตอนปลาย และมีการเสริมหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าจก โดยมีช่างฝีมือทอผ้าจกในท้องถิ่นเป็นครูสอน 1 คน ได้แก่ ครูจันทร์เพ็ญ

2. โรงเรียนวัดแคทราย เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) มีการเสริมหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทอผ้าจกให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยมีช่างฝีมือทอผ้าจกในท้องถิ่นเป็นครูสอน 1 คน ได้แก่ ครูชนทอง รักผกา

3. โรงเรียนชุมชนวัดคูบัวเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) มีการเสริมหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทอผ้าให้กับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยสอนสัปดาห์ละ 1 วันในวันอังคาร มีช่างฝีมือทอผ้าจกในท้องถิ่นเป็นครูสอน 1 คน ได้แก่ ครูอนงค์ รั้วจังกวศ์

4 โรงเรียนวัดบ้านโพธิ์ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.)

5. โรงเรียนหนามพุงดอ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ(สปช.)

ภาพที่ 2 โรงเรียนชุมชนวัดคูบัว

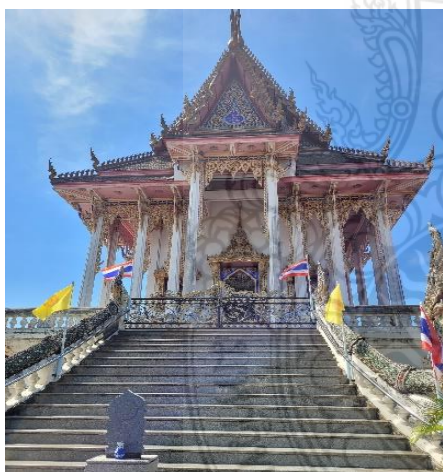
ปัจจุบันในตำบลคูบัว ผู้ปกครองมีค่านิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนโรงเรียนในตัวอำเภอเมือง เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีทั้งโรงเรียนของรัฐและเอกชน การเดินทางไม่ไกลมากนักเพราะห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร จึงส่งผลให้ปริมาณของนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนท้องถิ่นมีจำนวนไม่มากนัก

ศาสนา

ชุมชนไท-ยวนราชบุรี มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เมื่อได้อพยพเข้ามาในพื้นที่ตำบลคูบัวในระยะแรกชุมชนบ้านปู่ฟ้า และบ้านหนองขันธุ์ ได้สร้างวัดของชุมชนขึ้นเรียกกัน ว่า “วัดใน” ปัจจุบันคือ วัดคูบัว ชุมชนแคทรายที่แยกตัวออกจากชุมชนเดิมก็ได้สร้างวัดเรียกว่า “วัดน้อย” ปัจจุบันคือ วัดแคทราย ส่วนชุมชนที่อยู่ห่างไกลออกไป จะเรียกว่า “บ้านนอก” ก็มีการสร้างวัด ซึ่งเรียกว่า “วัดนอก” ปัจจุบันเรียกว่า วัดหนามพุงดอ

วัดในพื้นที่ชุมชนไท-ยวนราชบุรี มีทั้งหมด 7 แห่ง ได้แก่

1. วัดทุ่งราษฎร์ศรัทธาธรรม (วัดตากแดด) ตั้งอยู่ที่ 1 บ้านตากแดด
2. วัดคูบัว ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธุ์
3. วัดโขลงสุวรรณคีรี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 บ้านโพธิ์งาม
4. วัดท่าช้าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 บ้านท่าช้าง
5. วัดบ้านโพธิ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 บ้านโพธิ์
6. วัดแคทราย ตั้งอยู่หมู่ที่ 13 บ้านต้นแห่น
7. วัดหนามพุงดอ ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 บ้านหนามพุงดอ

ภาพที่ 3 วัดคูบัว

ภาพที่ 4 วัดโขลงสุวรรณคีรี

การคมนาคมและการขนส่ง

รถยนต์ เส้นทางสายเก่า สายเพชรเกษม ทางหลวงหมายเลข 4 ผ่านบางแค-อ้อมน้อย-อ้อมใหญ่-นครชัยศรี-นครปฐม-ราชบุรี เส้นทางสายใหม่ ถนนบรมราชชนนี เส้นทางหลวง หมายเลข 338 จากกรุงเทพฯ-พุทธมณฑล-นครชัยศรี เข้าถนนเพชรเกษมบริเวณอำเภอนครชัยศรี ก่อนถึงตัวเมืองนครปฐมประมาณ 16 กิโลเมตร จากนั้นใช้ถนนเพชรเกษมตรงไปตัวเมืองราชบุรี

รถโดยสารประจำทาง บริษัทขนส่งจำกัด มีบริการเดินรถจากสถานีขนส่งสายใต้ ถนน บรมราชชนนี ไปจังหวัดราชบุรีทุกวัน มีรถปรับอากาศชั้น 1 และรถปรับอากาศชั้น 2 วันละหลายเที่ยว ใช้เวลาเดินทาง

ประมาณ 2 ชั่วโมง นอกจากนี้จากสถานีขนส่งราชบุรีมีบริการรถโดยสารประจำทางไปยังจังหวัดใกล้เคียง คือ นครปฐม กาญจนบุรี สมุทรสงคราม และเพชรบุรี

รถไฟ การรถไฟแห่งประเทศไทย มีบริการรถไฟออกจากสถานีรถไฟหัวลำโพง และสถานีรถไฟธนบุรี (บางกอกน้อย) ทุกวัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง

ภาพที่ 5 สถานีรถไฟบ้านคูบัว

มีเส้นทางคมนาคมในชุมชนที่สำคัญคือ

ถนนลาดยางจากตัวเมืองราชบุรี ผ่านมายังตำบลคูบัวจนถึงสี่แยกห้วยชินสีห์ รวมระยะทาง 10 กิโลเมตร

ถนนเชื่อมหมู่บ้านสายคูบัว ถึง ท่าสนุ่น รวมระยะทาง 2.7 กิโลเมตร

ถนนลาดยางจากศาลากลางจังหวัด ตรงมาทางบ้านดอนแจ่งตำบลดอนตะโก ถึง หมู่ที่ 9 ตำบลคูบัว รวมระยะทาง 6 กิโลเมตร

ถนนเลียบบulongชลประทาน จากสี่แยกห้วยชินสีห์ผ่านมาทางหมู่ 11 หมู่ 9 และหมู่ 1 ตำบลคูบัว รวมระยะทาง 7 กิโลเมตร

ถนนการคมนาคมทางรถไฟ จากสถานีรถไฟราชบุรีลงมาทางใต้จะมีสถานีรถไฟบ้านคูบัว ระยะทางจากสถานีรถไฟราชบุรีถึงสถานีรถไฟบ้านคูบัว รวมประมาณ 5 กิโลเมตร

ระบบเศรษฐกิจ

การเกษตร ส่วนใหญ่ประชากรประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ การทำนาข้าว การทำสวนผักและผลไม้ การทำนา เป็นการเช่าที่ดินทำนา 50-60 % ของเกษตรกรที่ทำนา ทำนาแบบหว่านน้ำตมได้ผลผลิตเฉลี่ย 70-75 ถัง/ไร่ การทำสวนผัก เป็นการทำสวนผักโดยซื้อเมล็ดพันธุ์จากผู้ค้า ปลุกพืชชำๆ ที่เดิมๆผลตอบแทนจากการทำนาและทำสวนผักในปัจจุบัน เมื่อหักค่าใช้จ่าย และค่าแรงแล้วได้กำไรน้อยถ้าเป็นช่วงราคาผลผลิตตกต่ำหรือเกิดภัยธรรมชาติจะเกิดการขาดทุน

ภาพที่ 6 การทำนาในชุมชนคูบัว

ประมง ตำบลคูบัว มีแหล่งทำการประมงไม่มากนัก เนื่องจากทำเลเป็นพื้นที่ทำนาข้าว โดยใช้แหล่งน้ำชลประทานเป็นแหล่งที่ให้ผลผลิตทางการประมง และอาศัยน้ำฝน ส่วนใหญ่จะเพาะเลี้ยงโดยขุดบ่อเลี้ยง ส่วนพื้นที่มีการเลี้ยงและจำหน่ายจะเป็นการเลี้ยงในลักษณะอาชีพเสริม ที่ตั้งบ่อมักจะอยู่ใกล้บ้านในฤดูแล้งจะขาดน้ำ ฤดูฝนน้ำจะหลากท่วมบ่อเป็นประจำ ชนิดสัตว์น้ำที่เลี้ยง ส่วนใหญ่จึงเป็นลักษณะปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ ไม่มีการดูแลรักษา พันธุ์ปลาที่นำมาปล่อยเป็นปลากินพืช เช่น ปลานิล ปลาตะเพียนขาว ปลาดุก ฯลฯ ส่วนที่มีการเลี้ยงและจำหน่ายเป็นอาชีพหลักนั้น จะเป็นการเลี้ยงกุ้งขาวในพื้นที่ซึ่งมีไม่กี่ครัวเรือน

ปศุสัตว์ ตำบลคูบัว มีเพียงไม่กี่ครัวเรือน ประกอบอาชีพเลี้ยงและจำหน่ายสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงสุกร ไก่พื้นเมือง ไก่เนื้อ เป็ด วัวเนื้อ ฯลฯ

อาชีพ

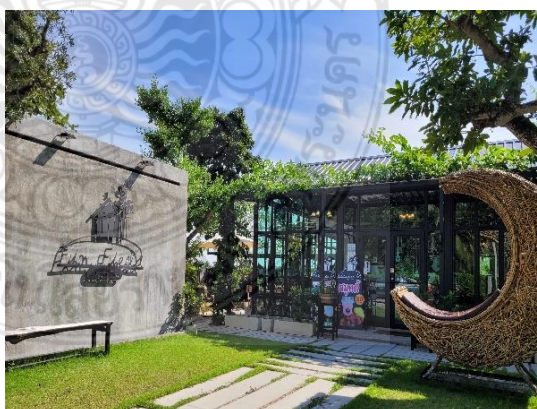
ประชากรในตำบลคูบัวประกอบอาชีพ ดังนี้

- 1.อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา การทำสวนผักและผลไม้
- 2.อาชีพเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ สุกร โค ไก่ เป็ด และปลา
- 3.อาชีพหัตถกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การทอผ้าจก การทำของชำร่วย
- 4.อาชีพค้าขาย ได้แก่ ร้านค้าขายของชำ ร้านขายอาหาร ค้าขายผักและผลไม้
- 5.อาชีพรับจ้างทั่วไป

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มกิจกรรมอาชีพตามแนวทางการจัดตั้งและส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ เป็นต้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ผ้าจกบ้านคูบัวจำหน่ายและรับสั่งทอผ้าจกผ้าชิ้นตีนจก ผ้าพื้นสีต่างๆ ผ้าพื้นเมืองชาติพันธุ์ไท-ยวน และน้ำดื่มไท-ยวน ,ศูนย์ส่งเสริมอาชีพการทอผ้าจกบ้านใต้ ข้อมูลร้านค้าพาณิชย์ ประเภทร้านอาหาร เป็นต้น ร้านอาหารเจ๊ออน ,ร้านดาวน่าวัด ,ร้านถึงพริกถึงขิง ,ร้าน ก กล้วย ประเภทการค้าสิ่งทอ เป็นต้น ร้านผ้าผืน คูบัว ,นารีผ้าจก,ขวัญภาผ้าทอ ,ร้านคุณหม่อมผ้าทอ & คาเฟ่ ฯลฯ ประเภทบริการที่พัก แหล่งรีสอร์ท เป็นต้น VP Resort ,ป่าแจ้ว โฮมสเตย์ วิถีไท-ยวน ชวนกินอาหารพื้นบ้านธุรกิจห้องแถว ประเภทตลาดนัดที่จัดให้มีการจำหน่ายสินค้า ได้แก่ ตลาดนัดวัดโฆลงสุวรรณคีรี,ตลาดนัดบ้านใต้ ตลาดนัดวัดแคทราย ตลาดนัดบ้านต้นแหวน ฯลฯ

ภาพที่ 7 กลุ่มอาชีพอนุรักษ์ผ้าจกคูบัว

ภาพที่ 8 ร้านคาเฟ่ ในชุมชนคูบัว

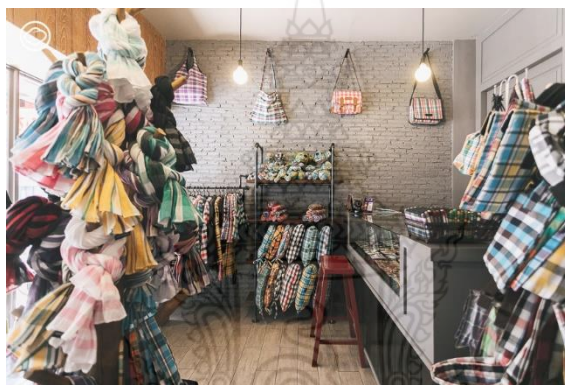
ประชากรในตำบลคูบัวมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 53,846.23 บาท/ ปี (องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว,2564)

การบริการ

ตำบลคูบัว ส่วนใหญ่มีสถานประกอบการค้าและบริการที่ขายสินค้าและบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น ร้านค้าขายของชำ ร้านอาหาร ร้านขายผักและผลไม้ และร้านขายผ้าส่วนใหญ่เป็นประเภทกิจการขนาดเล็ก ประเภทเบ็ดเตล็ด ผลิตภัณฑ์สินค้าของชำ ที่ให้บริการในละแวกชุมชนและในด้านการท่องเที่ยวภายในตำบล

อุตสาหกรรม ตำบลคูบัว มีสถานประกอบการโรงงานสิ่งทอ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1. โรงงานทอผ้าขาวม้ายิ่งเจริญ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2
2. โรงงานราชบุรีการทอ หมู่ที่ 3
3. โรงงานพงษ์เจริญการทอ หมู่ที่ 8

ภาพที่ 9 ผลิตภัณฑ์จากผ้าขาวม้า โรงงานทอผ้าขาวม้ายิ่งเจริญ
ที่มา : <https://readthecloud.co/pakamian/>

ซึ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่เดิม ตำบลคูบัวทั้งตำบลอยู่ในเขตบังคับใช้ผังเมืองรวมจังหวัดราชบุรีที่กำหนดไว้เป็นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) จึงมีข้อห้ามโรงงานตามประเภทชนิดจำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงผังเมืองรวมจังหวัดราชบุรีพ.ศ. 2555 เพื่อเป็นแนวทางพัฒนา และการดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณสุข ภูมิภาคบริการสาธารณะและสภาพแวดล้อม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลคูบัว มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น คือ หัตถกรรมการทอผ้าด้วยกี่กระตุก ประเภทผ้าซิ่นตีนจก รองลงมา เป็นผ้าซิ่นตา นับเป็นภูมิปัญญาการทอผ้าที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษชาวไทย-ยวน ลักษณะลายผ้าโบราณ เช่น ลายดอกเซีย ลายหิ้งกิ้งกู่ ลายโค้งแก้งลายหน้าหมอน และลายนกคูกีนน้ำฮ่วมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นงานหัตถกรรมที่ประชาชนตำบลคูบัวมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการอนุรักษ์ด้านการทอผ้าตีนจก ให้คงอยู่สืบไป

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก ที่โดดเด่น คือผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือจากแหล่งต่าง ๆ ในตำบลคูบัว มีศูนย์ผ้าทอตำบลคูบัว ได้แก่ กลุ่มทอผ้าจากแม่บ้าน (บ้านใต้หมู่ที่ 4 บ้านตะโก หมู่ที่ 5 บ้านแคทราย หมู่ที่ 12) ศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจากตำบลคูบัวและผู้ประกอบการหัตถกรรมที่อยู่ตามครัวเรือนหมู่บ้านต่าง ๆ จะเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายการสั่งทอผ้าตามความต้องการของลูกค้า มีการแปรรูปผ้าให้กับลูกค้า เช่น เสื้อสำเร็จรูปสำหรับสุขภาพบุรุษ เสื้อสำเร็จรูปสำหรับสุขภาพสตรี กระเป๋าสุขภาพสตรี บุผ้าจากสำหรับใส่กระดาษทิชชู พวงกุญแจ โหมบาย สินค้าและของที่ระลึกจากชุมชนได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไป องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ

ภาพที่ 10 เสื้อสำเร็จรูปของสตรีและของบุรุษจากผ้าจกคูบัว

การท่องเที่ยว ตำบลคูบัว มีโบราณสถานที่น่าสนใจและมีคุณค่าควรแก่การศึกษาที่สำคัญ ได้แก่

โบราณสถานหมายเลข 1 (โคกนายใหญ่) ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง

โบราณสถานหมายเลข 18 (วัดโขลงสุวรรณคีรี) ตั้งอยู่ในวัดโขลงสุวรรณคีรี

โบราณสถานหมายเลข 24 และ 25 (โคกนายพวง) ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านสระโบสถ์

โบราณสถานหมายเลข 8 (วัดคูบัว) ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านตะโก

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลคูบัวที่น่าสนใจ

กาดวิถีชุมชน ตั้งอยู่ภายในวัดโขลงสุวรรณคีรี เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไท-ยวน ซึ่งได้รับความสนใจเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักของตำบลคูบัว และมีหน่วยงานราชการให้การส่งเสริมตามแนวทางขับเคลื่อนตลาดประชารัฐ ตลาดวัฒนธรรม ถนนวัฒนธรรม เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลักษณาดี บุญยะศิรินันท์ (2557) ศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์อย่างยั่งยืนในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) การจัดกลุ่มหรือลดจำนวนตัวแปรหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2) ศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยการปฏิบัติของผู้อยู่ในท้องถิ่นท่องเที่ยวในประเทศไทยต่อหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (3) ศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยแนวทางการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ต่อหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้กลุ่มตัวอย่าง 400 คน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ผลการวิจัยพบว่าอิทธิพลขององค์ประกอบเชิงยั่งยืนของปัจจัยแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และปัจจัยหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถลดจำนวนปัจจัยที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์จาก 20 ปัจจัยเหลือเพียง 9 ปัจจัย ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเข้าใจอย่างถ่องแท้ในกระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์ ท้องถิ่นมีประสบการณ์จริง การจดจำและประทับใจ การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี การลดการใช้ที่เกินจำเป็น และการลดของเสีย การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการประสานความร่วมมือระหว่างส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยการปฏิบัติของผู้อยู่ในท้องถิ่น ท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปัจจัยแนวทางการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ไม่มีความสัมพันธ์ต่อหลักการท่องเที่ยวอย่าง

ยั่งยืน นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ให้ความชื่นชอบในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางทะเลเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาคือ ภูเขา การให้ความสำคัญกับแนวทางการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ พบว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากที่สุด ในประเด็นการจดจำ/ประทับใจ/เข้าใจ หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ คือการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี การปฏิบัติของผู้อยู่ในท้องถิ่นท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ พบว่า คือการช่วยรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีเกณฑ์อยู่ในระดับมาก

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไว (2559) ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชนลำปางหลวงจำนวน 400 คน เครื่องมือวิจัย คือแบบสอบถามเพื่อถามนักท่องเที่ยวโดยการเลือกแบบบังเอิญ และแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อสัมภาษณ์ประชาชนและผู้นำชุมชนผ่านกิจกรรมการเสวนากลุ่มย่อยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาเพื่อหาค่าร้อยละรวมถึงการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นด้านเห็นศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนลำปางหลวงโดยรวมทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ได้แก่ ด้านอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสามารถในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสถานที่พักผ่อน ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและด้านบริการเสริมอื่น ๆ โดยเฉพาะทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตชุมชนที่น่าสนใจ มีการเดินทางที่สะดวกสบายสามารถเลือกเดินทางได้หลากหลายรูปแบบ สำหรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนลำปางหลวง พบว่าชุมชนมีความต้องการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและมีการรวมตัวเพื่อจัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนโดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวรวมไปถึงการร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน โดยร่วมกันหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนลำปางหลวงจำนวน 2 เส้นทางคือเส้นทางที่ 1 เส้นทางท่องเที่ยวชมมัสการพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน สืบสานงานหัตถกรรมศิลป์ (โปรแกรมทัวร์ 1 วัน) เส้นทางที่ 2 เส้นทางท่องเที่ยวชมมัสการพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เทศกาลงานแห่ครัวตาน

ปวิรัตน์ ชิมโซติ และธีระวัฒน์ จันทิก (2559) ศึกษาแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล เป็นแนวสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐผู้ประกอบการในพื้นที่ และนักวิชาการ ในอำเภอสวนผึ้ง จำนวน 10 คน ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง เป็นการสร้าง หรือการเพิ่มมูลค่าให้แก่ทรัพยากรที่มีอยู่ให้สูงที่สุด ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ หรือวัฒนธรรม นำมาสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์ ออกมาเป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว สินค้าหรือบริการการท่องเที่ยวใหม่ๆ โดยความร่วมมือจากทั้งผู้ประกอบการ และชุมชน โดยสามารถสร้างการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และเพิ่มทักษะให้แก่นักท่องเที่ยวได้ การศึกษาดังกล่าวจึงสามารถสรุปได้ว่า การจะพัฒนาสวนผึ้งให้ก้าวสู่การเป็นเมืองที่มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้นั้น ต้องสามารถนำจุดเด่นของสวนผึ้งมาพัฒนาร่วมกับองค์ประกอบของบริษัทต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องกัน ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอองค์ประกอบของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้งใน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์,ผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์, ชุมชนเชิงสร้างสรรค์, กิจกรรม หรือสินค้าเชิงสร้างสรรค์, การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์

วรภพ วงศ์รอด (2559) ศึกษาการพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: ศึกษากรณีชุมชนวัฒนธรรมไททรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนำทมำตะโก จังหวัดนครสวรรค์ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพใช้เทคนิควิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เลือกพื้นที่แบบเจาะจง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีประชากรในการวิจัยเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วย ผู้บริหารและสมาชิก สภา อบต. ผู้นำท้องที่ สภาวัฒนธรรมตำบลและอำเภอ ครูและนักเรียน ผู้อาวุโสและแกนนำชุมชน จำนวน 29 คน ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เจาะลึก และแบบบันทึกจากการประชุมแบบมีส่วนร่วม การอบรมเชิงปฏิบัติการ สนทนากลุ่ม เวทีประชาคม ศึกษาดูงาน และนำร่องกิจกรรมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านพื้นที่มีศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น บ้านจำลองไททรงดำ เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น มีโรงเรียนบ้านหนองเนินต่อยอดกิจกรรมและหลักสูตรท้องถิ่น ด้านกิจกรรมมีการสืบทอดขนบประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกลุ่มอาชีพที่มีเอกลักษณ์ ด้านการจัดการตามคุ้มบ้านอาศัยฐานทรัพยากรและผู้นำ และด้านการมีส่วนร่วมมีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำ แกนนำชุมชน องค์กรท้องถิ่น สถานศึกษา ส่วนราชการในกิจกรรมของชุมชน ในส่วนศักยภาพชุมชนแกนนำมีการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ด้านวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ ปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ตระหนักคุณค่าทรัพยากร สืบสานประเพณีและวัฒนธรรม ศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ การอบรมเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีส่วนร่วมเรียนรู้ในกิจกรรมชุมชนต่อเนื่อง สำหรับการพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนวัฒนธรรมการจัดตั้งคณะทำงานในชุมชน การประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบลและเครือข่าย การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร การจัดภูมิทัศน์ชุมชน พัฒนาศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน การจัดตั้งกองทุนชุมชนวัฒนธรรมและนำร่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ณรงค์ พลธิ์รักษ์และคณะ (2560) มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยบันทึกค่าพิกัดของแหล่งท่องเที่ยวด้วยระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System:GPS) จากนั้นจัดทำแผนที่ตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวด้วยเทคนิคระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์(Geographic Information System: GIS) และวิเคราะห์กลุ่มยุทธศาสตร์ทางการตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรีและสระแก้ว จากการรวบรวมและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น 39 แห่ง ตั้งอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา 6 แห่ง ชลบุรี 5 แห่ง ระยอง 7 แห่ง จันทบุรี 5 แห่ง ตราด 7 แห่ง ปราจีนบุรี 4 แห่ง และสระแก้ว 5 แห่ง ส่วนการประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมีคะแนนรวมเท่ากับ 53 คะแนน หากมีคะแนนมากกว่า 27 คะแนน (มากกว่าร้อยละ 50) แสดงว่ามีความเป็นไปได้สูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 39 แห่งพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดมีคะแนนมากกว่า 27 คะแนน โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนเต็ม ได้แก่ ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว รองลงมา ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ 50 คะแนน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และโรงเรียนกาสรกสิวิทย์ได้คะแนนเท่ากัน คือ 48 คะแนน ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวที่ได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนะ 34 คะแนน เนื่องจากกิจกรรมยังไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว และขาดการบริหารจัดการที่ดี กลยุทธ์การตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย (1) รูปแบบของกิจกรรมที่จัดขึ้นต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเจ้าของวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว (2) การส่งเสริม

การตลาด เช่น การลดราคาหรือการจัดแพ็คเกจท่องเที่ยว ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย Facebook, Instagram และ Twitter (3) ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวควรเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์หรือสื่อโซเชียลมีเดีย (4) กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องมีความน่าสนใจ สามารถปรับและเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์และเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวหลายช่วงอายุ (5) สร้างจุดเด่นหรือความเป็นเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่มีความแปลกใหม่และน่าสนใจ และ (6) สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น โดยเฉพาะควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการเดินทางและการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น

ญาดา ขอบท่าดี และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2560) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตลาดน้ำท่าคา สำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตลาดน้ำท่าคาสำหรับผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตลาดน้ำท่าคาสำหรับผู้สูงอายุ 3) เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตลาดน้ำท่าคาสำหรับผู้สูงอายุ โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview-IDI) แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและตัวแทนชุมชน จำนวน 6 คน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นด้วยและต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยมองในเรื่องของการกระจายรายได้สู่ชุมชน การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับชุมชน การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ การปรับภูมิทัศน์ การตั้งจุดบริการข้อมูลข่าวสารให้แก่นักท่องเที่ยว และจัดให้มีมุมพักผ่อนและมุมพักผ่อนภายในชุมชน ส่วนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้สูงอายุบริเวณตลาดน้ำท่าคา นักท่องเที่ยวสูงอายุสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย พร้อมกับการเลือกซื้อสินค้าที่เป็นผลผลิตภายในท้องถิ่น มีกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น พายเรือชมวิถีชีวิตริมคลอง ทำน้ำตาล มะพร้าว และศึกษาเครื่องใช้อุปกรณ์เกษตรสมัยโบราณ

หนึ่งหทัย ขอมผลกลาง.(2560) ศึกษาความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ศึกษาศักยภาพของท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และแสวงหาแนวทางที่พึงประสงค์ของท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ดาเนินการเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือ 3 ประเภท เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ (1) แบบสอบถามนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน (2) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 12 คน และ(3) การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 3 ส่วน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่างต่ำกว่า 20 ปี สำเร็จการศึกษาสูงสุดระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพนักศึกษาหรือนิสิต มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 10,000 บาท มีความถี่ในการเดินทางมา ท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน จำนวน 1 ครั้งหรือครั้งแรกสาเหตุที่มาท่องเที่ยวเชียงคานเพื่อรับประทาน อาหารท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่เคยเดินทางท่องเที่ยวถนนคนเดิน แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงคานที่ได้รับความนิยม 10 อันดับ แรกได้แก่ถนนคนเดิน แก่งคุดคู้ การทำข้าวปุ้นน้ำแจ่ว การทำมะพร้าวแก้ว การตัดบาตรข้าวเหนียว การทำข้าวเปียกเส้น วัดศรีคุณเมือง พระพุทธบาทภูความเงิน พระใหญ่ภูอกั้งและการทำผ้าหม่นนม ตามลำดับ(2) ความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวด้านความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ที่ระดับพึงพอใจมาก และด้านความต้องการโดยภาพรวมอยู่ที่ระดับต้องการมาก(3) ศักยภาพของท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านแหล่งท่องเที่ยว ของอำเภอเชียงคานถือว่า

ยังมีความสมบูรณ์ด้านวิธีส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ท้องถิ่นมุ่ง ให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กลุ่มชุมชนท้องถิ่น ด้านแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงคานที่มีลักษณะเด่น เช่น เทศกาลออกพรรษา ภาษาของเชียงคาน หมู่บ้านวัฒนธรรมไทดำ และพระ ใหญ่ภูคกงิ้ว (4) บทบาทและหน้าที่ของท้องถิ่น ที่ว่าการอำเภอเชียงคานเป็นเสมือนตัวเชื่อมประสาน ในฐานะเป็นหัวหน้าส่วนราชการของชาวอำเภอเชียงคานให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ ต้องการเพิ่มช่วงระยะเวลาในการท่องเที่ยวในอำเภอเชียงคาน และท้องถิ่นมีการวางแผนการท่องเที่ยวร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่ พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว

ภัทร์อาภรณ์ เอี่ยมวิริยาวัฒน์. (2019). ศึกษาการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี 2) ร่างข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีและ 3) นำเสนอและรับรองยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) และเทคนิคการวิจัยเชิงอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เครื่องมือที่ใช้คือการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 18 คนเพื่อร่วมประเมินตรวจสอบความสำคัญและความเหมาะสมของยุทธศาสตร์กลยุทธ์เป้าหมาย และการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า (1) ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีคือ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์(2) ยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีมีวิสัยทัศน์คือชุมชนต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และอนุรักษ์รักษาประเพณี วัฒนธรรม ทุนธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ได้แก่1) การสร้างรูปแบบจากการพัฒนาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในเชิงเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าจากฐานอัตลักษณ์ของชุมชน สู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์2) พัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างการรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์3) การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนและเครือข่ายเพื่อเพิ่มระยะเวลาพำนัก ผ่านการยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยว 4) การพัฒนาบุคลากร องค์ความรู้ในชุมชนและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (3) ข้อเสนอเชิงนโยบายของยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านการรับรองจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ทินกฤต รุ่งเมือง (2015) ศึกษาการพัฒนาแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพของการดำเนินการและความต้องการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด 2) เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด 3) เพื่อทดลองรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด 4) เพื่อประเมินและปรับปรุงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด จำนวน 384 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยได้แก่ แบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง สอดส่องสนทนากลุ่ม แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ใน

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพของการดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว การเรียนรู้และกิจกรรม อยู่ในระดับมากและความต้องการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติต้องการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.59 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 18.85 และแหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 13.09 ตามลำดับ 2) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รูปแบบมีชื่อเรียกว่า “KRNS-NONGKHAO Model” 3) ผลการทดลองรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามโครงสร้างเพื่อความสมดุลตามหลักธรรมาภิบาล ทำให้สมาชิกทราบถึงแนวทางการกระจายรายได้ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมที่สะท้อนถึง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และมีความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับมาก และถอดบทเรียนพบว่า ความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรม มีการดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ชุมชน ผู้บริหารในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวภายใน และภายนอกชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ระดับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ

สโรชา อมรพงษ์มงคล (2561) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติความจริงแท้และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา: เมืองมัลลิกา ร.ศ.124 จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวของเมืองมัลลิกา ร.ศ.124 ในเชิงวัฒนธรรม และเพื่อศึกษามุมมองมิติความจริงแท้ และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และตารางประเมินความจริงแท้ และกระบวนการสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จากผลการศึกษาพบว่าการจัดการของเมืองมัลลิกา มีข้อเด่นในด้านของการจัดการองค์กร และการควบคุม แต่ยังขาดการจัดการด้านการวางแผนและการเป็นผู้นำ เนื่องจากเมืองมัลลิกาดำเนินกิจการด้วยการจัดการแบบครอบครัวที่อยู่กันด้วยความเข้าใจทำให้สามารถดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายในส่วนของประเมินความจริงแท้มิติของตำแหน่ง และสถานที่ตั้งอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.07 ในขณะที่กระบวนการสร้างสรรค์ในเรื่องของการนำความคิดสร้างสรรค์มาใช้มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 3.94 สรุปได้ว่าในเมืองมัลลิกา ร.ศ.124 มีการนำกระบวนการสร้างสรรค์มาใช้มาก และคำนึงถึงความจริงแท้ น้อย ซึ่งจากผลการวิจัยสามารถช่วยให้ผู้ประกอบการรายอื่นนำความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในรูปแบบคล้ายกันเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

คมพล สุวรรณภูฏ , กนกวรรณ เบญจาทิกุล และ นิชาภา เจริญรูป (2561) ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: ศึกษากรณี การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง และจันทบุรี และปัจจัยการจัดการการท่องเที่ยว ตัวแบบ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยเลือกพื้นที่ทำการศึกษารายกรณี แบบเจาะจง ในพื้นที่ชุมชนบ้านทะเลน้อย ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และชุมชนบางสระแก้ว ตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ 27 คน และอาศัยเทคนิคสามเส้า เพื่อการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากบุคคล สถานที่ และเวลาที่แตกต่างกัน ควบคู่กับการวิเคราะห์บริบทชุมชน ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว อาศัยทั้งชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงเกษตรและวัฒนธรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการการ

ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทักษะและประสบการณ์เรียนรู้ของชุมชน ตัวแบบการขับเคลื่อนการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนได้นำมรดกทางวัฒนธรรมมานำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และสัมผัสผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว อาหารพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งสองชุมชน มีศูนย์การเรียนรู้ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ความเป็นชุมชนที่มีลักษณะ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเป็นเครือญาติ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของ ชุมชนและร่วมตัดสินใจ มีการพัฒนาข้อมูลชุมชนให้มีความทันสมัยเสมอ ด้านปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ความไม่พร้อมของชุมชน ประเภทของนักท่องเที่ยวยังไม่หลากหลาย การขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของตำบล การขาดการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องจากกลุ่มผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงปัญหาในการเบิกจ่ายและจัดการงบประมาณ ตลอดจนการจัดทำแผนท่องเที่ยวในระยะยาว ทำให้เห็นผลซ้ำซึ่งกระทบต่อรายได้ของประชาชน และข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน คนในชุมชน ต้องมีการเรียนรู้ ปรับตัว และเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้ประกอบการ ชุมชน ควรจัดทำแผนธุรกิจชุมชนให้ชัดเจน จะได้อ้างอิงจุดหมายและบทบาทที่คนในชุมชนต้องการก้าวเดินไปร่วมกัน ชุมชนต้องพัฒนาและเพิ่มคุณค่าทรัพยากรทางธรรมชาติและ (2) มรดกทางวัฒนธรรมของตน รวมถึงการส่งเสริมและการสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว อีกทั้งนักท่องเที่ยว ยังต้องมีจิตสำนึกในการเข้ามาในชุมชน

กฤษฎาภานูจัน โทพิทักษ์ และคุณอนันท์ นิรมล (2561) ศึกษาการพัฒนาสื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง มีวัตถุประสงค์การวิจัย (1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง และคัดเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง (2) เพื่อออกแบบต้นแบบสื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง (3) เพื่อประเมินต้นแบบสื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง กลุ่มตัวอย่างได้จากการเลือกแบบมีวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย (1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ 32 คน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ตัวแทนประชาชนจากแต่ละหมู่บ้าน (2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการคัดเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง 30 คน เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและนักวิชาการ (3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน 8 คน (4) ผู้เชี่ยวชาญการประเมินผลสื่อต้นแบบ 5 คน และ (5) นักท่องเที่ยว 30 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การใช้กระบวนการกลุ่ม การระดมสมอง และการใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการอุปนัย และการใช้วิธีการทางสถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบเครื่องหมายวิลคอกซันผลการวิจัยพบว่า (1) ชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง มีอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมดังนี้ อัตลักษณ์การใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ อัตลักษณ์อาหารพื้นถิ่นที่มีคุณค่ากับสุขภาพ อัตลักษณ์การทักทายที่เปิดเผยและจริงใจ อัตลักษณ์ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ อัตลักษณ์ค่านิยมและบรรทัดฐานเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ อัตลักษณ์ด้านจิตใจและการเรียนรู้รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ อัตลักษณ์ความเชื่อเกี่ยวกับครุหมอนโรที่มีผลต่อการดำรงชีวิตชุมชน ผลการคัดเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทาง

วัฒนธรรมของชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง ได้แก่ จุดชมวิวกวนโขทด จุดชมวิวม่ามึง ถ้ำมัจฉา ปลาวน วัดถ้ำเก่า ถ้ำเทวดา ถ้ำฤาษี และถ้ำสาย (2) ต้นแบบสื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง เป็นสื่อเสมือนจริงใช้เทคโนโลยี AR (Augment Reality) แบบเต็มรูป ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์แผนที่ท่องเที่ยวเขาปู่ และสื่อวีดิทัศน์ใช้งานผ่าน HP reveal application โดยมีคุณสมบัติด้านความถูกต้องเหมาะสมเชิงเทคนิค และความเป็นไปได้ทางปฏิบัติอยู่ในระดับค่อนข้างมากถึงมากและคุณสมบัติด้านการตอบสนองกับความต้องการของชุมชนอยู่ในระดับค่อนข้างมาก(3) ต้นแบบสื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง มีผลการประเมินคุณลักษณะของสื่ออยู่ในระดับค่อนข้างมาก และมีผลการประเมินคุณภาพในการทำหน้าที่การสื่อสารอยู่ในระดับค่อนข้างมาก (4) ผลการประเมินคุณลักษณะของสื่อและคุณภาพในการทำหน้าที่การสื่อสารของสื่อมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์การประเมินระดับค่อนข้างมาก (3.50) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

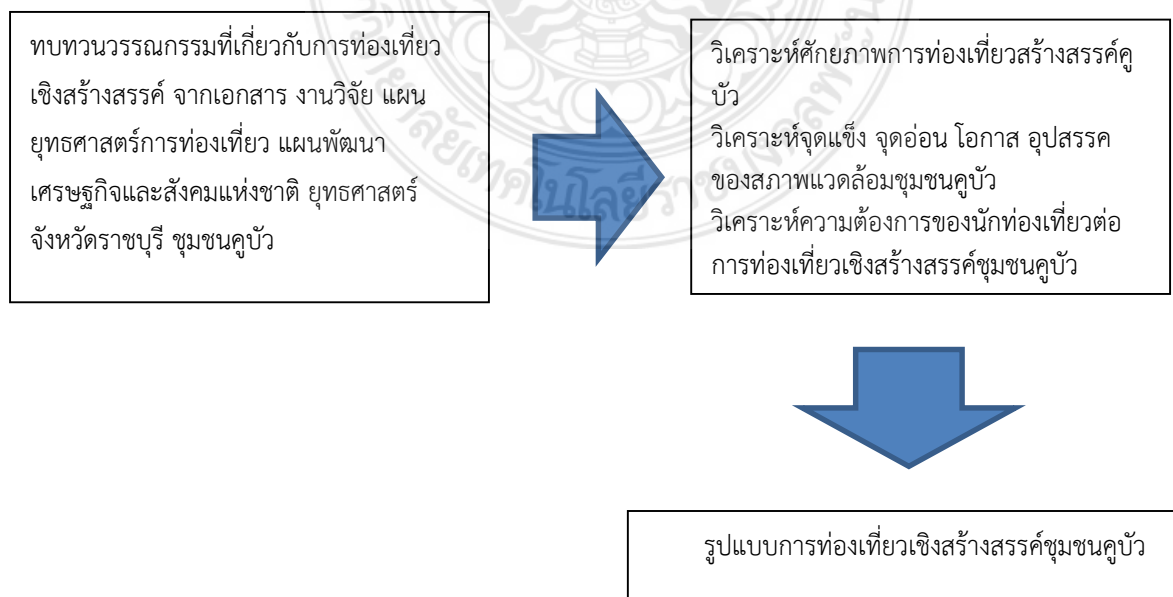
วิวิศน์ สุขแสงอร่าม วรวิฐฐา เหมทอง และประกายรัตน์ ทุนิจ (2562) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน เพื่อหนุนเสริมเศรษฐกิจ สร้างสรรค์สวัสดิการชุมชน ตำบลประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ตำบลประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี 2) เพื่อพัฒนาต้นแบบการจัดการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน ตำบลประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เก็บข้อมูลจากชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ การสังเกต สทนากลุ่ม ประชุมกลุ่มย่อยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลประสาธสิทธิ์ เมื่อพิจารณาจะพบว่า มีทุนทางธรรมชาติ ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้ ชุมชนมีสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ลักษณะของวิถีชีวิตริมน้ำ และวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ มีแหล่งผลิตสมุนไพรไทยที่หลากหลาย มีงานประเพณีต่าง ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกที่จะมาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนได้เป็นอย่างดี 2. การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวพบว่า ตัวแทนชุมชนและกลุ่มตัวแทนภาครัฐ ได้กำหนดให้พัฒนาต้นแบบของการท่องเที่ยวชุมชน โดยเลือกพื้นที่และตัวแทนของกลุ่มประชาชน 1 พื้นที่ในการพัฒนา โดยมีการวิเคราะห์ตามหลักการตลาด พบว่า 1) สินค้าและบริการในด้านการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบเฉพาะตัว เช่น วิถีชีวิตริมน้ำท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และการท่องเที่ยวครบวงจร 2) ราคา ในด้านราคาของอาหารและเครื่องดื่มมีความเหมาะสม 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย ควรพัฒนาเส้นทาง ถนน และป้ายบอกเส้นทาง การสื่อสารประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในสื่อออนไลน์ และออฟไลน์ 4) การส่งเสริมตลาด พัฒนาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะการสร้างเว็บไซต์ และผ่านช่องทางการสื่อสาร Social Media ต่างๆ 5) องค์ประกอบทางกายภาพ บ้านเรือน ต้นไม้ สถานที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยว 6) กระบวนการให้บริการ ชุมชนควรเพิ่มกระบวนการให้บริการที่เพิ่มมากขึ้น ตอบสนองผู้ใช้บริการอย่างรวดเร็ว และสร้างความปลอดภัยในการท่องเที่ยว 7) บุคลากร บุคลากรที่ให้บริการต้องใส่ใจในการบริการ การสร้างความพึงพอใจและสร้างความประทับใจ

Christian Stipanović & Elena Rudan (2014) ได้วิจัยเรื่อง แนวคิดการพัฒนาและกลยุทธ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของการมายังโครเอเชีย พบว่า งานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ ทำการวิพากษ์แบบกลุ่ม การยืนยันในทัศนคติของสมาชิก มีการสร้างข้อคำถามใหม่ๆ การเชื่อมโยงความแตกต่างในคำตอบ เพื่อมุ่งหาคำตอบให้ไปยังเป้าหมายให้ชัดเจนขึ้น มีการวิเคราะห์สถานการณ์ มีความคาดหวังในอนาคต เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนากลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวโครเอเชีย พบว่า

ยังขาดการตระหนักถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ส่วนใหญ่มีการยอมรับในความหลากหลาย และสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความยินดี ของการท่องเที่ยวใคร่เอื้อมากขึ้น คล้ายกับว่าเป็นเรื่องใหม่มีความน่าสนใจ มีการสร้างความแตกต่างที่โดดเด่นทางการตลาดมากขึ้น บนพื้นฐานของสุนทรียภาพที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ มีความต้องการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวแบบระยะสั้น และมีแนวโน้มการสร้างตลาดการท่องเที่ยวใหม่ๆ ขึ้น ซึ่งต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในแต่ละประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การให้ความตระหนักถึงหลักการอย่างมีเหตุผล นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ให้ใส่ใจในสิ่งที่เรียกร่องทางความรู้ที่จะได้รับ ประสบการณ์ใหม่ๆ ในวันหยุด และหาแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อวางกลยุทธ์ที่เหมาะสม

Lan-Lan Chang , Kenneth F. Backman and Yu Chih Huang (2014) ได้วิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า การเจริญเติบโตในจำนวนและคุณภาพของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในการวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจ ประสบการณ์ การยอมรับในคุณค่า และความสนใจที่จะกลับมาอีกครั้ง เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เหมือนมีกลยุทธ์ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องทางกายภาพ วัฒนธรรม สังคมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและจัดเตรียมการบริการด้วยการบูรณาการแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ ในการสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการปฏิบัติและการบอกต่อของนักท่องเที่ยวจากประสบการณ์ที่ได้รับ เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวตอนเหนือ กลางและใต้ของไต้หวันที่น่าสนใจ 3 กลุ่ม เกี่ยวกับการกีฬา สุนทรียภาพที่ได้รับจากสถาปัตยกรรม ศิลปะ วัฒนธรรมและผู้ที่น่าสนใจหาประสบการณ์ชีวิต จำนวน 417 คน พบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจและยอมรับในคุณค่ามีไม่มากนัก มีความเห็นว่าควรพัฒนาด้านสินค้าทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และให้ความสำคัญด้านการบริการด้วยตลอดจนเน้นการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมและศิลปะ ให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น สำหรับนักธุรกิจที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวซ้ำได้จากการนำประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ศึกษา เพื่อที่จะเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ในการใช้ปรับปรุงคุณภาพด้านต่าง ๆ และพัฒนาการวางแผนการบริการ ซึ่งจะทำให้ลูกค้ายินดีจ่ายเงินมากขึ้น และทำความเข้าใจว่าอะไรคือประสบการณ์ชีวิตของนักท่องเที่ยวซึ่งมีผลต่อการสร้างแรงดึงดูดในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว และศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1.กลุ่มคนในพื้นที่ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า พ่อค้าแม่ค้า และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานในพื้นที่ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกลุ่มที่ 2 นักท่องเที่ยว ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ((Accidental sampling) โดยมีวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การเลือกพื้นที่วิจัย
- 2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
- 3.วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลัก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเลือกพื้นที่วิจัย

การวิจัยนี้อาศัยเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง เนื่องจากผู้วิจัยได้เป็นหนึ่งในผู้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรีโดยใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม ซึ่งเป็นโครงการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากคลินิกเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีระยะเวลา 3 ปีตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 - ปีงบประมาณ พ.ศ.2564 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและสร้างสื่อการประชาสัมพันธ์แบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) ในชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมสำหรับการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี และได้พบว่าชุมชนคูบัวเป็นชุมชนที่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยวนที่มีเรื่องราวความเป็นมาที่น่าสนใจ รวมถึงเป็นพื้นที่ของเมืองโบราณคูบัว

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยการสัมภาษณ์ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กับกลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนคูบัว ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สมาชิกชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน นักวิชาการหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 10 คน ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) และสุ่มแบบบอกต่อ (Snowball Sampling) กลุ่มที่ 2 นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในชุมชนคูบัว จำนวน 10 คน ด้วยการสุ่มแบบบังเอิญ(Accidental sampling) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีสามเส้า ทั้งนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการสังเกต บันทึกเสียง และจดบันทึกข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์

2. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พฤติกรรมนักท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดราชบุรี ยุทธศาสตร์ตำบลคูบัว ทั้งในรูปแบบ เอกสาร บทความ รายงานวิจัย ตำรา รวมถึง Website ต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และกำหนดเป็นกรอบในการศึกษา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นแนวทางปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) เป็นหลัก โดยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) และศึกษาภาคสนาม โดยอาศัยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) รวมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลัก

การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ประชาชนชุมชน ผู้นำชุมชนคูบัว สมาชิกชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวของชุมชนคูบัว เช่น กำนัน ประธานกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้า ผู้จัดการร้าน ผู้ค้า เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และสุ่มแบบบอกต่อ (Snowball Sampling) เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ทั้งแบบเป็นทางการ (formal interview) และแบบไม่เป็นทางการ (Informal interview)

กลุ่มที่ 2 นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในชุมชนคูบัว ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) เพื่อสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

1. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1 ใช้เครื่องมือการเก็บข้อมูล 2 ประเภท คือ

1.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล อายุ สถานภาพ/ตำแหน่ง และหน้าที่ความรับผิดชอบ

ส่วนที่ 2 บริบทชุมชน ประเด็นคำถามเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน และสภาพทั่วไปของชุมชน

ส่วนที่ 3 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย

จุดเด่นของชุมชนคูบัว สภาพการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนคูบัว ความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนคูบัว สถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนคูบัวที่น่าสนใจ ความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน สินค้าและบริการที่สามารถพัฒนาให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ /ร่วมทำกิจกรรม /โครงการ ปัจจัยประกอบ (คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิทัศน์ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น) ที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

ส่วนที่ 4 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับโอกาส

และแนวทางในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะสามารถเผยแพร่ให้แก่บุคคลในชุมชนและบุคลากรภายนอกให้เกิดการรับรู้ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

1.2 การสนทนากลุ่ม ซึ่งประเด็นการสนทนาหลักๆ ได้นำกระบวนการสร้างสรรค์ได้นำกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ที่มีการนำเรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชน วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ องค์ความรู้ที่มีในตัวบุคคล ความคิดสร้างสรรค์ การสร้างประสบการณ์ และจะนำมาประเมินในส่วนของสิ่งดึงดูดใจ อันประกอบไปด้วย โบราณสถาน ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชาวไท-ยวน และส่วนของกิจกรรม อันประกอบไปด้วย กิจกรรมทอผ้า กิจกรรมการรับประทานอาหารแบบขันโตก กิจกรรมอาหารคาว และอาหารหวาน โดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของชุมชนคูบัว

2.กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 2 ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในชุมชนคูบัว เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structure interview) โดยกำหนดข้อคำถามไว้ 5 ข้อ ประกอบด้วย

- ข้อที่ 1 การรับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนคูบัว
- ข้อที่ 2 ระยะเวลาที่เคยใช้ในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง
- ข้อที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- ข้อที่ 4 ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- ข้อที่ 5 ปัญหาหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ได้วิเคราะห์ในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เมื่อผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่มเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี ในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และมุมมองของผู้เข้ามาเที่ยว ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในบริบทของชุมชนคูบัวอย่างไร รวมถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็นในชุมชนคูบัวว่าควรมีรูปแบบการจัดการอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานในการวางแผนการพัฒนา รูปแบบและกลยุทธ์ในการดำเนินรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว ต่อไป

การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา (methodology triangulation) มาใช้ เพื่อความแม่นยำของข้อมูล (validity) และความเชื่อถือได้ (reliability) ของข้อมูลโดยเริ่มจากรูปแบบการรวบรวมข้อมูลในหลากหลายวิธีทั้งการเก็บข้อมูล แบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยจะนำมาประกอบการแปลความหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุดดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2539)

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล ซึ่งการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลจะดำเนินการสร้างกรอบ ตารางกำหนดการในการเก็บข้อมูลในห้วงเวลา และสถานที่ ที่ต่างกันรวมถึงการใช้บุคคลที่ต่างกันในการเก็บข้อมูล และบุคคลที่เป็นแหล่งข้อมูลนั้นมาจากกลุ่มบุคคลที่มาจากหลายหน่วยงาน แต่เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนคูบัว เป็นต้น

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดย การตรวจสอบว่าผู้วิจัยสามารถใช้แนวคิด ทฤษฎีต่างไปจากเดิม รวมถึงการตีความข้อมูลแตกต่างจากทฤษฎีที่ได้ทำการรวบรวมมาก่อนหน้านั้นได้มากน้อยเพียงใด

3. การตรวจสอบวิธีการเก็บข้อมูล (methodology triangulation) ตรวจสอบข้อมูลด้วยการรวบรวมข้อมูลหลายวิธีด้านเอกสาร สัมภาษณ์ลักษณะเจาะลึก รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว และศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี ซึ่งจากผลการศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว

1.1 ความเป็นมาของชุมชน

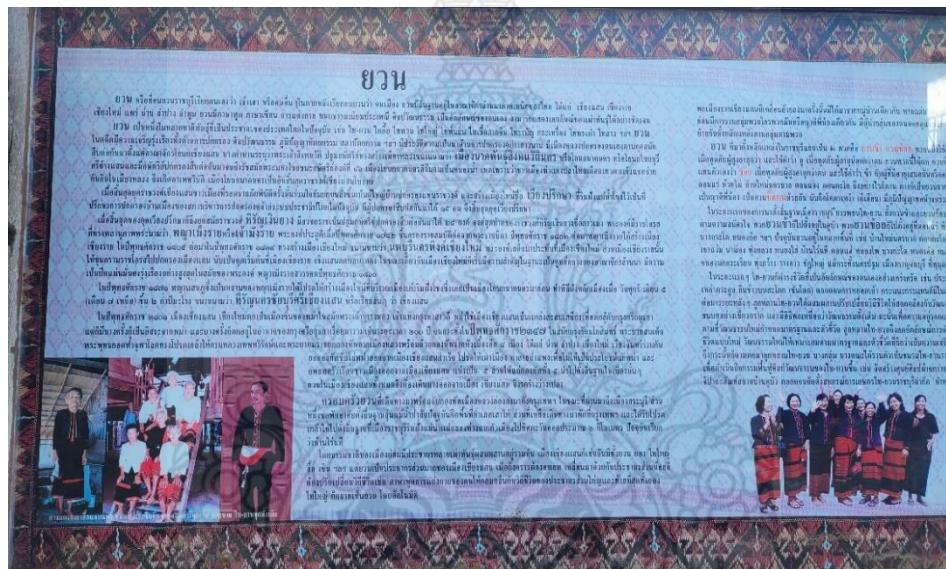

ภาพที่ 11 ความเป็นมาของชาวไทยวนจากเชียงแสนถึงคูบัว

ชุมชนคูบัว เป็นชุมชนที่มีความเป็นมายาวนาน จากการทบทวนวรรณกรรมและสอบถามจากผู้อาวุโสในพื้นที่ พบว่า บรรพบุรุษของชาวชุมชนส่วนใหญ่มาจากชาวไทยเชื้อสายไท-ยวน เชียงแสน ซึ่งเป็นชาวล้านนา ที่ได้อพยพครัวเรือนหนีการรุกรานของกองทัพพม่า ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2346 กองทัพของเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพพิทักษ์ และพระยายมราชยกขึ้นไปล้อมเมืองเชียงแสนที่พม่าช่องสุ่มกำลังอยู่ ซึ่งกองทัพจากเมืองลำปาง น่าน เชียงใหม่ และเวียงจันทน์ ได้ร่วมกับกองทัพไทย ผู้คนในเชียงแสนซึ่งถูกล้อมอยู่ขาดเสบียงอาหาร อดอยากยากแค้น จึงเปิดประตูเมืองรับกองทัพไทยและช่วยทหารไทยขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงแสน ทหารไทยได้รับโอกาสแบ่งเมืองและบ้านเรือนเพื่อไม่ให้เป็นที่ช่องสุ่มของพม่าอีกต่อไป ราษฎรชาวเมืองเชียงแสนประมาณ 23,000 คน จึงได้อพยพติดตามกองทัพไทยลงมา โดยทัพหลวงได้นำเอาชาวโยนกเชียงแสนมาที่กรุงเทพฯ มีบางส่วนตั้งถิ่นฐานที่สระบุรี ส่วนที่เหลือมาตั้งหลักแหล่งที่ราชบุรี บริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง ห่างจากตัวเมืองราชบุรีออกไปประมาณ 2 กิโลเมตรเรียกว่าบ้านไร่นาที่ ต่อมาได้มีการขยายตัวเรือน ขยายชุมชนออกไปจากเดิมอีกหลายพื้นที่ เช่นอำเมืองเมืองที่ตำบลคูบัว ตำบลดอนตะโก ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลหินกอง

อำเภอโพธาราม ก็มีชาวไทยวนเช่นที่ตำบลหนองโพ บางกะسو ส่วนอำเภอบ้านโป่งก็มีชาวไทยวนที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อมีชาวไทยวนที่ตำบลอ่างหิน อำเภอบางแพะมีที่ตำบลวัดแก้ว บ้านหลวง อำเภอจอมบึงที่ตำบลรางบัว หนองกระเรียน บ้านซำใหญ่ และอำเภอสวนผึ้งมีที่ตำบลท่าเคุย นาขุนแสน ทุ่งแหลม หนองขาม บ้านป่าหวาย บ้านซำใหญ่หนองหมี และบ้านหนองกลางเงิน แต่ที่เป็นที่รู้จัก และยังคงดำรงวิถีชีวิตอยู่สืบสานประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของบรรพบุรุษเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะป็นภาษาพูดแบบคำเมือง หรือแม้แต่ภูมิปัญญาดั้งเดิมทางด้านหัตถกรรม โดยเฉพาะการทอผ้าชิ้นลายตีนจกซึ่งเป็นลวดลายที่มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีชื่อเสียงในระดับประเทศ จนมีศูนย์สาธิตและจำหน่ายผ้าจกขึ้น ก็คือที่ตำบลคูบัวและตำบลดอนแร่

“คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่า อพยพมาจากเชียงแสน ผู้หญิงเอาผ้าขาวม้า เอามะพร้าวแขวนมา ตกตรงไหนปลุกตรงนั้น มาปลุกบ้าน เคลื่อนลงมาเรื่อยๆ ถึงเล่าให้ สระบุรี บางพวกก็อพยพมาต่อที่ราชบุรี ไปหนองปลาหมอ บางกะโด โพธาราม บางสายก็เดินทางต่อไปที่กาญฯ” (มาลี สมพร,2564)

ภาพที่ 12 สื่อประชาสัมพันธ์บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ไทยวนคูบัว

สภาพทั่วไปของชุมชน

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีลำห้วยธรรมชาติ 2 สาย มีคลองชลประทาน ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนาปลูกข้าว มีอาชีพเสริมตามความถนัด เช่น ทอผ้าจก ทำขลุ่ย ทำแคน โต้ะหมู่บูชา ทำผลิตภัณฑ์จากไม้ตาล รวมถึงมีการเลี้ยงวัว สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นท้องทุ่ง มีโบราณสถานกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ สภาพอากาศที่เย็นได้ตลอดทั้งปี

ภาพที่ 13 สภาพทั่วไปของชุมชนคูบัว

สถานที่ท่องเที่ยวภายในพื้นที่

จากการสอบถามจากผู้รู้ในพื้นที่ต่างให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกัน ว่าสถานที่ท่องเที่ยวภายในพื้นที่ที่มีศักยภาพ มีดังนี้

เมืองโบราณ

ภาพที่ 14 เมืองโบราณบ้านคูบัว

เมืองโบราณบ้านคูบัว จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับเมืองโบราณคูบัว สรุปได้ว่า เมืองโบราณคูบัว ตั้งอยู่ ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เมืองโบราณบ้านคูบัว เป็นโบราณสถานที่ขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่างซึ่งชี้ให้เห็นว่าดินแดนราชบุรีแห่งนี้เคยเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองในยุคทวารวดีโดยสถาปัตยกรรมในเมืองโบราณคูบัวได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะจากช่างสมัยราชวงศ์คุปตะ ประเทศอินเดีย และมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยมากกว่า 1,000 ปี

เป็นชุมชนที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งในวัฒนธรรมทวารวดีที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง เจริญรุ่งเรืองในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-17 รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่กว้าง 800 เมตร ยาว 2,000 เมตร มีลักษณะเป็นเนินดินตามธรรมชาติอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลที่ตั้งของเมืองโบราณคูบัว ตั้งอยู่ในเขตตำบลคูบัว อำเภอเมือง

จังหวัดราชบุรีลักษณะแผนผังของเมืองโบราณเป็นประมาณ 5 เมตร มีการก่อสร้างคูน้ำ 1 ชั้น และคันดิน 2 ชั้น ล้อมรอบตัวเมืองซึ่งเป็นลักษณะของการสร้างเมืองแบบวัฒนธรรมทวารวดี

ปัจจุบันแนวของคูน้ำเกือบทุกด้านตื้นเขิน ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่สำหรับทำนา ปลูกผลไม้ ขุดบ่อทำนาทุ่ง ส่วนแนวคันดินทั้งชั้นนอกและชั้นใน มีการปลูกสร้างบ้านเรือนและทำถนนทับไปเกือบตลอดแนวจากหลักฐานที่ได้ขุดค้น พบโบราณสถานและมีโบราณวัตถุกระจายอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในและนอกตัวเมืองโบราณคูบัว ซึ่งล้วนเป็นวัฒนธรรมทวารวดีทั้งสิ้น โดยเฉพาะภายในเมืองโบราณนี้มีวัดตั้งอยู่ 2 แห่ง คือวัดคูบัว ตั้งอยู่ในบริเวณตอนเหนือของเมือง และวัดโขลงสุวรรณคีรีตั้งอยู่เกือบใจกลางเมือง ภายในตัวเมืองพบโบราณสถานที่ปรากฏหลักฐานอยู่ 8 แห่งและโบราณสถานที่สันนิษฐานว่าเคยเป็นโบราณสถานอีก 4 แห่ง ซึ่งถูกทำลายไปจนไม่เหลือ ส่วนพื้นที่นอกแนวคูน้ำคันดิน ทางด้านตะวันออกพบซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี 9 แห่ง ทางด้านทิศใต้มีซากโบราณสถาน 11 แห่ง ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีโบราณสถาน 2 แห่ง และซากโบราณสถาน 5 แห่ง ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันตก มีลำห้วยชินสีห์ซึ่งไหลผ่านมาจากบ้านห้วยชินสีห์ไหลเข้าตัวเมืองโบราณคูบัว พื้นที่ด้านนี้พบซากโบราณสถานจำนวน 21 แห่ง วัสดุส่วนใหญ่ที่ใช้ในการก่อสร้างโบราณสถานเหล่านี้มักใช้อิฐซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวของอิฐสมัยทวารวดีคือเป็นอิฐที่มีขนาดใหญ่มาก กว้างประมาณ 18 ซม. ยาว 34 ซม.หนา 8 ซม. ดินที่ใช้เผาอิฐจะผสมด้วยแกลบข้าว การก่อสร้างจะใช้อิฐก่อเรียงกันขึ้นไป โดยใช้ดินเหนียวผสมน้ำอ้อยเป็นดินสอและมีการสอดด้วยปูนบ้าง สำหรับแหล่งโบราณที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย พบร่องรอยที่น่าจะเป็นเนินดิน ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย จำนวน 2 แห่ง ได้พบกระดูกสัตว์ปะปนอยู่กับเศษภาชนะดินเผา และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น แว ตะคัน ตะเกียง ลูกกระสุน เบี้ย หม้อ ไห ชาม กุณชี่ ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบเครื่องใช้เครื่องประดับ และอาวุธที่ทำจากโลหะ หิน แก้ว เช่นตุ้มหูแหวน กำไล ลูกกระพรวน อาวุธ แบบต่าง ๆ ลูกปัดที่ทำด้วยกระดูกสัตว์ หิน แก้ว กระดูกสัตว์ มีทั้ง สัตว์บก สัตว์น้ำสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำทั้งสัตว์น้ำจืดและน้ำเค็ม มีทั้งสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยง สัตว์เหล่านี้นอกจากใช้เป็นอาหาร พาหนะ และใช้ในการเกษตรกรรมแล้ว ยังเป็นหลักฐานสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมของเมืองโบราณคูบัวเมื่อครั้งทวารวดีว่า เคยมีสภาพเป็นป่าโปร่งผสมป่าเบญจพรรณ มีแหล่งน้ำประเภทห้วย หนอง คลอง บึง กระจายอยู่ทั่วไป และอยู่ไม่ห่างจากทะเลทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองคูบัว

โบราณสถานที่พบในเขตเมืองคูบัว

คูเมืองกำแพงเมือง ในเมืองคูบัวพบมีการก่อสร้างแนวคูเมืองกำแพงเมือง อันประกอบด้วยคูน้ำ 1 ชั้นอยู่ระหว่างคันดิน 2 ชั้น ขนาดของคูน้ำ มีความ กว้างโดยเฉลี่ยประมาณ 50 เมตร คันดินกว้างประมาณ 50 เมตร สูงประมาณ 3 เมตร ยกเว้นคูเมืองทางด้านทิศเหนือ ที่ได้มีการดัดแปลงมาจากลำห้วยธรรมชาติ คือ ห้วยคูบัว

ศาสนสถาน ปัจจุบันพบร่องรอยหลักฐานของโบราณสถานมากกว่า 60 แห่ง โบราณสถานที่พบส่วนใหญ่เป็น ศาสนสถานที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนาทั้งลัทธิเถรวาทและมหายาน มีการตกแต่งส่วนฐานโบราณสถานด้วยประติมากรรมดินเผาและปูนปั้นเป็นภาพเล่าเรื่องชาดก หรือ ศาสนนิทาน วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นอิฐขนาดใหญ่ ความกว้าง 17-18 เซนติเมตร ความยาว 34-35 เซนติเมตร และความหนา 8-10 เซนติเมตร ดินเหนียวที่ใช้เผามีส่วนผสมของแกลบข้าวซึ่งมีเมล็ดใหญ่ โบราณสถานส่วนใหญ่สร้างด้วยอิฐพบเพียงสองแห่งที่มีการใช้ศิลาแลงเป็นฐานราก คือ โบราณสถานหมายเลข 18 และโบราณสถานหมายเลข 31

ประติมากรรมปูนปั้นและดินเผาที่ใช้ประดับอาคารโบราณสถาน เช่น พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เทวดาหรือบุคคลชั้นสูง บุคคลสามัญ อมนุษย์ จำพวกยักษ์ ครุฑ และสัตว์ต่างๆ เศษภาชนะดินเผา แวดินเผา ตะคัน ตะเกียงดินเผาที่ประทับลาดลาย ลูกกระสุน เบี้ยดินเผา นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้เครื่องประดับ และอาวุธต่างๆที่ทำจากหิน แก้ว โลหะ เช่น ตุ้มหู แหวน กำไล ลูกปัด หินบด เป็นต้น โบราณวัตถุเหล่านี้มี

รูปแบบที่สืบเนื่องมาจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แต่มีพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่สูงขึ้นหลักฐานโบราณวัตถุ และโบราณสถานที่พบในเขตเมืองคูบัวและบริเวณใกล้เคียง ทำให้สันนิษฐานได้ว่าเมืองคูบัวเจริญอยู่ในวัฒนธรรมทวารวดีในราวพุทธศตวรรษที่ 11-16

ภาพที่ 15 โบราณสถานหมายเลข 40 เมืองคูบัว
ที่มา: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

กาตวิถีชุมชนคูบัว

ภาพที่ 16 กาตวิถีชุมชนคูบัว

กาตวิถีชุมชนคูบัว ตั้งอยู่ภายในวัดโขลงสุวรรณคีรี ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เส้นผ่าศูนย์กลางนี้เห็นจะอยู่ที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนชายไทยวน ภายในคอนเซ็ปต์ที่ว่า "เดินดินกินโตก" เปิดกาตวิถีชุมชนคูบัว เป็นทางการเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560

ความเป็นมา เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน และวัดโขลงสุวรรณคีรี ตามหลักของบวร และการบูรณาการร่วมกันระหว่างเครือข่ายการท่องเที่ยวในชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำหมู่บ้าน ส่วนราชการอำเภอและจังหวัด ได้พัฒนาสู่การเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ของจังหวัดราชบุรี เพื่อเป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเที่ยวชม เดินกินขันโตก และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน อาทิ ผ้าจกคูบัว อาหารพื้นบ้าน อาหารคาว ขนมหวานท้องถิ่น เครื่องดื่มผลไม้ กาแฟหลงฮักคูบัวของทางวัด และของฝากจากชุมชน ของดี OTOP และของที่ระลึก พ่อค้าแม่ค้าทุกคนที่ขายของในกาตวิถีชุมชนคูบัว เป็นคนเชื้อสายไทย-ยวน แทบทั้งหมดร่วมกันส่งเสริมอัตลักษณ์ด้วยการแต่งกายไทย-ยวน ของแม่ค้า พ่อค้า และลูกหลาน เมื่อถึงสุดสัปดาห์แต่ละคนก็จะแต่งชุดแบบไทย-ยวน พาลูกพาหลานมาขายของ และทำกิจกรรมกัน ในช่วงเริ่มต้นมีร้านค้ามาเข้าร่วมเพียง 29 ชุม มีการปลอบใจกันเองของบรรดาพ่อค้าแม่ค้าตั้งแต่ยังไม่เปิดตลาดว่า

“ถ้าไม่มีคนมาซื้อก็เอามาแบ่งกันกินระหว่างซุ้ม” แต่ผลที่เกิดขึ้นจริงหลังจากที่เปิดตลาดได้เพียงไม่กี่ชั่วโมง คือปรากฏว่าวันแรกที่เปิดขายของเพียงแค่วัน 3 โมงของหมดตลาด (ตรีพล อารมณฺ์ชื่น,2564)

ภาพที่ 17 การตกแต่งให้มีบรรยากาศล้านนาในภาคชุมชนคูบัว

ซึ่งจากการวิเคราะห์ถึงปัจจัยความสำเร็จของตลาด พบว่าน่าจะมาจากมีการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ ที่นำเสนอในตลาดในลักษณะวิถีและอัตลักษณ์ของชาวไทยวนที่คงบรรยากาศตลาดแบบล้านนา มีวิถีชุมชนชาวไทยวน โดยพ่อค้าแม่ค้าในตลาดแทบจะทั้งหมดเป็นคนเชื้อสายไทยวน แต่งกายด้วยผ้าทอพื้นเมือง นำเอาพืชผัก อาหารพื้นบ้าน ขนมหวานพื้นถิ่น ของกิน ของใช้ ของฝากมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะผ้าชิ้นตีนจก ผ้าทอลายตีนจกของชาวคูบัวได้รับคัดเลือกให้เป็นสินค้า OTOP ระดับ 5 ดาว ซึ่งเอกลักษณ์ของผ้าชิ้นตีนจกไทยวน จังหวัดราชบุรีนั้นมีความละเอียดอ่อนทั้งด้านการเลือกใช้สีสันทัน ซึ่งนิยมใช้สีแดงเป็นพื้น ทั้งแดงสดและแดงคร่ำ ด้วยเชื่อว่าสีแดงเป็นสีแห่งพลังและความสดใสนอกจากนี้ยังมีลวดลายที่ประณีตวิจิตรงดงาม โดยลวดลายดั้งเดิมที่ทำสืบทอดต่อกันมา ก็เช่น ลายหักขอ เหลียวลายดอกจัน และลายมะลิเลื้อย ด้วยลวดลายและสีสันทันที่สวยงาม แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของชาวไทยวน เอกลักษณ์ คือ มี 3 สี ได้แก่ เขียว ดำ และแดง และรวมถึงการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้สะดวก เนื่องจากไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก ปัจจุบันมีร้านค้าประมาณ 70 ร้านค้า ทางชุมชนมีการปรับตัว จัดระบบการจัดการเรื่องร้านค้า สินค้าที่จะนำมาขาย รวมถึงจัดให้มีเวทีการแสดงเพื่อสร้างแรงดึงดูดและการหย่อนใจแก่นักท่องเที่ยว ปัจจุบันตลาดคูบัวเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังมีหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เข้ามาสนับสนุน อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด บริษัทประชารัฐรักสามัคคี จังหวัดราชบุรี เครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม ไทยพีบีเอส สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ฯลฯ โดยมีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการภาค ที่มาจากหลายภาคส่วนทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย ประชาชนชาวบ้าน แม่ค้า ฯลฯ และมีสภาองค์กรชุมชนเป็นหลักในการหนุนเสริมการทำงาน

“ตัวกำนันจะดูแลจัดระบบการจัดการตลาด ดูแลความเรียบร้อย ตั้งแต่รถน้ำต้นไม้ จนกระทั่งถือดาบคุมตลาด ดูแลเรื่องร้านค้าทั้งหมด ให้ผู้ใหญ่ปรีชาดูแลเรื่องร้านค้าต้องเป็นอย่างไร คนขายแต่งตัวยังไง จัดให้มีการแสดงที่ลานวัฒนธรรม แล้วมีการวางแผนการแสดงอาทิทยต่อาทิทย นำเอาเรื่องการออกกำลังกายบาลโยมา ให้แม่ค้าเริ่มหัดเต้นและแสดงบนเวที แล้วก็ชวนคนที่มาเที่ยวตลาดเดินไปด้วย และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเองก็แต่งชุดโบราณ ผ้าขาวม้าคาดเอว เดินในตลาด” (ตรีพล อารมณฺ์ชื่น)

นอกจากนี้ทางคณะกรรมการกาดได้จัดพื้นที่ส่วนหนึ่งของกาดให้เป็นพื้นที่กลาง สำหรับการแสดง ในช่วงเย็นของวันที่เปิดกาด ซึ่งจะมีเวทีการแสดง เปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนนำศิลปวัฒนธรรมมานำเสนอแก่ผู้ที่เข้ามาจับจ่ายในตลาด ซึ่งนักแสดงก็จะเป็นชาวบ้าน พ่อค้า แม่ขาย รวมถึงนักเรียนซึ่งเป็นสมาชิกสำคัญที่จะร่วมมือบทบาทในกิจกรรมชุมชน การแสดงที่จัดขึ้น ได้แก่

รำกลองยาวย้อนยุค รำผีเสื้อ ต้นบาสโลบ ซึ่งได้มีการฟื้นฟูจัดเป็นกิจกรรมการแสดงในกาดวิถีชุมชนทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์

รำผีเสื้อ หรือการฟ้อนกำเบ้อ เป็นการฟ้อนที่ดัดแปลงมาจากท่ารำของพม่า ซึ่งมีการรำครั้งแรกเมื่อ งานปอยหลวง วัดพระธาตุตอดยสุเทพในองค์อุปถัมภ์ของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี พระดำริของพระราชชายา เจ้าดารารัศมีทรงคิดว่า ถ้าท่ารำของพม่าสวยงามเหมาะสมก็จะดัดแปลงและนำมาผสมกับท่ารำของไทย โดยให้ผู้ฟ้อนสวมใส่เสื้อผ้าถุง ติดปีกแบบนก ติดหนวดที่ศีรษะแบบผีเสื้อเป็นสีน้ำเงินให้เป็นการฟ้อนเลียนแบบพม่า เรียกว่า “แห้วยเสียนต้า” หรือ “แห้วยเสียนต่านานโป่งแบบของการฟ้อนนี้มาจากราชสำนักพม่า โดยใช้เพลง “แห้วยเสียนต้า” ประกอบการฟ้อน เรียกกันแต่แรกว่า “ฟ้อนกำเบ้อ” (ผีเสื้อ) จะใช้วงปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่ บรรเลงประกอบการฟ้อน

บาสโลบ หรือรำวงลาว เป็นการเต้นรำหมู่ลาว วิธีการเต้นเป็นแถวหลายๆคนทั้งชายหญิง สวมใส่เสื้อผ้าที่สวยงามแปลกตา ส่วนมากเต้นในงานมงคลหรืองานรื่นเริง เต้นเดินหน้าถอยหลัง ไปซ้าย ไปขวา

ภาพที่ 18 กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในกาดชุมชนคูบัว
ที่มา: <https://www.google.com/search?q=กาดวิถีคูบัว>

กาดวิถีชุมชนคูบัว เปิดทุกวันศุกร์ ระหว่างเวลา 12.00 – 20.00 น. และวันเสาร์- วันอาทิตย์ เปิดตั้งแต่เวลา 09.00 - 20.00 น. ส่วนการแสดงเริ่มเวลา 17.00 น.

พิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

ภาพที่ 19 อาคารพิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

พิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัว หมู่ที่ 6 ตำบลคูบัว ตั้งอยู่บริเวณวัดโฆลงสุวรรณคีรีเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านคูบัวจากความคิดริเริ่มของชุมชนหลายองค์กรในพื้นที่ ก่อสร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2550 โดยความร่วมมือของวัดโฆลงสุวรรณคีรี มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว และศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจากราชบุรี ชุมชนชาวไทย-ยวน ราชบุรี โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี เพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณชนในการสืบทอดวัฒนธรรมไทย-ยวน ที่ปัจจุบันหลงเหลืออยู่เพียงแค่ภาษาพูดและการทอผ้าจก ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิงไทย-ยวน เท่านั้น

ภายในพิพิธภัณฑ์แบ่งการแสดงออกเป็น 10 ส่วน ในอาคารพิพิธภัณฑ์ 2 ชั้น

เริ่มตั้งแต่ชั้นล่างที่เป็นกิ่งชั้นใต้ดิน ซึ่งเมื่อเดินลงบันไดมาก็จะพบกับการจัดแสดงในส่วนแรก “แสดงภูมิปัญญาสมัยทวารวดี” ที่จะมียัตถุโบราณที่ชาวบ้านขุดพบในที่นาหรือละแวกบ้านของตัวเอง แล้วนำมาบริจาคให้พิพิธภัณฑ์ ก็มีทั้งหม้อ ไห เครื่องปั้นดินเผาต่างๆ

ส่วนที่สอง “แสดงเครื่องมือทำมาหากิน” ก็เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่ชาวบ้านใช้อยู่ ทั้งอุปกรณ์ที่ใช้ในการไถนา เครื่องดักจับสัตว์ พาหนะต่างๆ

ส่วนที่สาม “มุมหลับนอนสอนลูกหลาน” จัดแสดงโดยหุ่นขี้ผึ้งตามแบบฉบับวิถีชีวิตชาวไทย-ยวน ที่พ่อแม่ลูกหลานจะนอนอยู่ภายในห้องเดียวกัน ซึ่งทำให้สามารถดูแลและอบรมสั่งสอนลูกหลานได้อย่างใกล้ชิด

ส่วนที่สี่ “แสดงการระดมความคิดของคนในชุมชน” ห้องนี้มีการจัดทำเป็นโต๊ะประชุมที่มีหุ่นขี้ผึ้งนั่งประชุมกันอยู่รอบโต๊ะ ส่วนด้านหลังก็มีหุ่นขี้ผึ้งของพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ส่วนที่ห้า “แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย-ยวน” เริ่มตั้งแต่การเกิด ที่จะแสดงให้เห็นถึงการอยู่ไฟของผู้หญิงในสมัยโบราณ มีความเชื่อกันว่า หากคลอดลูกแล้วจะต้องอยู่ไฟให้ครบเดือน ไมเช่นนั้นร่างกายก็จะอ่อนแอและเจ็บป่วยอยู่เสมอ

ส่วนใกล้ๆ กันก็มีครัวของชาวไทย-ยวน ที่เป็นครัวในสมัยก่อน มีทั้งก้อนเส้า เตาไฟ และเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน รวมถึงมีพริกแห้ง หอม กระเทียม แขนวนเอาไว้อย่างครบครัน ซ้ำๆ กันก็จัดแสดงเป็นครัวสมัยใหม่เพื่อเปรียบเทียบกับกัน ในครัวสมัยใหม่ก็จะมีทั้งตู้เย็นและส่วนทำครัวที่คุ้นเคยกันดี

ส่วนที่หก “แสดงเครื่องทำมาหากินของไทย-ยวน” ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาเกี่ยวข้าว และวัฒนธรรมของชาวไทย-ยวน ที่เกี่ยวกับข้าว ไม่ว่าจะเป็นวัวเทียมเกวียนที่บรรทุกพวงมาเต็มเกวียน กระดงที่ใช้ฝัดข้าว กระบุงหอบข้าว เป็นต้น

ส่วนที่เจ็ด “ห้องโถงสำหรับจัดนิทรรศการ” ที่เปิดให้แสดงนิทรรศการหมุนเวียนได้ โดยบริเวณนี้สามารถใช้จัดประชุมกลุ่มย่อยของชาวบ้าน หรือนักเรียน และหน่วยงานราชการ ซึ่งด้านข้างก็ประดิษฐานพระประธานศิลปะเชียงแสนไว้ด้วย

ส่วนที่แปด “ภูมิปัญญาทอผ้าจก” ส่วนนี้จะจัดแสดงภูมิปัญญาในการทอผ้าจกของชาวไทย-ยวน ทั้งที่ใช้ ลวดลายผ้าจกที่เป็นเอกลักษณ์ และมีการแสดงหุ่นขี้ผึ้งในลักษณะที่กำลังทอผ้าจกอยู่ด้วย

ส่วนที่เก้า “ห้องอนุรักษ์ผ้าโบราณ” ในห้องนี้มีการเก็บรวบรวมผ้าชิ้นดินจกโบราณของชาวไทย-ยวนไว้ให้ได้ชม บางผืนอายุกว่าร้อยปี นอกจากนี้ก็ยังมีผ้าชิ้นดินจกที่ทอขึ้นใหม่แต่ใช้ลายโบราณ ก็มีเก็บไว้ให้ชม

ส่วนที่สิบ “ห้องแสดงชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี” เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดราชบุรีนั้นมีคนหลายชาติพันธุ์อพยพเข้ามาอยู่อาศัย ในห้องนี้จึงจัดแสดงทั้งเครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย และเรื่องราวของแต่ละชาติพันธุ์ เพื่อให้เข้ามาเรียนรู้กัน อาทิ ชาวไทย-ยวน ไทยทรงดำ ไทยมอญ กะเหรี่ยง ลาวเวียง ไทยพื้นถิ่น เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้รับรางวัล OTOP ปี 2549 และได้รับรางวัลชุมชนด้านการท่องเที่ยว ในโครงการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

1.2 จุดเด่นของชุมชนคูบัว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า จุดเด่นของชุมชนคูบัว ประกอบด้วย

ภาพที่ 20 ผ้าชินคูบัวลายโบราณ

ภาพที่ 21 ผ้าชิ้นคูบัวในปัจจุบัน

ผ้าคูบัว ผ้าตีนจกที่คูบัว เป็นการทอผ้าของชาวไทย-ยวน โดยการสร้างลวดลายบนผ้าทอด้วยชนเเมนที่เรียกว่าการ “จก” และยังได้สร้างลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะขึ้น ซึ่งเป็นความรู้ที่สืบทอดกันมายาวนานตั้งแต่ครั้งยังอยู่ที่เมืองเชียงแสน จนมีการย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่คูบัวในปัจจุบัน

ประเภทของผ้าทอของชาวไทย-ยวน

ผ้าจกเป็นผ้าที่ทอสำหรับประกอบหรือตกแต่งผ้าผืนใหญ่ เป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับหญิงและชาย เช่น ประกอบเชิงซิ่นเรียกว่า ซิ่นตีนจก หรืออาจทอผ้าซิ่นเป็นลวดลายจกทั้งผืนก็ได้ ประเภทของผ้าจกไทย-ยวน แบ่งออกเป็น 4 ประเภทตามลักษณะและโอกาสที่นำไปใช้ ดังนี้

1) ผ้าซิ่นจก หมายถึง ซิ่นที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นผ้าซึ่งทอลวดลาย โดยวิธีการทอด้วยการควักเส้นด้ายพิเศษมาผูกมัดกับเส้นยืนเป็นลวดลายต่างๆตามแบบ มักจะใช้ในโอกาสพิเศษต่างๆ ผ้าซิ่นจกของชาวไทย-ยวนราชบุรีมี 3 ลักษณะคือ

ซิ่นตีนจก จกเฉพาะตีน ตัวซิ่นเป็นผ้าพื้นสีดำหรือสีคราม ซิ่นบางผืนมีตัวซิ่นทอด้วยวิธีมุก ส่วนหัวซิ่นใช้ผ้าขาว ผ้าแดงเย็บต่อกันแล้วจึงต่อกับตัวซิ่น

ซิ่นจกทั้งตัว ทั้งตีนซิ่นและตัวซิ่นทอด้วยวิธีจกแต่ทอเป็นผ้าคนละชิ้นแล้วนำมาเย็บต่อกันเป็นผ้าผืนเดียว ตัวซิ่นที่พบส่วนมากทอจกด้วยลายกูด ลายนก หรือลายมะลิ เลื้อยพันรอบตัวซิ่น

ซิ่นตีนจกยกมุก มีตีนซิ่นทอด้วยการจกเช่นเดียวกับซิ่นตีนจกทั่วไป ส่วนตัวซิ่นทอด้วยวิธียกมุก

2) ผ้าซิ่นตา ซิ่นตาชาวไทย-ยวนราชบุรี มีศิลปะการทอรองจากซิ่นตีนจก เรียก “ซิ่นตาหมู่” ซิ่นตาหมู่ชนิดนี้แตกต่างจากซิ่นอื่นตรงที่ส่วนตัวซิ่นมีการจกลายประกอบเป็นหมู่ๆพันรอบตัวซิ่น เว้นระยะเป็นช่วงๆ ลายที่ใช้จกส่วนใหญ่เป็นลายหักขอเหลียว ลายมะลิเลื้อย ลายดอกจัน เป็นต้น เป็นซิ่นที่มีศิลปะการทอสูงรองจากซิ่นตีนจก ส่วนใหญ่เป็นลายทอง่ายๆ

3) ผ้าซิ่นชิว เป็นซิ่นที่ทอขึ้นเพื่อใช้นุ่งในการทำงานอยู่กับบ้าน ตีนซิ่นเป็นผ้าพื้นสีดำส่วนตัวซิ่นเป็นสีเขียวจกลาย ประกอบระหว่างรอยต่อตีนกับตัว และตัวกับหัวซิ่น

4) ผ้าชิ้นแล้ เป็นชิ้นที่ใช้ในงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน มีวิธีการทอไม่ยาก ผู้หญิงไท-ยวนในสมัยก่อนมีชิ้นแล้ไว้แต่งทุกคน โครงสร้างของผ้าชิ้นตีนจก

ผ้าชิ้นตีนจกไทยวนราชบุรีในอดีตโครงสร้างโดยทั่วไปจะประกอบด้วยผ้า 3 ส่วน คือ ส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนตีน เนื่องจากในสมัยก่อนพื้นทอผ้ามักจะหน้าคืบ จึงต้องใช้วิธีต่อส่วนหัวและส่วนตีน

โดยผ้าแต่ละส่วนที่นำมาต่อกันนั้นจะเป็นผ้าคนละชิ้น เพื่อให้ผ้ามีความยาวพอเหมาะกับผู้นุ่งใส่ และหากส่วนหนึ่งส่วนใดของผ้าชิ้นชำรุด จะได้เปลี่ยนเฉพาะส่วนนั้นไม่ต้องทิ้งทั้งผืน ตัวอย่างเช่น ส่วนตีนของผ้าชิ้นจะเสียหายและเก่าง่าย ผู้หญิงชาวไทยวนก็จะเปลี่ยนส่วนตีนชิ้นใหม่เป็นการยืดอายุการใช้งานของผ้าชิ้นนั้นออกไปหรือนำตีนชิ้นที่ทอเป็นพิเศษด้วยการจกอย่างประณีต มาต่อเป็นผ้าชิ้นตีนจกที่ใช้สวมในงานสำคัญแล้วแกะส่วนตีนเก็บไว้ หรือทอผ้าชิ้นจกมาเก็บไว้เป็นพิเศษ

1) หัวชิ้น ผ้าชิ้นทุกประเภทจะมีหัวชิ้นซึ่งประกอบด้วยผ้าด้ายดิบสีขาวเย็บต่อกับผ้าสีแดงโดยส่วนที่เป็นผ้าสีขาวอยู่ด้านบนของหัวชิ้นและผ้าสีแดงอยู่ติดกับตัวชิ้น ผ้าแถบสีขาวและผ้าแถบสีแดงต้องเป็นผ้าคนละผืนนำมาเย็บติดกัน เพื่อสะดวกต่อการนุ่งไม่ให้เลื่อนหลุดง่ายและสะดวกต่อการเปลี่ยน หากเกิดการชำรุดในหมู่สตรีไทยวนแต่โบราณมีคติในการประกอบหัวชิ้นที่สำคัญประการหนึ่ง คือ จะต้องนำผ้าแถบสีขาวขนาดกว้างประมาณครึ่งนิ้ว มีความยาวเท่ากับหัวชิ้นปะตามความกว้างของหัวชิ้นเรียกผ้านี้ว่า "ป้าว" การที่ผู้หญิงไท-ยวนติดป้าวไว้ที่หัวชิ้นก็เพื่อป้องกันการกระทำคุณไสยหรือเสน่ห์หน้าผัดอันจะเกิดกับผู้นุ่งผ้าชิ้นผืนนี้ และริมชายบนของแถบผ้าขาวจะต้องปล่อยขอบไว้ไม่ต้องเย็บเพื่อให้ริมผ้าฟู โดยเชื่อว่าจะทำให้มีความเฟื่องฟูในการทำมาหากินในปัจจุบันช่างทอจะทอส่วนหัวชิ้นติดกับตัวชิ้นเป็นผ้าผืนเดียวกัน โดยส่วนบนเป็นสีเทาถัดมาเป็นสีแดงแล้วทอต่อเป็นตัวชิ้นเพื่อประหยัด เวลา แต่หากมีลูกค้าต้องการให้เย็บหัวชิ้นแบบเดิมช่างทอจะคิดราคาที่สูงกว่าผ้าชิ้นที่ทอหัวกับตัวติดกัน

2) ตัวชิ้น ตัวชิ้นเป็นโครงสร้างของผ้าชิ้นที่อยู่ระหว่างหัวชิ้นกับตีนชิ้น ตัวชิ้นตีนจกไท-ยวน จะทอเป็นผ้ายกมุกหลายต่าง ๆ เช่น ลายแหเส้า และทอเป็นลายพันตัว คือเป็นลายริ้วที่ขนานลำตัว เอกลักษณ์ของหัวชิ้นจกไทยวนจะเป็นลายขวางที่ขนานกับลำตัว เป็นริ้วๆ กว้างประมาณ 1-1.5 นิ้ว โดยส่วนมากเป็นสีดำหรือสีคราม ส่วนสีอื่น ๆ นอกจากนี้นั้นน้อย ลวดลายทางขวางของผ้าชิ้นจกเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของผ้าชิ้น

ในตระกูลยวนและพวนซึ่งต่างจากผ้าของลาวในอีสานที่นิยมทอเป็นลายทางลง แม้ว่าลายทางขวางจะเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของผ้าชิ้นในตระกูลยวนและพวน แต่ผ้าทอในแต่ละที่ก็จะแตกต่างกันอันแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และภูมิปัญญาของผู้เป็นเจ้าของส่วน ตัวชิ้นประเภทอื่นที่พบในคูบัว จะทอเป็นลายทางขวางและไม่ใช้การยกมุกหรือลายพันตัวประกอบ อาทิ ชิ้นตา ตัวชิ้นตาจะทอติดกับตีนชิ้นเป็นผ้าชิ้นเดียวกัน โดยตัวชิ้นทอเป็นพื้นแดงสลับเขียวจกกลายเป็นระยะ เช่น ลายขอ ลายดอกข้าวตอก พุงดา เป็นแถบพื้น ตัวชิ้นของชิ้นชิว ทอเป็นผ้าพื้นยกดอกสีเขียวตลอดทั้งตัวและจกเชื่อมระหว่างตีนกับตัวชิ้น

3) ตีนชิ้น ส่วนล่างสุดของผ้าชิ้นทุกประเภท คือ ตีนชิ้นเป็นส่วนที่ผู้ทอจะแสดงฝีมือในการทอเป็นพิเศษ ด้วยการทอตีนชิ้นด้วยการจกลายทั้งผืนอย่างงดงาม เพื่อใช้สวมใส่ในโอกาสพิเศษอันเกี่ยวเนื่องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชน ในเทศกาลงานนักขัตฤกษ์ หญิงสาวไทยวนจะนุ่งชิ้นตีนจกทอลวดลายสีสังดงามเป็นเป็นพิเศษ เพราะนอกจากผ้าจะช่วยเสริมให้ผู้นุ่งสวยงามยิ่งขึ้น ผ้าจกยังเป็นเสมือนประกาศนียบัตรของผู้ทอด้วยว่ามีความสามารถในการทอผ้ามากน้อยเพียงใด

ลายของผ้าจกคูบัว แบ่งออกเป็น 8 ลาย ได้แก่ ดอกเซีย หน้าหมอน กาบ กาบดอกแก้ว ไก่แก้ง ไก่แก้งซ้อนเซีย กาบซ้อนหัก และหักนกคู่ การจกจะใช้เส้นด้ายยืนสีดำ เส้นพุ่งสีดำ พื้นผ้าเว้นพื้นดำไว้มากตามแบบของลวดลาย ลายประกอบมีไม่มากนัก การจกใช้สีแดงแซมด้วยสีเหลือง สีเขียว ความกว้างของตีนชิ้นประมาณ 9-11 นิ้ว (อุดม สมพร ,2540) หากแต่กลุ่มบ้านคุณยายซ้อน กำลังหาญ พบว่าการเรียกชื่อแม่ลาย มีความ

แตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ได้แบ่งเป็น 8 ลายเช่นเดียวกัน ได้แก่ ดอกเซียซ็อนหัก เซียซ็อนเซีย หักซ็อนเซีย โกงแก้ง หน้าหมอน เกี้ยวซ็อนกาบ ซ็อนกาบ และหักดำ (ทองอยู่ กำลังหาญ ลูกสาวคุณยายซ็อน กำลังหาญ ผู้ให้ข้อมูล)

จุดเด่นของผ้าทอคูบัว มีการสืบทอดการทอผ้าจาก จากรุ่นสู่รุ่น รูปแบบอนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิมจนกลายเป็นเอกลักษณ์ผ้าคูบัว

“อายุ 15-16 ต้องทอผ้าเป็น แม่สอน เพื่อเตรียมตัวมีเหย้ามีเรือน สมัยก่อนต้องปลูกฝ้ายเอง” (มาลี สมพร,2564)

“เริ่มทอกับแม่ตั้งแต่อายุ 15 ทอเพื่อใส่เอง และทอมาเรื่อย เริ่มทอขายปี 2542 จนปัจจุบัน ลายที่ทอมี ทั้งลายดั้งเดิม และมีลายประยุกต์ เช่น ลายหน้าหมอน ลายโค้งแก้ง ลายเซียร์ ลายหัก ลายกูด ลายกาบ สีที่ใช้ ก็จะมีสีเขียว สีดำ สีแดง” (ปราณี,2564)

หรือในกรณีของกลุ่มบ้านคุณยายซ็อน กำลังหาญ ที่เป็นที่ยังคงในแวดวงของผู้คนที่ชื่นชอบผ้าจากคูบัว เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของลูกหลานของคุณยาย โดยคุณยายเป็นคนเชื้อสายไทยวน เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2446 ที่บ้านสระโบสถ์ หมู่ที่ 6 ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี ท่านได้ฝึกหัดทอผ้าขึ้นต้นจกจากนางคำผู้เป็นมารดา ตั้งแต่เยาว์วัยจนสามารถทอผ้าเองได้ และทออย่างต่อเนื่องโดยตลอด แต่เดิมผลงานทอผ้าของคุณยายซ็อน เป็นที่ยังคงกันดีเฉพาะในละแวกตำบลคูบัวเท่านั้น เนื่องจากการทอผ้าเพื่อใช้กันเองในครัวเรือน แต่ต่อมาเมื่อคุณยายได้ใส่ผ้าขึ้นต้นจกไปเฝ้ารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชฯ ที่เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เพื่อทรงทอดผ้าพระกฐินที่วัดสันติการาม (พุทฺธ) อ.ปากท่อ เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2517 และได้มีโอกาสถวายผ้าจากโบราณสำหรับใช้คลุมหรือปกศีรษะนาค แต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชฯ ขณะที่ทรงรับผ้าจากโบราณอยู่นั้น ได้มีพระราชดำรัสถามว่า “ผ้านี้ยายทอเองหรือ ตอนนี้อยู่หรือเปล่า ถ้าทอผ้าได้ก็ขอให้ทอไปเรื่อยๆ” หลังจากนั้น คุณยายได้นำผ้าขึ้นต้นจกที่ทอขึ้นภายหลังจากมีพระราชดำรัสถามในคราวนั้น ไปถวายแต่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่พระราชวังสวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2519 อันส่งผลให้ผ้าขึ้นต้นจก และการทอผ้าที่เป็นมรดกทางศิลปหัตถกรรมล้ำค่าของชาวไทยวนราชบุรี เป็นที่ยังคงกันอย่างแพร่หลายจึงได้รับคัดเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นบุคคลดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขากาชาดช่างฝีมือ ประจำปี พ.ศ.2533 หลังจากคุณยายซ็อนถึงแก่กรรม ป้าทองอยู่ กำลังหาญ ซึ่งเป็นลูกซึ่งได้รับการฝึกหัดทอผ้าขึ้นต้นจกจากนางซ็อน ผู้เป็นมารดา และร่วมกับมารดาฝึกสอนให้แก่หลานๆ เพื่อให้เป็นผู้สืบทอดงานทอผ้าขึ้นต้นจกไว้ ป้าทองอยู่จึงเป็นทายาทผู้สืบทอดมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าจากไทยวนราชบุรีจากคุณยายซ็อนซึ่งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป ลักษณะเด่นของผ้าจกกลุ่มคุณยายซ็อน กำลังหาญ คือ การทอผ้าขึ้นต้นจกด้วยสีและลายโบราณ ตัวขึ้นทอด้วยเส้นฝ้ายแท้สีดำ มีริ้วขวางคราม โดยจัดวางริ้วแนวขวางทั้งสองสีนี้ให้มีระยะเท่ากัน สม่่าเสมอ ขึ้นต้นทอด้วยเส้นฝ้ายแท้สีดำ (พื้น/ท้องผ้า) คั่นห้องด้วยเส้นฝ้ายแท้สีเหลืองแดง(พื้น/ท้องผ้า) จกด้วยเส้นฝ้ายพิเศษสีแดง สีเขียว สีคราม และเส้นไหมสีขาว ส่วนล่างสุดของตีนเป็นลึบสีแดงเหลืองอันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าขึ้นไทยวนราชบุรี โดยจะทอผ้าในทุกลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าจกไทยวน ไม่ว่าจะเป็น ลายหน้าหมอน ลายกาบ ลายกาบซ็อนหัก ลายกาบดอกแก้ว ลายดอกเซีย ลายโค้งแก้ง ลายโค้งแก้งซ็อนเซีย และลายหักนกคู่ (<https://www.stwo.info/yai-son-gam-lang-han/>)

ภาพที่ 22 สีและลายโบราณลายเซียซ็อนเซียของกลุ่มทอผ้าจากคุณยายซ็อน
ที่มา:โครงการบอกเล่าเรื่องราวบนผืนผ้าและการถักทอของผู้สูงอายุผ่านสื่อดิจิทัล
<https://www.stwo.info/yai-son-gam-lang-han/>

โบราณสถานเมืองโบราณบ้านคูบัว ที่สะท้อนให้เห็นถึงอดีตของราชบุรี ที่เคยเป็นเมืองท่าในยุคหนึ่ง โดยลักษณะแผนผังของเมืองนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน วางตัวตามแนวเหนือ-ใต้ ขนาดกว้าง 800 เมตรและยาว 2,000 เมตร และมีลำน้ำไหลผ่านสองสาย คือ ห้วยคูบัวกับห้วยชินสีห์ มีโบราณสถานกระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ชุมชนว่าดินแดนราชบุรีแห่งนี้เคยเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองในยุคทวารวดี โดยสันนิษฐานว่าสถาปัตยกรรมในเมืองโบราณคูบัวนั้นได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะจากช่างสมัยราชวงศ์คุปตะ ประเทศอินเดีย พร้อมทั้งมีการค้นพบหลักฐานชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาได้รุ่งเรืองในประเทศไทยมากกว่า 1,000 ปี ซึ่งพบร่องรอยโบราณสถานมากกว่า 60 แห่ง และส่วนใหญ่เป็นศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งในลัทธิเถรวาทและมหายาน โดยวัตถุที่ขุดค้นในเขตเมืองคูบัวนั้น เป็นประติมากรรมปูนปั้นและดินเผา ที่ใช้ประดับอาคาร เช่น พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ เทวดาหรือบุคคลชั้นสูง ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยีขั้นสูงในยุคหนึ่ง และทำให้สันนิษฐานได้ว่าเมืองคูบัวเจริญรุ่งเรืองอยู่ในยุคทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 และโบราณวัตถุที่ค้นพบส่วนใหญ่ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี และบางส่วนเก็บรักษาไว้ที่วัดโขลงสุวรรณคีรี

“มีความเป็นมาที่ยาวนานตั้งแต่สุวรรณภูมิ เป็นด่านหน้า ศูนย์กลางการค้าขายสมัยโบราณ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาร้อยรัดเรื่องราวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เนื่องจากยังมีร่องรอยให้ทำการสืบค้น ให้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่ในอดีต” (เจ้าอาวาส,2564)

“ ปัญหาคือโบราณสถานคูบัวเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกกลืน โบราณสถานในพื้นที่นี้ เป็นราณสถานที่ไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐเท่าที่ควร เมื่อเปรียบเทียบกับโบราณสถานในยุคสมัยเดียวกัน ที่อื่นได้รับการพัฒนา แต่ที่นี่ ยังมีสภาพคงเดิม “(เจ้าอาวาส,2564)

ภาพที่ 23 กำแพงและประติมากรรม โบราณสถาน บ้านคูบัว
ที่มา: <http://www.prapayneethai.com/เมืองโบราณคูบัว>

วัฒนธรรมไท-ยวน

ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรี ชาวไท-ยวน ยังคงรักษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองเอาไว้อย่างเคร่งครัด ต่อมาได้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับชุมชนภาคกลางจนทำให้วัฒนธรรมเดิมของตนเองเกือบสูญหายไป ประเพณีที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธา เช่น การกิน การเกิดการตาย เริ่มเลือนหายไป แต่สิ่งที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของชาวไท-ยวนล้านนาไว้ได้อย่างเด่นชัดคือ การทอผ้าชาวไทยวน ภาษาพูด การแต่งกายและอาหารที่ชุมชนคูบัวยังคงดำรงรักษาความเป็นไทยวนไว้อย่างเข้มแข็ง นอกเหนือจากผ้าตีนจกแล้วก็ยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ภาษาพูด หรือ การแต่งกายไว้เป็นอย่างดี

การแต่งกาย จากหลักฐานที่ยังปรากฏร่องรอย เช่น ภาพถ่าย จิตรกรรมฝาผนัง ทำให้ทราบได้ว่าผู้ชายชาวไทยวน แต่ดั้งเดิมจะนิยมสักหมึกเป็นลวดลายประดับผิวหนังตามความเชื่อในคาถาอาคม ชาวบ้านปกติจะนุ่งผ้าด้ายหรือผ้าเค็ดหม่อม ไม่นิยมสวมเสื้อแต่จะผ้าผืนยาวคลุมร่างกาย ส่วนผู้ชายที่เป็นเจ้านาย ก็นุ่งผ้าด้าย เช่นเดียวกันแต่ผ้าที่ใช้มักเป็นผ้าไหมเนื้อดีจากต่างประเทศ สวมเสื้อคอจีนแขนกระบอก ติดกระดุม เวลาออกงานพิธีก็จะสวมเสื้อตัวใหญ่ทอด้วยไหมคล้ายๆเสื้อครุยทับอีกชั้นหนึ่ง เชื่อว่าคงเป็นเสื้อแบบแขกที่แพร่หลายผ่านมาจากราชสำนักสยาม ผ้าพันเอว นิยมผูกพันสองผืนรัดทับบนผ้าด้ายและเสื้ออีกทีหนึ่ง

ส่วนผู้หญิงไทยวนแต่งตัวเช่นเดียวกับกลุ่มไทอื่นๆ คือ นุ่งผ้าซิ่น โดยผ้าซิ่นในชีวิตประจำวันของไทยวนส่วนใหญ่เป็นซิ่นที่ประกอบจากผ้าหน้าแคบ ลายริ้วขวางลำตัว ต่อตีนด้วยผ้าสีแดงหรือดำ และต่อหัวซิ่นด้วยผ้าสองสีคือ สีขาวและสีแดง/ดำ หรืออาจเป็นผ้าสีเดียวก็ได้เย็บเข้าด้วยกันเป็นถุง เรียกซิ่นชนิดนี้ว่า ซิ่นดำหรือซิ่นต่อตีนต่อเอว และ

หากเวลาเข้าวัดจะใช้ผ้าห่มแบบเฉียงที่เรียกว่า “ ผ้าสรว้ายแล่ง “ มักทำขึ้นจากผ้าเนื้อดีมีราคา สำหรับในโอกาสพิเศษผู้หญิงชาวไทยวนในล้านนา นิยมนุ่งผ้าซิ่นตีนจก คือซิ่นต่อเชิง ให้ดูงดงามกว่าธรรมดา

ภาพที่ 24 การแต่งกายของชาวไทยวน
ที่มา : ถ่ายจากภาพถ่ายในร้านค้าของกลุ่มวิสาหกิจแม่บ้านคูบัว

สำหรับในชุมชนคูบัวการแต่งกายแบบไทยวน ปัจจุบันส่วนใหญ่จะแต่งในช่วงเวลาที่มีประเพณีเทศกาลงานบุญต่างๆ แต่สำหรับพ่อค้าแม่ค้าในภาควิถีชุมชนจะต้องใส่ชุดพื้นเมือง โดยทางจังหวัดได้ส่งเสริมให้มีการแต่งกายวิถีไทยวนของข้าราชการและนักเรียนในพื้นที่ทุกวันศุกร์

“ ทางราชการเองก็ให้คนทำงาน ให้นักเรียนใส่ผ้าทอ ผ้าพื้นเมืองในทุกวันศุกร์...นอกเหนือไปจากบรรจุหลักสูตรการทอผ้าในโรงเรียน” (เจ้าอาวาส,2564)

“ จะแต่งในตามโอกาส เช่น มีแขกมาเยี่ยมชมชุมชน เวลาไปวัด หรือมีการจัดประเพณีต่างๆ เช่น ลอยกระทง ส่วนพ่อค้าแม่ค้าที่ขายในภาคก็ต้องแต่งอยู่แล้วในช่วงที่เปิดภาคศุกร์ เสาร์ อาทิตย์” (ปรานี,2564)

ภาพที่ 25 การแต่งกายของแม่ค้าในภาคชุมชน

“ผ้าตีนจก จะทอเก็บไว้ใส่ในโอกาสสำคัญเช่น งานแต่งงาน จะแต่งเต็มยศ ใส่ไปด้วย”(มาลี)

ภาพที่ 26 การแต่งกายของกลุ่มสตรี แม่บ้านตำบลคูบัว ด้วยชุดไท-ยวนในงานเทศกาลประเพณีของชุมชน
ที่มา : <https://www.naewna.com/local/333245>

“ชุดพื้นเมือง ผู้หญิง เสื้อ เป็นเสื้อคอกลม แขนกระบอกสีกรมท่าแถบแดง มีสไบแดง ส่วนผู้ชาย จะใส่เสื้อกวยเฮง” ปรานี ,2564)

อาหาร เน้นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายจากในชุมชนนำมาปรุงรสให้จัดจ้าน เช่น อาหารโบราณของไทย-ยวน ที่ยังมีการทำกันตามเทศกาลสำคัญ ๆ และขายนักท่องเที่ยวในภาคอีสานชุมชน ซึ่งในวิถีชีวิตประจำวันอาจไม่ได้ทำกัน เช่น อาหารคาว ได้แก่ แกงหยวกกล้วย ซึ่งเป็นเมนูที่นำแก่นของต้นกล้วยมาเป็นส่วนประกอบในการแกงกะทิ แกงเผ่า (ลักษณะคล้ายสาหร่าย ตระกูลเดียวกัน ต้องปลูกในบ่อน้ำ ซึ่งสามารถนำมาแกงหรือทำน้ำพริกได้ แกงส้มผักปลัง เป็นแกงส้มที่มีรสชาติจัดจ้านในแบบของคนไทยวน ส่วนขนมหวาน ได้แก่ กาละแม กระจ่างสารท

“...ซึ่งในอดีตเวลามีงานบุญ งานเทศกาล งานประเพณี เช่นงานตรุษไทย ตรุษลาว จะทำกันทุกบ้าน สมัยรุ่นปู่ย่าตายายทำกันทุกบ้าน ทำเยอะ ใส่กระบุง ไว้แจกญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน เป็นทั้งทำบุญและทำทาน..... หากในปัจจุบันทำกันน้อยลง และนิยมซื้อมากกว่า” (ปรานี 2564)

ภาพที่ 27 แกงหยวกกล้วย

ภาพที่ 28 แกงเผ่า

ภาษา ภาษาไทยวน เป็นภาษาของชาวท้องถิ่นไทยเหนือ เรียกว่าภาษา ไต หรือภาษา กนไต (คนไท) แต่เนื่องจากเรียกว่า ยวนหรือโยน มาช้านานแล้วคำเรียกนี้จึงเป็นที่คุ้นเคยของคนทั่วไป ต่อมาสังคมล้านนามี

พัฒนาการมากขึ้น พบว่า แท้จริงแล้วในดินแดนล้านนายังมีคนอีกหลายเผ่าพันธุ์ เช่น คนลัวะ คนอาข่า (อีโก้) คนเมี่ยน (เย้า) คนกะเหรี่ยง ฯลฯ จึงเกิดการเรียกคนเมืองหรือคนที่มิใช่ชาวตอย มิใช่ผู้คนที่อาศัยอยู่ในป่าเขา หากแต่อาศัยอยู่เป็นกลุ่มก้อนในที่ราบลุ่ม ร่วมกันสร้างบ้านแปลงเมือง เมื่อเรียกว่า คนเมือง ภาษาของคนเมือง จึงเรียกว่า คำเมือง ไปด้วย (ซึ่ง คำ มีค่าความหมายเท่ากับ ภาษา) (rit.mcru.ac.th/e-chayaratchaphuri/index.php?option=com_content&view=article&catid=79&id=141) เมื่อระบุถึงภาษาไทยยวน จึงหมายถึงภาษาถิ่นของคนในอาณาจักรล้านนากลุ่มหนึ่ง เทียบได้กับภาษาคนเมือง (คำเมือง) หรือภาษาไทยพายัพ แต่เนื่องจากชาวไทยยวนราชบุรี ได้จากถิ่นฐานเดิมมากกว่าสองร้อยปีมีลูกหลานสืบตระกูลมาหลายชั่วอายุ ภาษาที่เคยใช้มาแต่เดิม ประกอบกับมาอยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ รวมถึงระบบการศึกษา ทำให้ชาวไทยยวนรุ่นใหม่ใช้ภาษาของบรรพบุรุษน้อยลง อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุชาวไทยยวนราชบุรีในหลาย ๆ ชุมชนยังสื่อสารกัน

ด้วยภาษาไทยยวนเมื่ออยู่ในบ้านหรือชุมชนของตน (วีระพงศ์ มีสถาน., 2550)

ภาษาไทยยวน มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ตัวอักษรที่ใช้เขียน ตัวอักษรธรรมล้านนาและอักษรฝักขาม ซึ่งพัฒนามาจากอักษรมอญโบราณ อักษรธรรมล้านนาได้แพร่กระจายไปพร้อมกับการขยายตัวของศาสนา พุทธทั้งในเขตอาณาจักรล้านนาและอาณาจักรล้านช้าง อักษรดังกล่าวจะพบมากในเอกสาร คัมภีร์ใบลานทางศาสนา ตำราโหราศาสตร์ ตำราแพทย์ บทกวีนิพนธ์ แต่การใช้อักษรธรรมล้านนาได้หยุดชะงัก เนื่องจากการแพร่ขยายของภาษาไทยกลางที่มีพร้อมกับการปกครอง การสื่อสาร และระบบการศึกษา ทำให้อักษรธรรมจึงเสื่อมลงตามลำดับ (อัสรี มาหะมะ, 2562)

ภาพที่ 29 ภาษาเขียนไทยยวนที่ปรากฏตามสื่อประชาสัมพันธ์ในชุมชน

สำหรับในชุมชนคูบัว จากการสำรวจสภาพพื้นที่ของชุมชน พบว่า ยังมีร่องรอยภาษาเขียนอยู่กระจายทั่วชุมชน เช่น ประตุน้ำวัดคูบัว สื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ หลัทธิศาจารย์ และจากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส ท่านได้จัดตั้งศูนย์การเรียนการสอนไท-ยวน ที่ ดอนแร่ ซึ่งในศูนย์นี้วัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อสืบสาน ภาษาโย-นก ให้ลูกหลานของชุมชนรู้จัก และอนุรักษ์ภาษาโย-นกไม่ให้สูญหายไป ส่วนภาษาพูด เป็นคำเมือง มีพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ เฉพาะของตนเองไม่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยกลาง เขมรและมอญ แต่โครงสร้างประโยคของภาษาไทยวนไม่ได้แตกต่างไปจากภาษาไทยกลาง จะมีความแตกต่างเฉพาะบางคำศัพท์ที่เป็นศัพท์ท้องถิ่น และการออกเสียงวรรณยุกต์เท่านั้น (อัสรี มาหะมะ, 2562) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 50-60 ปีขึ้นไป ยังใช้ภาษาคล้ายภาษาเหนือคำลงท้ายยังมีคำว่า เจ้า ยังมีสำเนียงเหมือนคนเหนืออยู่

“ที่บ้านยังพูดกันอยู่ เหมือนภาษาเหนือ แต่ตอนนี้ก็มีกลายพันธ์ไปแล้ว”

“ตัวอย่างภาษาไทยวนที่ยังคงใช้อยู่

กินต้อง	=	แต่งงาน
ซี้จู้	=	โกหก
จ้อง	=	รุ่ม
ญ่าง	=	เดิน
ตักโต	=	ตักแก
ปอย	=	งานบุญ
ลำ	=	อรร้อย
ฮอด	=	คิดถึง”

ข้อ 1.3 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของสภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกของชุมชนคูบัว

<p>จุดแข็ง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชนที่ต้องการพัฒนา 2. มีทำเลที่ตั้งอยู่ที่เข้าถึงง่าย 3. มีวัฒนธรรมที่มีความเป็นอัตลักษณ์ไทยวน 	<p>จุดอ่อน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน 2. การขาดความตระหนักของลูกหลานถึงความเป็นรากเหง้าของตน “เสพวิถีใหม่ๆที่เข้ามาในทุกช่องทาง”
<p>โอกาส</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ศักยภาพของชุมชนมี มีโอกาสมาก แต่อยู่ที่คนว่าจะร่วมใจกันมากน้อยแค่ไหน 2. การสื่อสารโดยผ่านช่องทางออนไลน์ ทำให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายได้ง่ายขึ้น 3. ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว 	<p>อุปสรรค</p> <p>งบประมาณ ในชุมชนไม่มีงบประมาณเพียงพอ ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐให้งบประมาณไม่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน เช่น การจัดงาน ผู้จัดงานเป็นคนภายนอกชุมชน งบประมาณกระจายถึงชุมชนไม่ถึง 30 %</p>

1.4. ความพร้อมของชุมชนเพื่อส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว

ชุมชนได้มีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครจัดโครงการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยมีระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ ปีงบประมาณ 2562-ปีงบประมาณ 2564 โดยในปีที่ 1(ปีงบประมาณ 2562) มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและสร้างสื่อประชาสัมพันธ์แบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) ในชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี ปีที่ 2 (ปีงบประมาณ 2563) มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์

E-Book ผสานเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) และพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ด้านการท่องเที่ยวศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี และปีที่ 3 (ปีงบประมาณ 2564) มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณวิถีชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริมและจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวโดยใช้แอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริม ซึ่งผลการศึกษา มีดังนี้

ปีที่ 1 (ปีงบประมาณ 2562) ชุมชนได้มีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครเพื่อจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว โดยทางมหาวิทยาลัยได้จัดทำสื่อ การประชาสัมพันธ์แบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) และได้จัดการอบรมการใช้สื่อดังกล่าวให้กับคนในชุมชนจำนวน 50 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง พ่อค้าแม่ค้าในภาควิถีชุมชน ชาวบ้าน และลูกหลานของคนในชุมชน ผลการอบรมพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมดสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 100.00 นำความรู้ไปใช้พัฒนาอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 46.00 นำความรู้ไปใช้ในชุมชน/กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 62 และนำความรู้ไปขยายผลลักษณะถ่ายทอด เผยแพร่ต่อ คิดเป็นร้อยละ 52 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละ ของผู้เข้าร่วมโครงการจำแนกตามการนำสื่อประชาสัมพันธ์ฯไปใช้ประโยชน์ ปีที่ 1

รายการนำไปใช้ประโยชน์	จำนวน	ร้อยละ
1. นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์	50 0	100 0
2. นำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิต นำความรู้ไปใช้พัฒนาอาชีพ	23	46
3. แหล่งที่นำความรู้ไปใช้ ใช้ในครอบครัว ใช้ในชุมชน/กลุ่ม	19 31	38.00 62.00
4. นำความรู้ไปขยายผล เผยแพร่ต่อ ให้บริการ/คำปรึกษา	26 23	52.00 46.00

ปีที่ 2 (ปีงบประมาณ 2563) ชุมชนได้มีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครเพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยววิถีชุมชนโดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์แบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) และได้จัดการอบรมฯดังกล่าวให้กับคนในชุมชน จำนวน 60 คน แบ่งเป็น ผู้ประกอบการของชุมชนคูบัว จำนวน 30 คน และเยาวชนของชุมชนคูบัว 30 คน พบว่าผู้รับการอบรมฯมีความพึงพอใจต่อการอบรม มีความพึง

พอใจต่อโครงการศึกษภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 94.71 พึงพอใจต่อหลักสูตรการอบรม คิดเป็นร้อยละ 92.13 นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 100 นำความรู้ไปใช้พัฒนาอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 56.67 นำความรู้ใช้ในชุมชน/กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 70 นำความรู้ไปขยายผลโดยให้บริการ/คำปรึกษา คิดเป็นร้อยละ 60 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละ ความพึงพอใจที่มีต่อการอบรมเพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยววิถีชุมชน ปี 2

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1.มีความพึงพอใจต่อโครงการศึกษภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัวจังหวัดราชบุรี	56	94.71
2.มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรการอบรม	55	92.13
3.นำความรู้ไปใช้ประโยชน์	60	100
4.นำความรู้ไปใช้พัฒนาอาชีพ	34	56.67
5.นำความรู้ใช้ในชุมชน/กลุ่ม	42	70.00
6.นำความรู้ไปขยายผลโดยให้บริการ/คำปรึกษา	36	60.00

ปีที่ 3 (ปีงบประมาณ 2564) ชุมชนได้มีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครเพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยววิถีชุมชนโดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์แบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณวิถีชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริมและจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวโดยใช้แอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริม และได้จัดการอบรมฯดังกล่าวให้กับคนในชุมชนจำนวน 60 คน แบ่งเป็น ผู้ประกอบการของชุมชนคูบัว จำนวน 30 คน และเยาวชนของชุมชนคูบัว 30 คน พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมฯมีความพึงพอใจต่อการอบรม มีความพึงพอใจต่อโครงการศึกษภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 89.28 พึงพอใจต่อหลักสูตรการอบรมฯ คิดเป็นร้อยละ 89.47 ผลการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 100 นำความรู้ไปใช้พัฒนาอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 56.67 นำความรู้ใช้เมื่อมีโอกาส คิดเป็นร้อยละ 50.00 นำความรู้ไปขยายผล โดยประยุกต์เป็นองค์ความรู้ใหม่ คิดเป็นร้อยละ 50.00 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละ ความพึงพอใจที่มีต่อการอบรมเพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยววิถีชุมชน ปี 3

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1.มีความพึงพอใจต่อโครงการศึกษภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี	53	89.28
2.มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรการอบรม	54	89.94
3.นำความรู้ไปใช้ประโยชน์	60	100
4.นำความรู้ไปใช้พัฒนาอาชีพ	33	56.67
5.นำความรู้ใช้เมื่อมีโอกาส	30	50.00
6.นำความรู้ไปขยายผลโดยประยุกต์เป็นองค์ความรู้ใหม่	30	50.00

จากผลจากการจัดโครงการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยมีระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ ปีงบประมาณ 2562-ปีงบประมาณ 2564 จะเห็นได้ว่า ชุมชนมีการเตรียมความพร้อมด้านการประชาสัมพันธ์ โดยให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ทั้งจัดทำ 1.สื่อการประชาสัมพันธ์แบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) 2. สื่อประชาสัมพันธ์ E-Book ผสานเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) 3.พัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ด้านการท่องเที่ยว 4.ออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณวิถีชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริมและจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้มัคคุเทศก์ทางการท่องเที่ยวโดยใช้แอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริม และผลการอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมในการใช้สื่อดังกล่าว สามารถนำความรู้จากการอบรมการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ในแต่ละสื่อฯ ไปใช้ประโยชน์ได้ ร้อยละ 100 และมีความพึงพอใจต่อการจัดโครงการพัฒนาศักยภาพฯทั้ง 3 ปี กว่าร้อยละ 80

1.5 ความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนคูบัว

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จากนักท่องเที่ยวถึงความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน ประเด็นการรับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนคูบัว ระยะเวลาที่เคยใช้ในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และปัญหาหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การรับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนคูบัว ส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวทางสังคมออนไลน์ จากเว็บไซต์ท่องเที่ยว จากเพื่อนฝูง จากรายการโทรทัศน์ มีบางคนเล่าว่า “ดูรายการของถนนที่พามาดูโบราณสถาน เห็นแล้ว เลยอยากตามรอย...” บางคนเล่าว่า เห็นจากปฏิทินการท่องเที่ยวของททท. เลยเข้าไปหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ กาดวิถีชุมชนคูบัว น่าสนใจดี ไม่ไกลด้วย”

ประเด็นที่ 2 ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการแวะในช่วงเวลาไม่นานนัก ไม่เกินครึ่งวัน บางคนเล่าว่า “เคยมาเที่ยวในจังหวัดราชบุรีหลายครั้ง แต่ไม่เคยแวะคูบัวเลย” บางคนเล่าว่า “เคยมาศึกษาดูงาน แต่แวะไม่นาน ครั้งนี้ตั้งใจมาซื้อผ้าคูบัวโดยเฉพาะ” บางคนเล่าว่า “ตั้งใจมาเที่ยวกาดชุมชน และจะไปพักในเมือง ก่อนที่จะไปเที่ยวที่อื่นต่อ”

ประเด็นที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในประเด็นนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ตอบว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยวไปร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น บางคนตอบว่า “เป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่ที่ยังไม่เคยมีการจัดในชุมชนนั้นมาก่อน” บางคนตอบว่า “น่าจะ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่แปลกใหม่” บางคนให้ความเห็นว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน”

ประเด็นที่ 4 ความสนใจ/ความต้องการในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในประเด็นนี้สรุปจากความเห็น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่สนใจที่จะเรียนรู้ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชน/ความเป็นอัตลักษณ์

ไทยวน /การเรียนรู้โบราณสถานในท้องถิ่น “เพิ่งรู้ว่าคูบัวเป็นเมืองโบราณ เห็นจากการมาเที่ยวกาด และเมื่อมาอ่านป้ายเลยรู้ว่ามีความเป็นมาที่ยาวนานมาก น่าจะมีการโปรโมทตรงนี้” “น่าจะจัดกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้ความเป็นไทยวน เช่น ทำขนม ทำผลิตภัณฑ์จากผ้าตีนจก ”

ประเด็นที่ 5 ปัญหาหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทาง “คูบัวมีแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจหลายแหล่ง แต่ไม่มีข้อมูลเลย ถ้าไม่เข้ามาก็ไม่รู้” “สถานที่ท่องเที่ยวในคูบัว หรือจังหวัดราชบุรียังไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร”

2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความจดจำ ความประทับใจ และมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณค่าให้กับชุมชน อันจะนำไปสู่เป้าหมายของการเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ซึ่งจากผลการศึกษาทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชนคูบัว ทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้อาวุโสในชุมชน พบว่า ชุมชนคูบัวมีศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์ คือ ผ้าคูบัว ด้านโบราณสถาน คือ เมืองโบราณคูบัว และด้านวัฒนธรรมไทยวนที่ยังคงอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ ซึ่งนำมาสู่การให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัวว่า คือ การเพิ่มมูลค่าให้แก่ทรัพยากรที่มีอยู่ให้สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณสถาน และวัฒนธรรม นำมาสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์ ออกมาเป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว สินค้าหรือบริการการท่องเที่ยวใหม่โดยอาศัยความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานภาครัฐ และชุมชน ที่จะร่วมกันจัดกิจกรรม จัดการเรียนรู้ เพิ่มทักษะให้แก่นักท่องเที่ยวได้

รูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว

จากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ Richards,(2010a) ซึ่งได้กำหนดคุณลักษณะเฉพาะไว้ 6 คุณลักษณะ และผลการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัวมาเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม อาจสรุปถึงแนวทางการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว ได้ ดังนี้

1.รูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้สัมผัสถึงความเป็นท้องถิ่น และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น โดยวัฒนธรรมระดับสูง เป็นวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องไปเยี่ยมชม

สำหรับชุมชนคูบัว นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้เรื่องราวในประวัติศาสตร์ของชุมชนและเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนผ่านสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ จิปาถะสถาน กาดชุมชนคูบัว และเมืองโบราณคูบัว

จิปาถะสถาน เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านคูบัว ซึ่งจัดแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทย-ยวน ตั้งแต่ศิลปวัตถุโบราณสมัยทวารวดี วิถีชีวิตของชุมชนไทย-ยวน ภูมิปัญญาการทอผ้าจากไทย-ยวนเชียงแสน ผ้าจกโบราณของชาวไทย-ยวน และการแต่งกายของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดราชบุรี

กาดชุมชนคูบัว เป็นตลาดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนชาวไทยวน ภายในคอนเซ็ปต์ที่ว่า "เดินดินกินโตก" เป็นตลาดที่มีอาหารของกินของใช้ ของพื้นถิ่นมากมาย ขายโดยชาวบ้านในตำบลคูบัว ภายในตลาดจะมีทั้งอาหารหวานคาว มีผ้าชิ้นตีนจก จำหน่าย มีการแสดง การแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองของพ่อค้าแม่ค้า และจะมีการรับประทานอาหารโตก

2.รูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สำหรับชุมชนคูบัว นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในหลายรูปแบบ เช่น การเรียนรู้การทอผ้า ซึ่งมีในหลายบ้านที่พร้อมเปิดบ้านรับนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าศึกษา หรือเรียนรู้การทอผ้า หรือการทำผลิตภัณฑ์จากผ้าจกในลักษณะต่าง ๆ หรือการทำอาหารของชุมชน เช่น กาละแม นักท่องเที่ยว

สามารถเลือกได้ว่าต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใด โดยแต่ละกิจกรรมจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ เป็นต้น

ภาพที่ 30 ผลิตภัณฑ์จากผ้าจก

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว

อาจดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์และขั้นตอนของการจัดส่งสินค้าและบริการ

ขั้นตอนการสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือ ภูมิหลังสู่ความสร้างสรรค์และกิจกรรมสร้างสรรค์อธิบายได้ดังนี้

1. ภูมิหลังสู่ความสร้างสรรค์ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งในชุมชนคูบัวคือ ความเป็นไทยวน ผ้าทอตีนจก ซึ่งมีศักยภาพที่จะนำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นำไปสู่การสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ใน 2 ลักษณะ คือ การดู (Seeing) และการซื้อ (Buying) เช่น การเดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว และซื้อผ้าทอตีนจก ตลอดจนสินค้าชุมชนอื่นๆจากชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในการท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป

2. กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ทักษะและประสบการณ์จากการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ประกอบด้วย กิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) หรือการลงมือทำในสถานที่จริง เป็นต้น

ขั้นตอนของการจัดส่งสินค้าและบริการ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ

1. การสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามลักษณะทรัพยากรที่ปรากฏในท้องถิ่น โดยชุมชนคูบัวควรกำหนดว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พึงมีของชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร เช่น การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในเมืองโบราณคูบัว วัดต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งแต่ละวัดต่างมีเรื่องราวที่น่าสนใจ เช่น วัดคูบัว วัดโฆลงสุวรรณคีรี รวมถึงจิปาละสถาน โดยมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้ความรู้ในสถานที่ดังกล่าว

ภาพที่ 31 สื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลสถานที่สำคัญในชุมชนคูบัว

2. ความร่วมมือจากชุมชนในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในการนำเสนอสินค้าและบริการสู่นักท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนคูบัวได้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งกรรมการมาจากทุกภาคส่วน ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีความรู้เรื่องชุมชนเป็นอย่างดีและสามารถขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้เข้ามาส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่และสามารถดำเนินการในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 32 การประชุมเพื่อบริหารจัดการด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชนคูบัว

3. เครือข่ายหรือพันธมิตรเพื่อเพิ่มศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน เช่น เจ้าของที่พัก ร้านอาหาร ร้านกาแฟ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรี กรมศิลปากร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งหากมีการสร้างความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจะทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์รูปแบบต่าง ๆ ที่จะนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่ซ้ำแบบใคร หา/สร้างจุดแข็งให้กับชุมชน

จะเห็นว่า การเติบโตอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่สำคัญคือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นในท้องถิ่น

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว และ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1.กลุ่มคนในพื้นที่ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า พ่อค้าแม่ค้า และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานในพื้นที่ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกลุ่มที่ 2 นักท่องเที่ยว ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ((Accidental sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการศึกษา

1 ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว พบว่า ชุมชนคูบัวมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว ได้แก่

1.1 เรื่องราวความเป็นมาประวัติศาสตร์ของชุมชนกว่า 200 ปี ที่บรรพบุรุษของชาวชุมชนส่วนใหญ่มาจากชาวไทยเชื้อสายไท-ยวน เชียงแสน ซึ่งเป็นชาวล้านนา ที่ได้อพยพครัวเรือนหนีการรุกรานของกองทัพพม่า มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2346 และลูกหลานในปัจจุบันได้สืบสานประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของบรรพบุรุษเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดแบบคำเมือง หรือแม้แต่ภูมิปัญญาดั้งเดิมทางด้านหัตถกรรม โดยเฉพาะการทอผ้าชิ้นลายตีนจกซึ่งเป็นลวดลายที่มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีชื่อเสียงในระดับประเทศ

1.2 ความเป็นพื้นที่เมืองโบราณ เมืองโบราณบ้านคูบัว เป็นโบราณสถานที่ขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่างซึ่งชี้ให้เห็นว่าดินแดนแห่งนี้เคยเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองในยุคทวารวดีโดยสถาปัตยกรรมในเมืองโบราณคูบัวได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะจากช่วงสมัยราชวงศ์คุปตะ ประเทศอินเดีย และมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยมากกว่า 1.000 ปี ภายในเมืองโบราณนี้มีวัดตั้งอยู่ 2 แห่ง คือวัดคูบัว ตั้งอยู่ในบริเวณตอนเหนือของเมือง และวัดโฆลงสุวรรณคีรีตั้งอยู่เกือบใจกลางเมือง ภายในตัวเมืองพบโบราณสถานที่ปรากฏหลักฐานอยู่ 8 แห่งและโบราณสถานที่สันนิษฐานว่าเคยเป็นโบราณสถานอีก 4 แห่ง ซึ่งถูกทำลายไปจนไม่เหลือ ส่วนพื้นที่นอกแนวคูน้ำคันดิน ทางด้านตะวันออกพบซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี 9 แห่ง ทางด้านทิศใต้มีซากโบราณสถาน 11 แห่ง ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีโบราณสถาน 2 แห่ง และซากโบราณสถาน 5 แห่ง ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันตก มีลำห้วยชินสีห์ซึ่งไหลผ่านมาจากบ้านห้วยชินสีห์ไหลเข้าตัวเมืองโบราณคูบัว พื้นที่ด้านนี้พบซากโบราณสถานจำนวน 21 แห่ง

1.3 อัตลักษณ์วัฒนธรรมไท-ยวน ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของชาวไท-ยวนล้านนาไว้ได้อย่างเด่นชัด คือ การทอผ้า ภาษาพูด การแต่งกายและอาหารที่ชุมชนคูบัวยังคงดำรงรักษาความเป็นไทยวนไว้ได้อย่างเข้มแข็ง

1.4 ความพร้อมของชุมชนเพื่อส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จากการลงพื้นที่พบว่า 1 ชุมชนได้มีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครจัดโครงการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยมีระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2562-ปีงบประมาณ 2564 โดยออกแบบ สร้างสื่อการประชาสัมพันธ์แบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) ตลอดจนพัฒนาแอปพลิเคชัน

แผนที่การท่องเที่ยวบริเวณวิถีชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริมและจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวโดยใช้แอปพลิเคชันแผนที่การท่องเที่ยวบริเวณชุมชนคูบัวผ่านเทคโนโลยีความจริงเสริม ในชุมชนคูบัว ซึ่งผลการจัดโครงการฯ ผู้เข้ารับการอบรมในการใช้สื่อฯ ดังกล่าว สามารถนำความรู้จากการอบรมการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ในแต่ละสื่อฯ ไปใช้ประโยชน์ได้ ร้อยละ 100 และมีความพึงพอใจต่อการจัดโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ทั้ง 3 ปี กว่าร้อยละ 80 และ 2 ชุมชนคูบัวโดยองค์การบริหารส่วนตำบลได้แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวองค์การบริหารส่วนตำบลตำบลคูบัว เพื่อบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชน โดยคณะกรรมการประกอบด้วยตัวแทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

1.5 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของสภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกของชุมชนคูบัว พบว่า **จุดแข็ง** ได้แก่ มีชื่อเสียงด้านผ้าทอ มีแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน มีกลุ่มอาชีพที่มีการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ มีแหล่งเรียนรู้ และทำเลที่ตั้งอยู่ที่เข้าถึงง่าย **จุดอ่อน** ได้แก่ ขาดความรู้ ประสบการณ์และทักษะในการประกอบอาชีพ ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ขาดความตระหนักของลูกหลานถึงความเป็นรากเหง้าของตน และไม่มีผู้สืบทอดทางด้านวัฒนธรรม **โอกาส** ได้แก่ การสื่อสารมีหลากหลายมากขึ้น ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว และกระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีมากขึ้น **อุปสรรค** ได้แก่ กระแสบริโภคนิยม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ขาดการบูรณาการและเชื่อมโยงแผนระหว่างหน่วยงานส่วนกลางกับหน่วยงานระดับท้องถิ่น

2. ความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนคูบัว

1. การรับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนคูบัว ส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวทางสังคมออนไลน์จากเว็บไซต์ท่องเที่ยว จากเพื่อนฝูง จากรายการโทรทัศน์ 2. ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวชุมชนคูบัว ส่วนใหญ่เป็นการแวะในช่วงเวลาไม่นานนัก ไม่เกินครึ่งวัน 3. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว ในประเด็นนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ตอบว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยวไปร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน 4. ความสนใจ/ความต้องการในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่สนใจที่จะเรียนรู้ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชน/ ความเป็นอัตลักษณ์ไทยวน / การเรียนรู้โบราณสถานในท้องถิ่น 5. ปัญหาหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทาง และควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี

สำหรับชุมชนคูบัว อาจสรุปรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรีได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้สัมผัสถึงความเป็นท้องถิ่น นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้เรื่องราวในประวัติศาสตร์ของชุมชนและเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนผ่านสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน

2. รูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในหลายรูปแบบ เช่น การเรียนรู้การทำผ้า ซึ่งมีในหลายบ้านที่พร้อมเปิดบ้านรับนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าศึกษา หรือเรียนรู้การทำผ้า หรือการทำผลิตภัณฑ์จากผ้าจากในลักษณะต่าง ๆ หรือการทำอาหารของชุมชน เช่น กาละแม หรือรับประทานอาหารแบบ

ขั้นตอน รวมทั้งเข้าร่วมต้นแบบโลบในภาคชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ว่าต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใด โดยแต่ละกิจกรรมจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ

ส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว อาจดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 คือ การสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์และขั้นตอนของการจัดส่งสินค้าและบริการ ขั้นตอนที่ 2 คือ การสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือ ภูมิหลังสู่ความสร้างสรรค์ ได้แก่ คือ การดู (Seeing) และการซื้อ (Buying) เช่น การเดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว และซื้อผ้าทอตีนจก ตลอดจนถึงสินค้าชุมชนอื่นๆจากชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในการท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป และกิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ทักษะและประสบการณ์จากการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ประกอบด้วย กิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) หรือการลงมือทำในสถานที่จริง เป็นต้น และขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนของการจัดส่งสินค้าและบริการ ประกอบด้วย 1.การสร้างสรรคของผู้ประกอบการ 2. ความร่วมมือจากชุมชนในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน 3.เครือข่ายหรือพันธมิตร และ 4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนคูบัวมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวคูบัว ควรร่วมกันขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนคูบัวที่มีความโดดเด่น ในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคม ในรูปของการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมตามประเพณีและเทศกาลต่างๆ

2. ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของชุมชนให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณปราชญ์ชาวบ้าน ในลักษณะต่างๆ มีการเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ) เช่น จัดเวที/กิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ชุมชนแห่งการเรียนรู้

3. ควรจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนในรูปของ “บวร” (บ้านของปราชญ์ชาวบ้าน วัด และโรงเรียน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาแนวทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อหาแนวทางในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งถือเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

2. ควรประเมินผลการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว เพื่อประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ผ่านมา และนำข้อค้นพบมาประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ต่อไป

3. จากผลการศึกษาที่พบว่าจุดอ่อนของชุมชนคูบัวประการหนึ่ง คือ การขาดการจัดเก็บความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ จึงควรมีการศึกษาการจัดการความรู้ของชุมชน เช่น การจัดทำ/พัฒนาระบบฐานข้อมูล การจัดทำแผนที่ความรู้ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เกิดการเข้าถึงความรู้ และมีการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- กฤษฎาภาณุจัน โดพิทักษ์. (2561). การพัฒนาสื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง. **วารสารครุพิบูล** ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2562). หน้า 231-246.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2545). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมุมมองของคนใน**. กรุงเทพฯ:กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2559). ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. **วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ**. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (2016): พฤษภาคม -สิงหาคม 2559. หน้า 190-207.
- เกริก ริชาร์ดส จุฑามาต วิศาลสิงห์ และเอเลนา พาสชินเจอร์.(2561). **คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : บริษัท บัคพลัส พับลิชชิ่ง จำกัด
- คมพล สุวรรณภูมิ , กนกวรรณ เบญจาทิกุล และ นิชาภา เจริญรูป. (2562).รูปแบบการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: ศึกษากรณี การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง และ จันทบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- จักรกริช หมอประกอบ (2547) . **ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการทหารในศูนย์อุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร**. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- งานนโยบายและแผน, องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว,อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี.(ม.ป.ป.) **แผนแม่บทชุมชนด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว**. ราชบุรี: ม.ป.ท.
- ชาย โปธิสิตา. 2550. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ.: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน)
- ฐิรชญา มณีเนตร. (2552). **ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว**.คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา.
- ปรีดิ์ ชิดโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก. (2558) .รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง. **Veridian E-Journal, Silpakorn University** . ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะปีที่ 9 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน 2559. หน้า 250-268.
- ญาดา ชอบทำดี และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2560).รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตลาดน้ำท่าคาสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ. **วารสารสังคมศาสตร์ มทร. ตะวันออก**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2560 หน้า 135 – 149.
- ณรงค์ พลรักษ์ พรรณีภา อนุรักษ์ากรกุล และธนภูมิ ปองเสียม.(2559). **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ**. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทินกฤต รุ่งเมือง. (2015). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด. **วารสารร่วมพลัง**. VOL33 No.1 (2015 มกราคม-เมษายน 2558)
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.(2548).**อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**.กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์. สมาคมวิจัยการเดินทางและการท่องเที่ยว.

- ภัณณณี แก้วสง่า, นิศาชล จำนงศรี. (2555). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย. *Suranaree J. Soc. Sci.* Vol. 6 No. 1; June 2012 (91-109)_
- ภัทร์อาภรณ์ เอี่ยมวิริยาวัฒน์. (2019). การพัฒนาศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. สาขาวิชาการจัดการปรัชญาดุสิตบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภูริวัจน์ เดชอุ่ม. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรอบแนวคิดสู่ แนวปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ 33 ฉบับที่ : 2. หน้า 331-366. กรุงเทพฯ.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (2541). การจัดการการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช
- มานะ ทองสีมา.(2557).ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารจัดการในองค์การบริหารส่วนจังหวัด **จันทบุรี**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัชพร จันทร์สว่าง. (2546). ความหมายของนักท่องเที่ยว.กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนภูมิ ศรีวิชัยมูล.(2539). ทักษะคตินักศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว : ศึกษากรณีสถาบันราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ.: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ลักษณะาวดี บุญยศิรินันท์. (2557) แนวทางการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในประเทศไทย.กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.
- วรภพ วงศ์รอด. (2559). การพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: ศึกษากรณีชุมชนวัฒนธรรมไททรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ.ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (2016): พฤษภาคม –สิงหาคม 2559.หน้า 26-44.
- วรรณภา วงษ์วานิช. (2546). ความหมายของนักท่องเที่ยว.กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณวิษา รัตตพงษ์ และคณะ.(2020). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนในจังหวัดราชบุรี. *WMS Journal of Management Walailak University.*Vol.9 No.4 (Oct – Dec 2020)
- วิวิศน์ สุขแสงอร่าม วรรณฐา เหมทอง และประกายรัตน์ ทุนิจ. (2562). รูปแบบการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน เพื่อหนุนเสริมเศรษฐกิจ สร้างสรรค์สวัสดิการชุมชน ตำบลประสาธน์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 6 ประจำปี พ.ศ.2562 “สังคมผู้สูงอายุ: โอกาสและความท้าทายของอุดมศึกษา”.วันเสาร์ที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2562 ณ วิทยาลัยนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2559). 50 แนวคิด ตัวชี้วัด ตัวแบบของการบริหารจัดการและการบริหารจัดการที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2545). การบริหาร หลักการ ทฤษฎีประเด็นทางการศึกษา และบทวิเคราะห์องค์การทางการศึกษาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสาร.

- สโรชา อมรพงษ์มงคล และรัชนิกร แซ่วัง.(มปป.).การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติความจริงแท้ และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา: เมืองมัลลิกา ร.ศ.124 จังหวัดกาญจนบุรี. **รายงานการประชุมสืบเนื่องการประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 10**.หน้า 1345-1356. สมชาติ อุ่อ้น .(2552). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการวางแผน**. นครปฐม : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภางค์ จันทวานิช.(2539).**วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**.พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์.2558. **องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: คู่มือและแนวทางปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, พิเชฐ สายพันธ์, อรุมา เตพละกุล, ชีระ สินเดชารักษ์. (2556) **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)
- หนึ่งหทัย ขอผลกลาง และกัณตภณ แก้วสง่า. (2560). **แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย**. นครราชสีมา : คลังปัญญา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.(2557) **กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ**.กรุงเทพฯ :องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
- องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว,อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี.(2564). **แผนพัฒนาท้องถิ่น(พ.ศ. 2566 – 2570)**.http://www.kubua.go.th/site/index.php?option=com_content&view
- อารีย์ นัยพินิจ,รัฐญา มณีเนตร. (2551).**การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวหมู่บ้านบุไทรโฮมสเตย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา**. ขอนแก่น: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Christian Stipanović and Elena Rudan. (2014). Development Concept And Strategy For Creative Tourism of the Kvarner Destination. 22 nd Biennial Interntional Congress ; Tourism & Hospitality Industry 2014. **Journal of hospitality May 23, 2015**. p.256-272 2014. https://bib.irb.hr/datoteka/712014.Stipanovic_Rudan.pdf
- Goeldner, C., & Ritchie, J. R. B. (2006).**Tourism: principles, practices, philosophies (10th ed.)**. Hoboken:Wiley
- Lan-Lan Chang, Kenneth F. Backman and Yu Chih Huang. (2014). Creative tourism: a preliminary examination of creative tourists' motivation, experience, perceived value and revisit intention. **International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research**, Taylor & Francis . Vol. 8 Iss: 4, pp.401 - 419
- McIntosh, Robert W., and Chorles R. Goeldner. (1986). **Tourism : Principles, Practices, Philosophies**. New York : Wiley Press.
- Richards, G. (2011). **Creativity and tourism: The state of the art**. *Annals of tourism research*, 38(4),1225-1253.
- Richards, G. 2010. **Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide**. pp.78-90. Sunstone Press: Santa Fe.

- Richards. (2010). **Creative Tourism and Local Development**. In Wurzburger, R, et al. *Creative Tourism: A Global Conversation : How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide*, Santa Fe : Sustone Press.
- Richards, G., & Wilson, J. (2007). **Tourism, creativity and development**: Psychology Press.
- World Tourism Organization. (2014). **Long-term forecast: Tourism towards 2030**. The World Tourism Organization (UNWTO). The United Nations
- UNESCO. (2006). *Toward Sustainable Strategies for creative tourism. Discussion Report of the Planning Meeting for 2008 International Conference on Creative Tourism*. Santa Fe, New Mexico. U.S.A.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

1. ชื่อ - สกุล, อายุ

.....

2. สถานภาพ/ตำแหน่ง

.....

3. หน้าที่ความรับผิดชอบ

.....

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว จังหวัดราชบุรี

นิยาม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อาศัยฐานของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ทั้งวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นของชุมชนหรือพื้นที่ในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือการให้บริการทางการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างคุณค่าทางการท่องเที่ยวอันจะได้จากประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวมีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. การให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการลงมือทำ การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของคนในสังคมหรือชุมชน
2. กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วม และการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของทรัพยากรหรือเจ้าบ้าน
3. เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจผ่านประสบการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น กิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิต กิจกรรมการเรียนรู้อาหารท้องถิ่น หรือกิจกรรมการเรียนรู้งานฝีมือ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 สภาพทั่วไปของชุมชนคูบัว

1. ความเป็นมาของชุมชน

.....

.....

.....

2. จุดเด่นของชุมชนคูบัว

.....

.....

.....

3. สภาพการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนคูบัว

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว

1. สถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนคูบัวที่น่าสนใจ มีอะไรบ้าง

โบราณสถาน

ภูมิหลัง

.....

.....

.....

ความน่าสนใจ

.....

.....

.....

สภาพปัจจุบัน.....

.....

.....

.....

กิจกรรมวิถีวัฒนธรรมในรอบ 1 ปี.....

.....

.....

.....

วัด

ภูมิหลัง

.....

.....

.....

ความน่าสนใจ

.....

.....

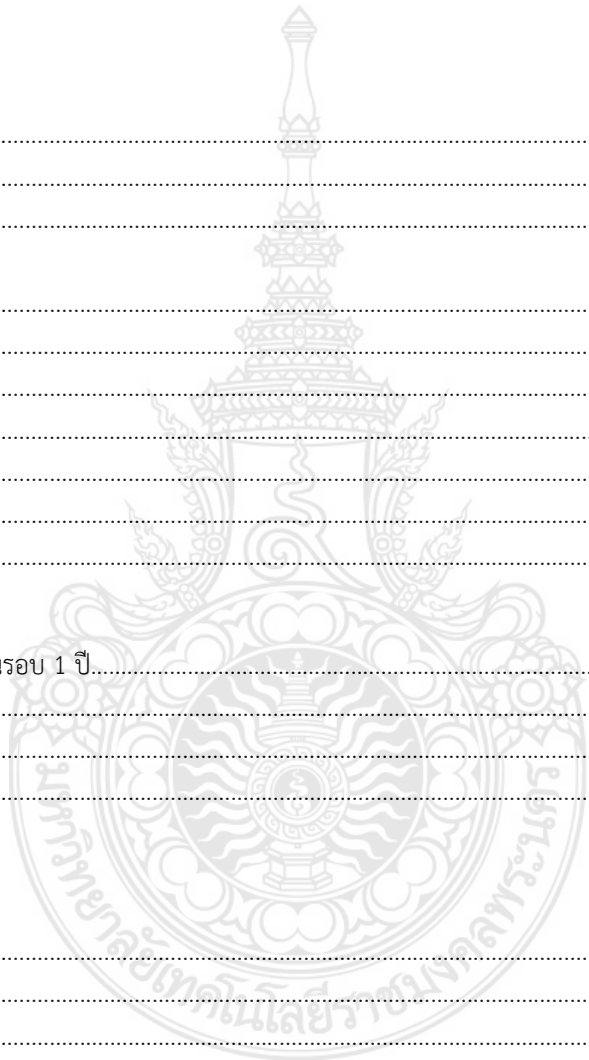
.....

สภาพปัจจุบัน

.....

.....

.....

กิจกรรมวิถีวัฒนธรรมในรอบ 1 ปี.....

พิพิธภัณฑ

ภูมิหลัง

ความน่าสนใจ

สภาพปัจจุบัน

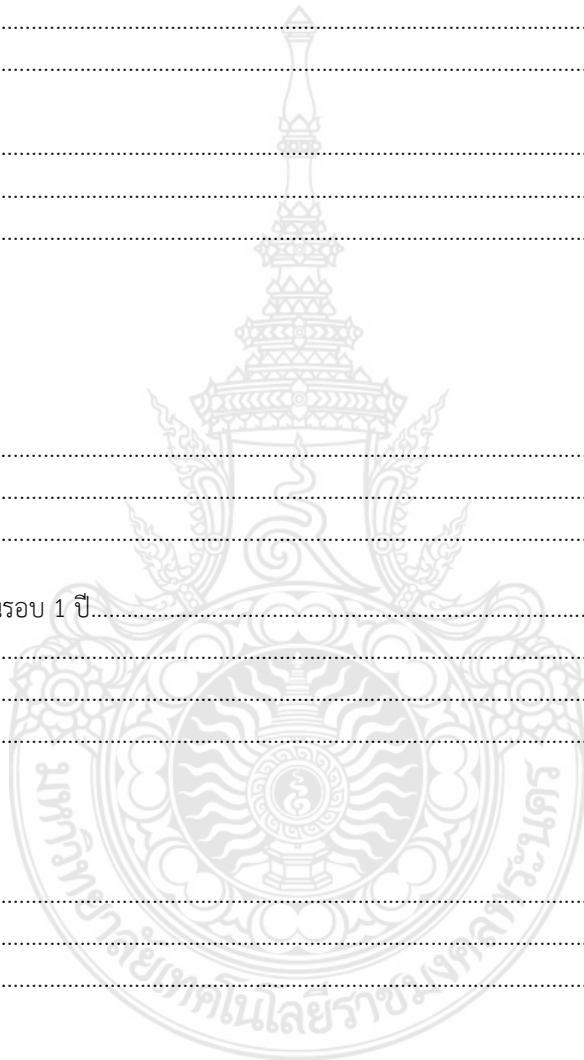
กิจกรรมวิถีวัฒนธรรมในรอบ 1 ปี.....

ตลาด

ภูมิหลัง

ความน่าสนใจ

สภาพปัจจุบัน

กิจกรรมวิถีวัฒนธรรมในรอบ 1 ปี.....

อื่น ๆ

ภูมิหลัง

ความน่าสนใจ

สภาพปัจจุบัน

กิจกรรมวิถีวัฒนธรรมในรอบ 1 ปี.....

ข้อ 2 จุดเด่นของการท่องเที่ยวในชุมชนควบุรีเป็นอย่างไรบ้าง

จุดเด่นด้านประวัติศาสตร์

จุดเด่นในด้านประเพณีและพิธีกรรม

จุดเด่นด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน

จุดเด่นด้านกิจกรรมอื่น ๆ

.....

.....

ข้อ 3. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของสภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกของชุมชนคูบัว

จุดแข็ง	จุดอ่อน
โอกาส	อุปสรรค

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนคูบัว

1. ความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน

.....

.....

2 สินค้าและบริการอะไรบ้างที่สามารถพัฒนาให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ /ร่วมทำกิจกรรม /โครงการ

.....

.....

3. ปัจจัยประกอบ (คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิทัศน์ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น) ที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

- สถานที่ใดบ้างของชุมชนที่สามารถก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

.....

.....

- กิจกรรมหรือประเพณีใดบ้างของชุมชนที่สามารถก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

.....
.....
.....

-อื่น ๆ

.....
.....
.....

4 โอกาสและแนวทางในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคูบัว

การพัฒนาปัจจัยการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นจุดเด่นที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น ควรทำอย่างไร

.....
.....
.....

การพัฒนาวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงอยู่

.....
.....
.....

การรื้อฟื้นวิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่เริ่มจางหายไปให้กลับมาเหมือนเดิม

.....
.....
.....

5 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

- ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

.....
.....
.....

- สิ่งที่ภาครัฐให้การสนับสนุนแก่ชุมชนในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

.....
.....
.....

- ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

.....

.....

.....

6 ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถเผยแพร่ให้แก่บุคคลในชุมชนและบุคลากรภายนอกให้เกิดการรับรู้ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

- ปัจจุบันได้มีการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่การท่องเที่ยวในเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในรูปแบบใดบ้าง

.....

.....

- ผลลัพธ์จากการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เป็นอย่างไร

.....

.....

-อื่น ๆ

.....

.....

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

